

**Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo
Yéesu Kiristaa ee
Lúkkaa
bín̄da
Wo'eencii lëgis Këyítfiida**

Wii wëri en Hewhewii winéwí'wii Lúkkaa bín̄da. Lúkkaa bokéeri ga apotaa'caa Yéesu, wayee ya enee na buwaa taabee na Yéesuda, kimeekisba bi lee' daa kipeskaa Yéesu madeeda. Waa ennda da, ya bín̄nda këyítfi fii, ya wosohhafa filiici Tewoofiil. Lúkkaa enee doktoo' ee ya taabin waas ciyewin na Pool yaa Yéesu tanukee ga waas Damaas tummbari apotaa'da. Ga béeb buwii bín̄ ga loo Hewhewii winéwí'wiida, ya doŋ yëri enndii yaawúu' ga. Ya yewinnda kibéestí' ga daa baahcaa yaawúu'caa manda, doonaa buwaa fodaa gari mín ki'ínoh dijófi' baa en Yéesuda.

Lúkkaa wo'ee an yaawúu'caa enee na kiseku buuraa yahba kimúsalda. Buuraama yëri en Músalkaataa seldiiga-Koohcaa yéegalohée ga Këyítfaa fisela'í'faa an Kooh hayyi kiwos ëldúnada. Kooh ínoheera an Músalkaataama laakkiinaa, béeb buwii hay kisaŋku'. Iñaama tah ya wosohha Kowukaagari ya laakka ka doŋda, kimúsal buwaa gëman gakaɗa, heetoo heet. Yéesu Kiristaa yëri en Kowukaama.

Lúkkaa bídin ga këyítfi daa kilímukkaa Yéesu eneeda, na iña Yéesu tum ga ëldúnada, iña ya jëgi' buwaada, iña aaw ga

kikaankaa na kimílískaagari. Yéesu jégíree buwaa ee ya yëréméerí wo'eenci; ya yaa wékí' dúukoolí'caa, yaa kaal raβcaa ga buwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa'.

Lúkkaa bídin fan këyít filiis, faa teeku "Tumeencaa apotaa'caa". Ya béestí' ga këyít-faama iñaa dalee apotaa'caa aboh ga waa Yéesu bëwíru asamaanda, na daa kikerceen kooroh bi le''a daa en béeb ga ëldúna.

Këyítfií Lúkkaa bínda mínin kimëdírohu lool na iñaa Mëccëe bínda, na Marka fan, ee wa tíidoh anee:

- 1 - Iñii tah Lúkkaa kibín këyítfiida (1: 1-4)
- 2 - Kilímukkaa Saᅇ-Bëtís na kilímukkaa Yéesu (1: 5-2: 52)
- 3 - Jangataa Saᅇ-Bëtís (3: 1-20)
- 4 - Saᅇ bëtísi''a Yéesu, Seytaani fi'ta Yéesu (3: 21-4: 1-13)
- 5 - Yéesu tessa ga gohaa Gëllílee (4: 14-9: 50)
- 6 - Yéesu meyohha Gëllílee yaa yah Yéerúsaleem (9: 51-19: 27)
- 7 - Bescaa méeñjoh ga kipeskaa Yéesuda (19: 28-23: 56)
- 8 - Yéesu mílissa ga kikaankaa (24: 1-12)
- 9 - Yéesu feeñukka tëlíbéecaagari; Yéesu boyukka ga dook (24: 13-53)

Iñii tah Lúkkaa kibínda

¹ Fiilii Tewoofiil,

Bo' biyewin daluunun kibín tóoh iñaa laa-kee dii ga duuyciida. ² Ba béestí'ka fodaa daa buwaa maasohsee iñaama wo'seeka na

kúuwɓaɗa, ga waa iñaama dal, ee ɓa enee yéegalohcaa wo'eenaa Kooh. ³ Kèrí tah, Kiyaakii, mi ɓan waa mi heella bi jof wée'wëeraa ga iña laakeeɗa tooh, aboh ga dalaaraa, helloo ka'ta ga kibéestí'taaca ga ɓín wíinoo wíinoo. ⁴ Fodaama fu ínoh bi jof an iñii fu jégíruda, kayoh fiyaak.

Malaakaa yéegalohha kilímukkaa Saŋ

⁵ Waama lak Eroot en buu' ga kúlkaa Yúudée. Laakka sarahohaa teeku Sakarí, bokee ga lagaa sarahohcaa ensee na Abíyaada. Betici teeksee Ilisabeet ee bokee ga gíraa Aaron. ⁶ Sakarí na betici Ilisabeet júbseera béebɓa ga fikíi Kooh, ɓa taabuki ga daa gënda Waas-Kooh na iña ya nakohɗa. ⁷ Wayee ɓa laakéeríi kowu ndaga Ilisabeet mínéeríi kilaak, ee ɓa ɓanak, ɓa ensee yaak.

⁸ Laakka bes, Sakarí enee na kitum légëy-sarahohaagari ga fikíi Kooh, lak ɓuwaa ya bok naɓaɗa, ɓèrí hëyrohee kitum bèrii. ⁹ Ga baa-haa sarahohcaa, ɓa daani kiyíp tudoo' ki'ínoh ɓaa iñaama hídan garíɗa. Iña hínnda ga Sakarí, ya jommba ki'aas ɗuuy Kaanfaa Kooh ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, kitëkí' cúuraayaa. ¹⁰ Bibo' biyewin enussa ga foh, ɓaa kíim Kooh daama ga wahtaa cúuraayaa taaluda. ¹¹ Waa ennda ɗa, laakka malaakaa Kooh mey ga fikíi Sakarí, tuukohha iña hanoh yah ñaabaa ɗekataa tékírohsi cúuraayɗa. ¹² Daa Sakarí hoteeri hen, fitaagari tuukka tek, ya tíitta tír. ¹³ Wayee malaakaa wo''ari an:

- Kaa niik dara Sakarí, iñaa fu kíimda Kooh tookdinndaari: 'Betifu Ilisabeet hayyaa kilaaki' kowu kiyaal, ee fu teekanka Saṅ. ¹⁴ Keeñfu hay kisoos gari lool, ee bo' biyewin hay kinebluku ga kilímukkaagari. ¹⁵ Ndaga ya hay ki'en bo' yiyaak ga fíkíi Ha'mudii. Ya yahhii anoh, enndii biiñ enndii anahaa laallukohi bo', ee aboh ga daa ya enan sah ga lookaa eecida, ya hay kilíif na doolaa Helaa yisela'í'yaa. ¹⁶ Ya hay kitah bi bu-Isarayeel biyewin gëmaatu ga Ha'mudii en Koohyiigabaḍa. ¹⁷ Ya hay kitíin ga fíkíi Kooh, líif na hel na doolaa sëlđiiga Ili bayeeda. Ya júwohí' paamuncaa na towutaa, ya haydoh keeñ sagoh-taycii ga halaat cijúwí'; fodaama ya waayuki' Ha'mudii buwaa sekanndida✧.

¹⁸ Sakarí loffa malaakaa an:

- Mi ínohan iñaama na? Ndaga mi gu'gi, ee betiroo ban yakakin.

¹⁹ Malaakaa taassari an:

- Mi yéri en Gëbíriyeel. Mi en ga fíkíi Kooh, kitum iñaa ya nakohda. Ya woseeroo kiwo''aa na kiyéegallaa Hewhewii winéwí'wii wii. ²⁰ Diima fu hay kiluuḅ, fu mínannndii kiwo' bi ga daa iñii mi wo'da laakan, ndaga fu gëmbii wo'eeniigoo yah kilaakoh ga wahtaa-gawada.

²¹ Waama, lak buwaa ensee na kikíim Kooh ga foohda baa sek Sakarí daama. 'Ba jaahli''a ga daa ya tes iñaa maañin ga dekataa wise-la'í'waa ga d'uuy Kaanfaa Koohda. ²² Ga waa ya meyca, ya mínndii naba kiwo' ee ba ínohha

✧ **1:17** 1: 17 Malkat Malasí 3: 23-24.

an ya hot yen ga dekataa wisela'i'waa. Ya tessa luub, ee ya wo'i naba na yahcaa.

²³ Waa bescaa Sakarí jomee kihëyroh ga Kaanfaa Koohda leehha, ya boyukka kaanci.

²⁴ Bes cera tíkka ga, betici Ilisabeet ennda na look. Ya daakukka ñiin ciyétúus ga kaanci. Ya wo'ee ga duuyci an: ²⁵ «Íñii yii, Kooh tumi'toori: Ya malkinndoo bi ya nísinndoo ga iñaa enee kaciroo ga duuy buwiida.»

Malaakaa yéegalohha kilímukkaa Yéesu

²⁶ Waa lookaa Ilisabeet laak ñiin ciyitni-inooda, Kooh wossa malaaka Gëbíriyeel ga teeraa Nasareet, ga gohaa Gélílee. ²⁷ Ya wossari ga oomaa-jowaa onohu kipañ ga oomaa-filaa teeku Yoseef, kucaasamun Dëwít. Oomaa-jowaa teeku Mariyaama. ²⁸ Malaakaa aassa kaan Mariyaama, wo''ari an:

- Jam namohat naraa, fu yii Ha'mudii teeḅ kijofkiigarida! Ya yii naraa.

²⁹ Daa Mariyaama kelohee iñaa malaakaa wo' yaama, fiitaagari tuukka tek. Ya yaa wo' ga helaagari an: «Këñdohuma waa' yee kiwo'e?»

³⁰ Malaakaa wo''ari an:

- Mariyaama, kaa niik, fu newin Kooh.

³¹ Diima, fu hay ki'en na look, fu laak kowu kiyaal, fu teekka Yéesu. ³² Ya hay kiyak ga fikii buwii ee ya teeksan Kowukii yii ga dookaa-dookda. Ha'mudii en Koohda hayyi kitum buu' fodaa caasamci Dëwít. ³³ Ya yah buurii bukaan Yakoop bi taa' ee nguuraagari leehoo taa'.

³⁴ Mariyaama loffa malaakaa an:

- Iñaama mínan na ki'en? Mi ínohoo yaal.

³⁵ Malaakaa taassari an:

- Helii yisela'í'yii hay kiyooosuk ga dookfu ee doolaa meyoh ga Kooh yii ga dookaa-dookda úullaa fodii sēegúu. Kērí tah oomaanii yah kilímuda yah kibayu yisela'í'yii, Kowukii Kooh.

³⁶ Malka, mbokfu Ilisabeet, ya ßan, yaa na look, kowu kiyaal, ga kiya'ßuci. Baa wo'see an mínoo kilaak kowuda, yaa ga ñiin ciyitniinoo wati. ³⁷ Ndaga dara wooñjii Kooh.

³⁸ Mariyaama wo''a an:

- Mi en ñaamii Ha'mudii. Iñii fu wo' garooda, laakohat da.

Malaakaa tagohha nari, yaa yah.

Mariyaama ka'ta kibaab Ilisabeet

³⁹ Ga wahtaama, Mariyaama bewukka, yaa gaaw kiyah ga ßak gohaa Yúudée wiyéwní' janjanwaa, ga teeru wiinoo daama. ⁴⁰ Ya aassa kaan Sakarí, ya kēñí'ta Ilisabeet. ⁴¹ Kowukaa ga lookaa Ilisabeetda yēngēlukka ga ðu-uyci ga wahtaa Ilisabeet keloh kēñðohaa Mariyaama. Ilisabeet líiffa na Helaa yise-la'í'yaa. ⁴² Ee ya yaa wo' didóolí' an:

- Kooh wēñjaa kibarkeel ga ßeticii béebba ee ya barkeelin kowukii fu yah kilaakda! ⁴³ Mi yērí en ßa, bi eew Ha'mudiigoo, hay kaanndoo? ⁴⁴ Ndaga malka, daa mi kelohee kēñðo-hiigaraa hen rek, kowukii dalla kiyēngēluk ga lookiigoo ndaga kisafa'. ⁴⁵ Fu yewinin múu', fu yii fu gēmin an iña yéegalohu ga teekaa Ha'mudiida, hay da kilaakoh.

Mariyaama yeekka Kooh

- 46 Mariyaama dalla kiwo' an:
 - Fítiigoo béebwa wii kañ kiyakkii Ha'mudii,
 47 ee keeñnjoo soosin ga Kooh, Músalkaatii-
 goo.
- 48 Ndaga ya malkinndoo, mi ñaamiigari ee mi
 enndii darada.
 Aboh ga diima, buwii wati na baa hayanda, bi
 taa' wo'san garoo baa yewinin múu'.
- 49 Ndaga Kooh yii laak doolida tumdinndoo
 enaama yiyaak. Teekiigari sela'in.
- 50 Ee ya hay kiyerem buwaa niikussi fodii
 Koohda, bi taa'.
- 51 Ya tumin enaama ciyaak na dooli yahci: ya
 aañin buwaa tíku hafba ga dookda.
- 52 Ya kaalin buu'caa ga nguuraa ba enohda, ee
 ya bëwí'ta buwaa enussii darada.
- 53 Ya erin buwaa yaabda enaama cinéwí' bi
 dooyin, ee ya boykidohin ha'-alalcaa yah
 buucuuc.
- 54-55 Ya hayin ki'amdoh bu-Isarayeel, súrgaci-
 igari:
 ya allii múk kiteewoh yërmaandaagari
 ga Abaraham na buwaa meyoh
 garida bi taa'a fodaa daa ya dígeeka
 caasamuncaagaruuda.
- 56 Mariyaama tessa na Ilisabeet iña le'in ñiin
 kaahay, lëhí'ta ya boyukka kaanci.

Kilímukkaa Saḡ-Bētís

- 57 Wahtaa Ilisabeet jomee kilaakoh kowuda
 le''a, ya laakka kowu kiyaal. 58 Buwaa dëk
 narida na mbokcaagari yéegussa an Ha'mudii,
 teewinndi yërmaandi wiyaak, ee béebba baa
 nebluk ga iñaama nari. 59 Waa ku'oomaakaa

límuukka bi laakka bes ciyitnakaahay, buwaa hayyaja kigú'*. Ba waareeja ki'e' teekaa paamci, Sakarí. ⁶⁰Wayee eemunaa loffa an:

- Ó'óo, ja teeksan Saṅ.

⁶¹Ba wo''ari an:

- Man laakoo mbokfu yaa bay teekuma!

⁶²Buwaa meekisohha paamunaa na yahcaagaba, ya wo'ba daa ya waa' kiteek kowukaa-garida. ⁶³Sakarí nakka buwaa, ba haydohi'ti haanga wibídaah, ya bínnda an: «Teeku Saṅ.» Buwaa béebba jaahli'ussa ga iñaama. ⁶⁴Ga dekataama, perimpaa Sakarí lógísukka, ya mínnda kiwo' fodaa múus, ya yaa kañ KooH.

⁶⁵Buwaa dēk nari ga dēkaada tíitussa ga iñaama, ee buwaa baa béestíroh iña laakee yaama ga duuy janjancaa ga gohaa Yúudée tóohda. ⁶⁶Baa iñaama aasin nofci béeb, ammbaka ga helci ee ya yaa wo' an:

- Ku'oomaakii jii yah bee?

En ki'ena, doolaa Ha'mudii, enee nari.

Sakarí yeekka KooH

⁶⁷Sakarí, paam ku'oomaakaa líiffa na Helaa yisela'í'jaa. Ya yaa jangat fodii seldíiga-KooH an:

⁶⁸- Ha'mudii, Koohyii bu-Isarayeel, kañsat, ndaga ya hayin kibaab na kilaassuu, du buwiigari.

⁶⁹Ya wosinnduu Músalkaat yiyaak, yaa bok ga níilaa buu' Dēwít, súrugaagari.

* **1:59** 1: 59 Ga baahaa yaawú'caa, oomaa yiyaalyaa límu béeb, jom kigúruk ga besaa wu-yitnakanakwaa ya límohuda. Malkat Léwítik 12: 3

- 70 Ya yéegaloheera iñaama kiméeñí', koorohhawa ga túuwtaa seldíigacaagari bise-la'í'baa ensee waamaɗa:
- 71 Ya dígohee an ya hayyuu kimúsal ga buwii sagoh naruuda na ga yah buwii waarus-sii garuu kihotɗa.
- 72 Fodaama ya teeb caasamuncaaruu yërmaandaagari,
ee ya allii kifiliimunkaagari kisela'í'kaa na buuncida.
- 73 Kooh dígee caasammbuu Abaraham, ⁷⁴ an ya hayyuu kimeydoh ga yah buwii enu naru kilebirohɗa, doonaa ɗu mínndi kijaamuk
fodaama, na fit wiyégísí'.
- 75 Doonaa ɗu sela' ee ɗu júɓ ga fíkíici besaa Kooh onnduu kipes béeb.
- 76 Fu nak, kowuroo, fu yah seldígii Koohyii ga dookaa-dookɗa, ndaga fu yah kidëwíruk Ha'mudii, fu waayuki'ti waasiigari ya yah kihayohɗa,
- 77 na ki'ínohlukoh buwiigari an waasaa yahba kimúsaldɗa kooroh ga kibayalkaa ba bayalsan baakaa'caagabada.
- 78 Koohyiiruu yewinin yërmaandi, kërí tah bi ya hay kiyóoskí' ga dookkuu lee'laataa meyoh dook man na lee'laataa nohaa en na kimey.
- 79 En ɗanaa ya léerí' buwaa tesu ga ñúusii ee ba dëk ga kinúp kikaanda, ya ní' kotcaagaba, ëewdohca ga waas jam.

⁸⁰ Oomaanaa yaa yak ga faan na hel. Ya tessa ga dekat, ga egíraa, bi ga daa ya mey, ya teewukohha ga fíkii bu-Isarayeel.

2

Kilímukkaa Yéesu ga Betlee'em (Mëccëe 1: 18-25)

¹ Ga waama, buuraa yiyaakyaa wo'u Ógís nakohha an buwaa en ga kúlkaagari toohda, ba bídukat bi ya ínoh ga daa ba hínnda. ² Bídukaama wërí deβ kilaak ee wa enee ga waa Kírínús nguurukee ga gohaa Síriida. ³ Baa en béeeβ yaa yah kibíduknee ga teeraa ya meyohda.

⁴ Yoseef ban beβkohha ga teeraa Nasareet ga gohaa Gélílee, ya yaa yah Betlee'em, teeraa buu' Dëwít límohuda, ga gohaa Yúudée. Iñaa tahkada, ya Yoseef, ya bok ga nílaa buu' Dëwít. ⁵ Ya ka'ta daama kibíduknee, ya taamba na jowujaagari, Mariyaama, lak na look. ⁶ Wahtaa Mariyaama jomee kilaak kowuda le''a lak ba baa ga Betlee'em. ⁷ Ya laakka kowu kiyaal, ennda saawaagari. Ya múulla kulii'kaa, faanndaja ga d'uuy mbalka ndaga lak ga daa buwaa yuñdusee ga kaancaada líifin, ee ba laakéeríi daa ba enan.

Malaakaa yéegalla nírohcaa

⁸ Ga egíraama, laakeera nírohcaa neehsee ga yopcaa. ⁹ Laakka malaakaa Kooh mey gaba. Ndamaa Kooh yoosukka ga dookba, ennda fodii melic, wíillaba. Ba tíitta tír. ¹⁰ Wayee malaakaa wo''aba an:

- Kaa niikat, ndaga mi haydohi'túu Hewhew wijófi' waa yah ki'en neblaat ga buwii béebba: ¹¹ wati*, ga teeraa buu' Dēwít límohudá, laakin Músalkaataa límuki'túu, yērí en Kiristaanii, Ha'mudii. ¹² Ee dū ínohsohanndi ga mandargii wii: dū hay kilaak daama kulii'kaa múuluunun, faanu ga dūuy mbalka.

¹³ Ga dekataama, laakka malaaka biyewin baa meyoh dook hayussa ga yaama, ba taamba béebba, baa kañ Kooh anee:

¹⁴ «Ndam aawat ga Kooh ga dookaa-dook, ee ga kakay jamaagari enat na buwaa ya tanda!»

Níirohcaa karussa Betlee'em

¹⁵ Waa ennda da, malaakaaa tagohussa na níirohcaa, baa boyuk dook-Kooh. Níirohcaa baa wo' ga díkaantiba an:

- Du yahat kon bi ga Betlee'em, du hot iñaa laak daama ee Ha'mudii, hayeeruuka kiyéegalda.

¹⁶ Ba gaawwa da kika', laakussa Mariyaama na Yoseef daama ee kulii'kaa faanuunun ga mbalka. ¹⁷ Waa ba hottaja, ba handa kibéesti' iñaa malaakaa wo'eeba aaw ga ku'oomaakaada. ¹⁸ Béeb buwaa kelohsee iñaa níirohcaa béesti'seeda, jaahli'ussa ga. ¹⁹ Mariyaama nak ammba iñcaama tooh ga helaagari ee ya yaa halaat ga. ²⁰ Léehi'ta níirohcaa boykussa yopcaa, baa ndam Kooh, baa kañnji ndaga iñaa ba kelohda, na iñaa

* **2:11** 2: 11 Ga baahaa yaawú'caa, bes dali ga noh-soos bi ga daa noh-soos haysisan

ba hotda. Incaama tooh laakee fodaa daa malaakaa wo'eebakada.

Yeesu bayussa ga teekaagari

²¹ Waa ku'oomaakaa limussa bi laakka bes ciyitnakaahay, ja gurussa, ba e'tari teekaa Yeesu. Teekaa waama weri malaakaa erohee lak Mariyaama enndii na look duum.

Yeesu teewohsuneera ga Kaanfaa Kooh

²² Besaa kiseti'sirukkaa[†] Mariyaama le''a fodaa daa Waasaa Moyiis nakohkada, Yoseef nari bayussa ku'oomaakaa teeraa Yeerusaleem ga Kaanfaa Kooh, kiteewohhi ga Ha'mudii; ²³ ndaga bidu ga Waasaa Ha'mudii, an: «Kowu kisaaw kiyaal kaa limu beeb faandusat Kooh.» ²⁴ Ba tummba sarah ban fodaa inaa Waasaama nakohda: «Ho'-mbarfat banak wala ho'-huul banak biyin.»

²⁵ Laakeera waama ga Yeerusaleem, baa teeku Simewon. Baa yaama juweera ee kelo-hdeera Kooh ee ya sekee baa yah kihay kinaas coonucaa bu-Isarayeelda. Helaa yisela'iyaa taabee nari ²⁶ ee ya inohlukoheerari ga heey an ya kaano ee ya hottii Kiristaanaa Ha'-mudii, wosohda. ²⁷ Helaa yisela'iyaa bayyari bi ga Kaanfaa Kooh, hidohha lak paam Yeesu na eeci haydohuununndi daama kitum inaa Waasaa nakoh garida. ²⁸ Simewon bebpari ga yahcaagari, ya yaa kan Kooh an:

[†] **2:22** 2: 22 Malkat Léwitik 12: 3-6. Beti han kilaak kowaa ee ka betisi'unaa, ya hay kites bes ciyewin (bes cidaanakaah kaahay, en kowu kiyaalaa, bes cidaanakaah-yitniinoo na ciyitniinoo, en betinaa) balaa ya setaa

29 - Cic Kooh, diima iñaa fu dígoheeda laakin.
Fu mínin ki'íis súrugiigaraa ya kaan na jam.

30 Ndaga mi hotin na tuhastiigoo kimúckii meyoh garaada,

31 ee kimúckiima, fu waayukka ga fíkíi buwii béebba:

32 Kéri en lee'laataa tahanndaa ki'inohuk ga buwii ga éldúnada tooh, ee kéri onan ndam bu-kaanfu, Isarayeel.

33 Paam Yéesu na eew Yéesu jaahli'ussa ga iñaa Simewoŋ wo'ee ga oomaanaada.

34 Simewoŋ barkeellaba, wo''a Mariyaama eew Yéesu an:

- Malka, bii yii hay kitah bíbo' biyewin ga Isarayeel sooyu ga fíkíi Kooh ee bo' biyewin hay kimúcu. Ya hay ki'en mandargaa Kooh teewoh ee ya hay kisagu ga duuy buwii. ³⁵ Ee fodaama, ya hay kiméyí' halaatcaa daakuk ga keeñcaa bíbo' biyewin. Fu nak, Mariyaama, fu hay kilaak mesiklaat ciyaak ga keeñfu bi man na jípíl maanŋaa.

³⁶ Laakeera ban seldíiga-Kooh yibeti, yaa teeku Aana. Paamci teeksee Fanuwel ee bok ga niílaa bu-kaan Asee'. Ya ya'bu'eera lool. Ya enin tíkiis tiyitnatanak na yaalaa ya paju-kee gari ga ki'oomaa-jowucida. ³⁷ Léehtá, waa yaalaa kaannda, ya pajukissii. Ya tessa da bi ga tíkiistaa tidaaŋkaah-yitnataahay na tinikiistaa ya laakda. Aana tagohéeríi Kaanfaa Kooh. Wekoo nohoo, ya enee ga kijaamuk Kooh: ya oori, ya kíimi Kooh. ³⁸ Daa ya hídukohee ga iñaama, ya yaa gërëm Kooh

ga ku'oomaakaa. Ee ya yaa béestírukoh ku'oomaakaa ga béeb buwaa seku daa Kooh laasohan bu-Yéerúsaleemda.

Paam Yéesu na eeci boykussa Nasareet

³⁹ Paam Yéesu na eew Yéesu mètírussa kitum iñcaa Waasaa Ha'mudii, nakohda, léehi'ta ba sooffa Nasareet, teeraa ba dëkohda ga gohaa Gëllílee. ⁴⁰ Ku'oomaakaa nak, jaa yak, jaa wëñ kilaak hel, ja jaa yewin hamham ee jaa nebloh Kooh.

Yéesu han ki'aas Kaanfaa Kooh

⁴¹ Kiiskaa en béeb, paam Yéesu na eew Yéesu daanse kikaru Yéerúsaleem ga feetaa Paak. ⁴² Ga waa Yéesu laakka tíkiis tidaañkaah na tanak, ba ka'ta nari feetaa fodaa daa baahaa nakohkada. ⁴³ Ga waa feetaa leehha, ba baa boyuk, wayee Yéesu, ku'oomaa-yaalkaa, tessa ga Yéerúsaleem ee paamci na eeci ínohussii dara ga. ⁴⁴ Ba tínnnda iñaa hín na noh-noh wíinoo ee ba fooŋnga rek an Yéesu yii ga d'uuy buwii ba taam nabaða. Léehi'ta ba baa en ga kiraassi ga d'uuy buwaa bokoh nabaða na buwaa ba ínohda. ⁴⁵ Wayee ba hottiiri. Ba boyukka kon kiraassi bi ga Yéerúsaleem. ⁴⁶ Ga besaa wukaahaywaa, ba hottari ga d'uuy Kaanfaa Kooh: ya yugin ga leeloo jëgíroh yaawúu'caa, ya yaa súkúrukba ee ya yaa meekisba. ⁴⁷ Béeb buwaa súkúrukseerida lëyseera ga kiñaañkaagari na iñcaa ya taasebada. ⁴⁸ Paamci na eeci hotussi hen, ba waaru'a; eeci meekissari an:

- Kowuroo, iñii tah ya fu tummbíi iñii yii? Mi na paapu dí jaahli'eera lool ga dii dí eneeraa na kiraasda.

⁴⁹ Ya loffaba an:

- Dú raaseeroo doo ya? Dú ínohéeríi an mi jom ki'en ga kaanfii Paammboo hene?

⁵⁰ Wayee ba ínohhii iñaa ya waareeba kiwo'da. ⁵¹ Lëehí'ta Yéesu sooffa naba Nasareet ee ya yaa kelohi'ba. Eeci ammba iñcaama tooh ga helaagari ee ya yaa halaat ga. ⁵² Yéesu nak yaa en yaak, hamhamaagari waa baatuk, ee ya yaa wëñ kinebloh Kooh na buwaa.

3

Jangataa Saᅇ-Bëtís

(Mëccëe 3: 1-12; Marka 1: 1-8; Saᅇ 1: 19-28)

¹ Iñii yii laakee ga kíiskaa kudaan̄kaah na kuyëtúuskaa ga nguuraa buuraa yiyaakya teeku Tíbee'da. Lak Poos-Pílaat yaa nguuruk ga kúlkaa Yúudée, ee Eroot nguurukee ga gohaa Gëlílee, ee këmëen̄kíci Filiip nguurukee ga gohaa Ítúree na waa Tarakonit, Lisañas nguurukee ga Abíleen. ² Ee ban lak Aan na Kayífbërí kuliyukee ga sarahohcaa biyaakbaa. Waama Kooh wo'a na Saᅇ, kowukaa Sakarí, ga duuy egíraa. ³ Waa ennda da, Saᅇ ka'ta ga dëkcaa wiil húlúwaa Yúrden̄da toohca. Ya yaa jangat an buwaa súpítat kipeskaagaba, ba bëtísi'u, en d'anaa baakaa'caagaba bayalu.

⁴ Fodaama, iñaa bínsee ga këyítfaa Ísayíi, seldíiga-Koohda laakka, ndaga ya wo'ee an:

«Laakin koonaa-fo' kaa en na kiwo' didóolí' ga
 duuy egí'-dúndagaa an:

Waayukdat Ha'mudii waasii, júwí'datti
 tuwaas-waastii!

⁵ Cúl-cúl hay ki'úubu,

janjan na tégel hay kihídírohu;

waascii deegiskohda hay kiyólóhdu,

waascii na yéltí-yéltíciida hay kileenu.

⁶ En danaa, baa en béeb hay kihot kimúckaa
 meyoh ga Koohda.»

⁷ Buwaa baa hay ga Saṅ doo ya bētísi'ba. Ya
 yaa wo'ba an:

- Heet goṅ-saamaancii, bii lédí'túu ba iṅaa
 tahanndúu kiréc ga aylukaa Kooh yah
 kihayda? ⁸ Kon tumat iṅcaa teewohin an
 dú récukin baakaa'ciigarúu, ee kaa dalat
 kiwo' an:

«*Abaraham en caasambíi.» Ndaga mi
 wo''úu man Kooh mínin kibeβ atohcii cii
 ya meydoh ga tucaasamun Abaraham!

⁹ Diima deṅ ban kékúsaa tíimin boscaa
 tediktaa, kigú' nílcaa. Kon kedikkaa
 límbii towu tijófi' tóoh, gúru, jafu ga
 kiwii.

¹⁰ Mbooloomaa meekissari an:

- Kon dí jom ya kitum?

¹¹ Ya loffaba an:

- Baa fu laak kúltí kanakaa, laa warohaa na
 baa laakoo, ee baa fu laak iṅaa fu ñamanaa,
 tumaa fodaama.

¹² Juuticaa hayussa ban kibētísi'u, ba
 meekissa Saṅ an:

- Jégírohii, dí jom ya kitum?

¹³ Ya loffaba an:

- Kaa meekisohat buwii iñaa wěñ iñaa nguu-
raa nakohda.

¹⁴ Laakka ban soldaa'caa meekissi an:

- Dí ban, dí jom ya kitum?

Ya wo''aba an:

- Kaa te'at hēelís ken na dooli wala ga poki'
bo' iñcaa laakkii, wayee eemat ga fayaaagarúu.

¹⁵ Buwaa baa sek ga Saᅇ, ndaga baa en
bēeb foogee an heyna Saᅇ yērí en Kiristaanii.

¹⁶ Wayee Saᅇ wo''a buwaa bēebba an:

- Mi, mi bētísi''úu ga músú, wayee baa
wěñjoo kiyak fúuf yaa hay: mi jutuutin sah ga
kipēkís liibcaa ñafa'caagari. Ya bētísi'anndúu
ga Helaa yisela'í'yaa na ga kiwii. ¹⁷ Kankaa
kaa ga yahci, kifaa' yoonaagari, ya ek tohootaa
ga dapaagari; wayee feki'faa, ya hayfa kitēkí'
ga kiwiikaa yímoo taa'da.

¹⁸ Fodaama, na jēgíroh ciyewin ciliis caa
manda, Saᅇ yaa yéegal buwaa Hewhewaa
winéwí'waa. ¹⁹ Wayee Eroot buuraa Gēlílée,
ga waa ya te' Erojaas beti kēmēen'kíci, ya
pokkarida, Saᅇ ña'tari ga na enaama cibóní'
ciyewin ciliis caa buuraa tumee. ²⁰ Wayee
Eroot baatissa kitum iñaa wěñ kisepi': ya
amlukka Saᅇ ga kasu.

Saᅇ bētísi''a Yéesu

(Mēccēe 3: 13-17; Marka 1: 9-11)

²¹ Ga waa buwaa bēebba ñoodussa ga
músúmaa, Yéesu ñoodussa ga ban. Waa ya
ñoodussa bi ya meyca, ya yaa kím Kooh. Ga
wahtaama, dook-Kooh lēgísukka.

²² Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga d'ookci fodii ñaa man na ho'. Laakka koonakaa kelohuk, meyoh d'ook-Kooh an: «Fu yëri en kowuroo ee mi waarinndaa. Keeñnjoo soosin garaa.»

Níilaa biYéesu
(*Méccée 1: 1-17*)

²³ Ga waa Yéesu dal kimey ga fíkii buwaa, ya laakeera tíkiistaa le' tidaañkaah-kaahay. Buwaa abee an yëri en kowu Yoseef yaa enee kowu Helíða. ²⁴ Helí ennda kowu Mataat, Mataat kowu Léwí, Léwí kowu Melki, Melki kowu Yanay, Yanay kowu Yoseef, ²⁵ Yoseef kowu Matacas, Matacas kowu Amoos, Amoos kowu Nahum, Nahum kowu Esli, Esli kowu Nagay, ²⁶ Nagay kowu Maat, Maat kowu Matacas, Matacas kowu Simi', Simi' kowu Yooseek, Yooseek kowu Yoodaa, ²⁷ Yoodaa kowu Yohanan, Yohanan kowu Resa, Resa kowu Sorobabeel, Sorobabeel kowu Salceel, Salceel kowu Néri, ²⁸ Néri kowu Melki, Melki kowu Adi, Adi kowu Kosam, Kosam kowu Elmadam, Elmadam kowu Ee', ²⁹ Ee' kowu Yéesu, Yéesu kowu Eliyesee', Eliyesee' kowu Yoorim, Yoorim kowu Mataat, Mataat kowu Léwí, ³⁰ Léwí kowu Simewoñ, Simewoñ kowu Yúdaa, Yúdaa kowu Yoseef, Yoseef kowu Yonam, Yonam kowu Elíyakím, ³¹ Elíyakím kowu Meleyaa, Meleyaa kowu Menna, Menna kowu Matata, Matata kowu Natan, Natan kowu Dëwít, ³² Dëwít kowu Yesee, Yesee kowu Yobet, Yobet kowu Boas, Boas kowu Sala, Sala kowu Naason, ³³ Naason kowu Amínadap, Amínadap kowu Atmin, Atmin kowu

Arni, Arni kowu Esarom, Esarom kowu Peres, Peres kowu Yúdaa, ³⁴ Yúdaa kowu Yakoop, Yakoop kowu Ísaak, Ísaak kowu Abaraham, Abaraham kowu Tera, Tera kowu Nakoo', ³⁵ Nakoo' kowu Sérúk, Sérúk kowu Rewu, Rewu kowu Pelek, Pelek kowu Ebee', Ebee' kowu Sala, ³⁶ Sala kowu Kaynam, Kaynam kowu Arapaksat, Arapaksat kowu Seem, Seem kowu Nowee, Nowee kowu Lamek, ³⁷ Lamek kowu Metusela, Metusela kowu Henok, Henok kowu Yaret, Yaret kowu Mahalaleel, Mahalaleel kowu Kaynam, ³⁸ Kaynam kowu Enos, Enos kowu Set, Set kowu Aadama, Aadama kowu Kooh.

4

Seytaani fí'ta Yéesu (Mëccëe 4: 1-11; Marka 1: 12-13)

¹ Ga waa Yéesu líiffa na Helaa yisela'í'yaa, ya meyohha húlúwaa Yúrdeŋ. Helaa yisela'í'yaa woocari, bayyari ga dekat, egí'dúndaŋ. ² Daama ya ennda da bes cidaaŋkaahnikiis, caa wëe'taa ga an cii, Seytaani yaa fí'ti. Ya ñammbii dara ga dūuy bescaama. Ga waa bescaama paaffa, kiyaab ammbari. ³ Waa ennda da, Seytaani wo''ari an:

- En lak fu en Kowukii Koohaa, nakaa atohii wii wa súpítuk mbúurú, fu ñam.

⁴ Yéesu loffari an:

- Këyítfaa wo' an: «Bo' pesohanndii na mbúurú doŋ.»

⁵ Seytaani bayyari ga dƙeat wikëri' dƙook, ya teebƙari ga saasi dëkci ga ëldúnada tóoh.

⁶ Lëehí'ta ya wo'ari an:

- Mi hayyaa ki'on kinguuruk ga dƙook dëkci-ima tóoh na kilaak ndamaa nguuraagaca: mi eruunun iñaama tóoh ee mi míninwa ki'e' baa neƙpoo. ⁷ Kon fu, binaa fu yí' ga fikíroona, iñaama tóoh fu hayyi kilaak.

⁸ Yéesu loffari an:

- Këyítfaa wo' an: «Fu yí'dan Ha'mudii, Koohyiigaraa, ee fu jaamukanndi ya doŋ.»

⁹ Lëehí'ta Seytaani bayyari Yéerúsaleem, yíppari ga dƙook Kaanfaa Kooh, ya wo'ari an:

- En lak fu en Kowukii Koohaa yípukaa kakay; ¹⁰ ndaga Këyítfaa wo' an:

«Kooh hayyaa kinaki' malaakacaagari, ba sommbaa.» ¹¹ Ee ban: «Malaakacaa teeŋngaa ga yahcaagaba, doonaa kotfu këftukoo ga atoh.»

¹² Yéesu loffari an:

- Këyítfaa wo' an: «Kaa jéematuk Ha'mudii, Koohyiigaraa.»

¹³ Ga waa Seytaani lëehí'ta kifí' Yéesu ga bakaa en béeb, ya úsaayya Yéesu, ya yaa sek bes wiliis.

Yéesu boyukka Gëlílee

(Mëccëe 4: 12-17; Marka 1: 14-15)

¹⁴ Yéesu líiffa na Helaa yisela'í'yaa, boyukka Gëlílee. Teekaagari síwwa ga gohaama tóohwa. ¹⁵ Ya yaa jëgíroh ga duuy jaanguyaawú'caa daamada ee buwaa béeb baa kañji.

Yéesu kaalussa ga jaangu-yaawúu' ga Nasa-reet

(Mëccëe 13: 53-58; Marka 6: 1-6)

¹⁶ Yéesu ka'ta Nasareet, teeraa ya yakohda. Ga besaa Sabat, ya aassa jaangu-yaawúuraa fodaa daa ya meereeka kitumda. Ya kolukka kijan Këyítfaa Kooh. ¹⁷ Ya erussa Këyítfaa seldiiga Ísayii. Ya lëríssafa, ya le'a bi ga dekataa bídu an:

¹⁸ «Helii meyooh ga Ha'mudiida, wii ga dookkoo ndaga ya tanukinndoo kihaydoh Hewhewii winéwí'wii ga buwii laakooda.

Ya wosinndoo kiyéegal buwii abuda an ba hay kirëc na kiwo' buwii hascii búumda an ba hay kihotis, buwii en na kitogisohuda an ba hay kilaak hafba; ¹⁹ Ya nakinndoo kiyéegaloh kíiskii Ha'mudii

yah kiteewoh an buwaa neblohinndi.»

²⁰ Lëehi'ta Yéesu ponnda Këyítfaa, ya íkkafa baa daakifada, ya yungga. Buwaa enee ga jaangaada béebba yípussari hascaa.

²¹ Daama, ya yaa wo'ba an:

- Wati, wo'eenii ga Këyítfi d'ú han kikelohda laakohin ga dii wa wo'da.

²² Baa en béeb yaa wo' i'naa morin ga Yéesu, ee ba jaahli'a ga wo'eencaa cinéwí'caa ya meydoh ga kúuwkaagarida. Ba baa wo' an:

- Bii enndii kowu Yoseefe?

²³ Yéesu wo'aba an:

- Wóorinndoo an d'ú hayyoo kicah an: «Payohii, wëkíraa haffu!» Dú hayyoo kiwo' ban

an: «Dí yéegin ińcaa fu tum ga Kafarnawomda toohca; tumaa caa manda dii ga dēkii fu meyoħda.»

²⁴ Lēehi'ta, ya baatta ga an:

- Mi wo''úuka ee kayoh; laakkii sēldiiga-Kooh yaa te'u ga dēkaa ya meyoħda. ²⁵ Ee mi yii wo'issúu ban kayoh-kayoħda: níndískat ińaa laakee waama ga jamaanaa sēldiiga Ili, lak Kooh enin karaŋ ińaa le'in tíkiis taahay na caban ee a' wiyaak laakka ga kúlkaa tooh, mi wo''úuka laakka waama ga kúlkaa Isarayeel beti biyewin baa yaalcaagaba kaanin; ²⁶ wayee Kooh ebillii Ili ga yíinoo gaba, ya dímalba. Ya nammbari ki'ebil ga yíinoo yaa enndii yaawúu' ee dēk teeraa Sareptaa ga gohaa Sídoŋda.

²⁷ Ga Isarayeel ban, ga jamaanaa sēldiiga Ilisee, laakeera gaana biyewin, wayee yíinoo gaba wēkdfusēerii, enndii Naamaan yaama dēk Síriidanaa. Ya enndii yaawúu'.

²⁸ Buwaa enee ga duuy jaangaada béebba, daa ba kelohee wo'eencaama, keeńcaagaba tamba lool. ²⁹ Ba kolukka, ba meydohhari teeraa, ba jítallari bi ga dook janjagaa, ga daa teeraa Nasareet yípoħseedá, doo ba ye''i ga írkiisaa, ya keen kakay. ³⁰ Wayee Yéesu koo'ta ga leelooba, ya yaa paaf.

*Yéesu wēki'ta baa laak rab
(Marka 1: 21-28)*

³¹ Yéesu ka'ta teeraa Kafarnawom ga gohaa Gēlilée. Ga bes Sabat ya yaa jēgi' buwaa.

³² Buwaa waaru'seera lool ga jēgirohaagari

ndaga ya yëréméerí wo'eenci. ³³ Ga duuy jaangu-yaawúuraa, laakeera baa rab yisóotí' am enee daama, ya yaa les koonaa kiyaak an:

³⁴ - Éey! Yéesu-Nasareet, fu naríi ya? Kidúmí'tíi kërí haydohhane? Mi ínohin bii fu endá: fu yërí en bii yisela'í'yii meyoh ga Koohda.

³⁵ Yéesu gëtta rawaa, wo''ari an:

- Dekoha, fu meyoh ga bii.

Daama, rawaa búukka baa kakay, ga leeloo buwaa béebba, ya meyca gari ee tummbi-iri dara iñaa meskin. ³⁶ Buwaa béebba jaahli'ussa, ba baa wo' ga díkaantiba an: «Cii wo'een ca yee? Bii laakin dooli kinak rabcii ba meyoh ga buwaa ee na wo'een wíinoo rek ba mey.»

³⁷ Fodaama teekaa Yéesu waa síw ga gohaama toohwa.

*Yéesu wëkí'ta payam Simoŋ na bíbo' biliis
(Mëccëe 8: 14-17; Marka 1: 29-34)*

³⁸ Yéesu kolkohha jaangu-yaawúuraa, ya ka'ta kaan Simoŋ. Lak payam Simoŋ yibeti dúukoolin bi faanfaa tamin jír. Ba kíimmba Yéesu ya dímalba ga. ³⁹ Ya híilla ga dookci, ya gëtta tamohlaataa faanfaa; tamohlaataa meyca, ga saasi ya kolukka, ya aawwaba kitoputu'.

⁴⁰ Ga waa nohaa aassa, baa laakin dúukoolí' béeb ee ga daa ya mín kiman tooh, haydohhari ga Yéesu. Ya tíkka yahcaagari ga dook yaa en béeb gaba, ee ya wëkí'taba. ⁴¹ Rabcaa ban baa meyoh ga dúukoolí' biyewin na tifiip an:

- Fu yërí en Kowukii Kooh.

Wayee yaa gëtɓa, ya hoonohhaba kiwo' iña aaw gari, ndaga lak ɓa ínoheera an yëri en Kiristaanii.

*Yéesu yaa jangat ga kúlkaa Yúudée
(Marka 1: 35-39)*

⁴² Kooh yaa wiis, Yéesu yaa mey teeraa Kafarnawom yaa yah ga daa wéetin. Mbooloomaa waa raassi. Waa ɓa le''a bi gari, ɓa waa'tari kitëhdoh doo ya tagohoo naba. ⁴³ Wayee Yéesu wo''aba an:

- Mi jomin kiyéegaloh ɓan ga teerucii ciino Hewhewii winéwí'wii Nguurii Kooh, ndaga iñaama yëri tah Kooh wossaroo ga ëldúna. ⁴⁴ Fodaama, Yéesu ennda ga kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waa ga ɗuuy jaanguyaawúu'caa en ga kúlkaa Yúudéeda.

5

*Yéesu bayya tëelíbéecaa ya ɗeɓ kitanukɗa.
(Mëccëe 4: 18-22; Marka 1: 16-20)*

¹ Laakka bes lak Yéesu yaa ga seereenaa giiyaa Senesareet, mbooloomaa wiillari bi wa waa ñaak ga ɗookci ndaga kisúkúruk wo'eenaa Kooh. ² Ya hotta ga seereenaa giiyaa gaal-looci kanak; laakka mbaalohcaa yoosukoh gaca, ɓa ɓaa tís mbaalcaagaba.

³ Ya aassa ga gaal-loocaa wiinoowaa en wuu Simoŋɗa; Yéesu wo''ari kibay gaal-loocaa wa úsaay seereenaa giiyaa jutuut. Yéesu yuŋga ga loocaa ya yaa jëgí' mbooloomaa.

⁴ Ga waa ya lëehí'ta kijëgíroh, ya wo''a Simoŋ an:

- Bayaa loocii bi ga dekataa músúmaa huutin, dú wees mbaalii, dú aaw kimbaal.

⁵ Simoŋ taassari an:

- Kiyaakii, dí lëgëyin wekii béebwa ee dí ammbii dara, wayee ga wo'eenfu mi haywa kiwees.

⁶ Ba weessa mbaalaa, ba ammba jën ciyewin bi mbaalaa waa da'. ⁷ Waa ennda da, ba baa kalay buwaa taam naba ee ba enee ga loocaa wínoowaada, ba hayba kidímal. Baama hayussa, ba lífi'ta loocicaa kanakcaa na jën bi ca caa waa' kinuu'. ⁸ Daa Simoŋ-Pee* hotee iñaama, ya yí'a ga fíkii Yéesu, ya wo'a an:

- Ha'mudii, meyaa garoo ndaga mi iñii ha-baakaa'.

⁹ Simoŋ wo'ee fodaama ndaga ya na buwaa taabee narída jaahli'seera lool ga jëncaa ciyewincaa ba amda. ¹⁰ Bi ga Saak na Saŋ, towutaa Sebedee boku na Simoŋ lëgëyaada jaahli'seera ga ban. Wayee Yéesu wo'a Simoŋ an:

- Kaa niik dara. Kimma, bibo' bërí fu mbaalan.

¹¹ Waa ennda da, ba soofdohha gaal-loocicaagaba tewisaa, ba foñnja tóoh, ba baa taabuk Yéesu.

*Yéesu wékí'ta baa gaana'in
(Mëccëe 8: 1-4; Marka 1: 40-45)*

¹² Laakka bes lak Yéesu yaa ga teeru wínoo ga gohaa Gëllílee, baa gaana'in bi faanfaa

* **5:8** 5: 8 Simoŋ, yaa Yéesu teekan Pee'da. Teekaa Pee' hayan ga Lúkkaa 6: 14

gomin hayya. Daa ya hotee Yéesu, ya lí'ukka ga fikiíci, ya kíimbari an:

- Kiyaakii, fu waa'kanaa fu míninndoo ki-wéki'.

¹³ Yéesu léríssa yahaagari, le''a ga baa, wo''ari an:

- Mi waarinka, waka.

Ga saasi dúukool-gaanaa nísukka ga baa.

¹⁴ Léehi'ta Yéesu hoonohhari kiwo' fo' iña aaw gari. Ee ya wo''ari an:

- Kara, fu teewukohnee ga sarahohaa, fu tum sarah ga kisetkiigaraa fodaa daa Móyíis nakohkada, en danaa, iñaama hay kiteeβ béeb an fu setin.

¹⁵ Wayee iñaama kokohhii bi teekaa Yéesu waa wēñ kisíw. 'Bibo' biyewin baa nēgírúkoh ga yahaaci, kisúkúruk wo'eencaagari ee ya wéki'ba ga dúukoolcaagaβa. ¹⁶ Ee Yéesu ka'ta daa wéetinaa, ya kiimi Kooh da.

*Yéesu wéki'ta baa lafañin
(Mëccëe 9: 1-8; Marka 2: 1-12)*

¹⁷ Laakka bes, Yéesu enee na kijégíroh. BiFérisiyeen na bijégíroh-waas ee meyohu dēk-kawcaa ga gohaa Gélílee, na ga gohaa Yúudée na teeraa Yéerúsaleem ensee daama, yuguunun ga yahaaci. Doolaa Kooh, Ha'-mudii, taabee na Yéesuda, waa onndi kiwéki' dúukoolí'caa. ¹⁸ 'Bibo' le''a, haydohu ga dook gatan baa lafañin, ee βa βaa heelli ki'ek ga duuy kaanfai bi Yéesu hotti. ¹⁹ Wayee βa hottii ga daa βa paafdohanndi ndaga mbooloomaa wiyewinwaa. 'Ba lappa nari ga dook túuyaa,

ba heella gúl ga cakaraa†, ba yóoski'tari na gatanaagari ga leelo buwaa ga fíkií Yéesu. ²⁰ Daa Yéesu hotee ngēmaagaba waama, ya wo''a lafañaan an:

- Yaal, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.

²¹ Jégíroh-waascaa na Fērísíyeençaa baa halaat ga duuyba, baa wo' an: «Bii yii ya ba, ya basi Kooh? 'Bii mín kibaal baakaa' ba, enndii Koohaa?» ²² Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaba, wo''aba an:

- Iñii tah ya d'ú laak halaatcuma ga helci-igarúu? ²³ Kon ñii yiida wēñ kiyooß kiwo' lafañii: kiwo''i «Baakaa'cumgaraa bayaluununndaano», kiwo' an: «Koluka, fu tíin?» ²⁴ Wayee bi d'ú ínoh an ga äldúna, Kowukii bii onuunun kibayal baakaaraa -- ya wo''a lafañaan an: -- Mi wo''aaka, kolka, bewaa gataniigaraa fu yee kaanfu!

²⁵ Ga saasi lafañaan kolukka ga fíkií buwaa béebba, bebpa gatanaa ya faankoheeda, yaa ndam Kooh, ya yaa yah kaanci. ²⁶ Béeb buwaa waaru'ussa, baa ndam Kooh, ba jaahli''a bi baa wo' an: «Dí hotin wati ñaa mosoo kilaak ga fen.»

Yéesu bayya Léwí
(*Mëccēe 9: 9-13; Marka 2: 13-17*)

²⁷ Lēehí'ta, Yéesu meycá, ya hotta juuti, yaa teeku Léwí, yugin ga ðekataa fayohsi juutida. Ya wo''ari an:

- Taabukaaroo!

† **5:19** 5: 19 Cakaraa túuycaa bu-Paleestíin hēwrohsee na kakay-ban, ee bo' mín kiyuñ ga ðookgaa.

²⁸ Léwí iissa tooh, kolukka yaa taabukki.

²⁹ Léwí tíkdee Yéesu ñamah cijófi' ga kaanci. Juuti biyewin na bibo' biliis bokussa naba kanu. ³⁰ Fērísiyeençaa na jégíroh-waascaa fa' nabaða baa ña'sukoh, ba wo''a tēelíbéeçaa Yéesu an:

- Inñi tah ya d'ú bok kiñam na ki'an na juuticii na buwii júwussiida?

³¹ Yéesu kelohaba, loffaaba an:

- Buwaa dara gaa naba laakussii sooli ga payoh, wayee buwaa d'úukoolin bēri laak sooli ga. ³² Mi hayyii ga ēldúna kibay buwii júwinda wayee mi hay kibay ha'-baakaa'cii doo ba súpít kipeskiigaba.

Yéesu wo''a ga ooreenaa

(Mēccēe 9: 14-17; Marka 2: 18-22)

³³ Bibo' wo'ussa Yéesu an:

- Tēelíbéeçii Saṅ na bii Fērísiyeençii oo'si leekleek ee ba kíimi Kooh, wayee biigaraa ñami hen, ba ani.

³⁴ Yéesu loffaaba an:

- Dú mínin ki'oo'lukoh bedohcii ha'-kílookkii lakanaa ha'-kílookkii yii nabane? ³⁵ Wayee bes hay kihay, ha'-kílookkaa hay kibewohu ga díkaantiba, bescaama nak ba hay ki'oo'.

³⁶ Yéesu liiwukkaba ban:

- Ken d'aroo piis ga kúltí fi'as, daafwa ga líil-kúltí. Fu tumkanaa, fu hay kidfa' kúltífaa fi'as-faa ee piisaa wi'aswaa nisohu gafada taabohanndii na líil-kúltífaa. ³⁷ Fodaama, ken tumoo biiñ wi'as, waa dal kilúun, ga mbúus-oncaa maañin. Fu tumkanaa, biiña pook mbúus-oncaa: biiña aamuk, ee mbúuscaa yasukoh.

38 Kon biiñ wi'as jom kitumu ga mbúus-on ci'as! 39 Ee ken waaroo ki'an biiñ wi'as binaa ya meyoh ki'an ga wiméeñi'waanaa; ndaga ya wo'i an wiméeñi'waa wéri wëñ kineb.

6

Yéesu yéri laak bes Sabat

(Mëccëe 12: 1-8; Marka 2: 23-28)

1 Laakka bes Sabat, Yéesu korohee ga duuy yoonaa lúudin. Tëelíbéecaagari baa weel ga boŋcaa☆, baa boliñ towutaa ga yahcaagaba, baa ñam. 2 Laakka Fërisiyeencaa wo'uba an:

- Inii tah ya dú tum inii Waasii kokohin kitum ga bes Sabat?

3 Yéesu loffaba an:

- Hanaa dú jaŋngii inaa Dëwít tumee ga waa ya yaab, ya na buwaa taabee narida? 4 Ya aassa ga taalaa Kooh, ya beŋpa ga mbúurúcaa meydohdusee Koohda, ya ñamma ga, ya e'ta buwaa taamsee narida ga. Ee mbúurúcaama sarahohcaa doŋ onuca kiñam☆.

5 Lëehí'ta Yéesu wo'issaba an:

- Kowukii bii kéri laak bes Sabat.

Yéesu wëkí'ta baa yahaa d'ooykin

(Mëccëe 12: 9-14; Marka 3: 1-6)

6 Laakissa bes Sabat, Yéesu ka'ta jaangu-yaawúuraa, ya yaa jëgíroh. Laakka daama bo', yaa yahaa ñabaa d'ooykin. 7 Jëgíroh-waascaa na Fërisiyeencaa baa malak ga Yéesu, ati ba hayyi kihot ya wëkí' bo' ga bes Sabat, doonaa ba laak inaa ba yabohanndi. 8 Wayee Yéesu

☆ **6:1** 6: 1 Malkat Dëteronom 23: 25. ☆ **6:4** 6: 4 Malkat Léwítik 24: 9.

ínohha halaatcaagaba, ya wo''a baa yahaa dooykinda an:

- Kolka, fu tuuk dii ga fíkíi béeβ!

Baa kolukka, tuukka.

⁹ Lëehí'ta, Yéesu wo''a buwaa an:

- Mi meekissúu ati ga bes Sabat Waas onoh kitum iñaa jofin wala iñaa moroo, kisom kumuun bo' wala kilan kumuun?

¹⁰ Ya malakka béeβ buwaa wíillida, ya wo''a ha'-yahaa an:

- Lërísaa yahiigaraa!

Baa lërísaa, yahaa dalla kiwak, mannda ga daa wa eneeda.

¹¹ Wayee buwaa bíinoo ensee daɗa líifussa muut na tam-keñ, ba baa malak ga díkaantiba iñaa ba tuman Yéesu.

Yéesu tanukka bo' bidaaŋkaah na banak ga tēelíbēecaagari

(Mëccēe 10: 1-4; Marka 3: 13-19)

¹² Ga bescaama, Yéesu ka'ta janjancaa kikiim Kooh, ya tessa wekaa béeβwa kikiim Kooh. ¹³ Ga waa Kooh wíissa, ya bayya tēelíbēecaagari, ya tanukka ga bo' bidaaŋkaah na banak, ya teekkaɓa bi'apotaa': ¹⁴ Simoŋ (yaa ya teek Pee'da) na kēmēenki Andari, Saak na Saŋ, Filiip na Bartulēmíi, ¹⁵ Mëccēe na Toomaa, Saak kowu Alfee na Simoŋ selootaa*, ¹⁶ Yúdaa kowu Saak na Yúdaa Iskariyot, yaa onan Yéesu bíiŋɗa.

* **6:15** 6: 15 Simoŋ yaama bokee ga buwaa waa'see kilaak hafɓaɗa.

Yéesu yaa jégí' mbooloomaa ee yaa wéki' dúukoolí'caa
(Mëccëe 4: 23-25)

¹⁷ Yéesu yoosukka janjagaa na apotaa'caagari bi ga ndëneeraa, ga daa bo' biyewin ga tëelíbëecaagari enoheeda. Laakeera daama ban mbooloo wiyaak waa meyohee kúlkaa Yúudée na teeraa Yéerúsaleem, na gohcaa bopukoh na giyaada: Tíi' na Sídoŋ. ¹⁸ Ba hayeeri kisúkúruk, ee ya wéki'ba ga dúukoolcaagaba. 'Buwaa rab amda wëkdússa. ¹⁹ Baa en béeb yaa heel kile' gari, ndaga dooli meyohi gari, wa wëkdíba béebba.

Yéesu wo''a ga buwaa en ga mesiklaat na buwaa en ga neblaada
(Mëccëe 5: 1-12)

²⁰ Lëehí'ta Yéesu malakka tëelíbëecaagari, ya wo''a an:

-Dú yewinin múu', dú nduulcii ndaga Nguuraa Kooh wuurúu.

²¹ Dú yewinin múu', dú bii dú yaab watida ndaga dú hay kikap.

Dú yewinin múu', dú bii dú koduk watida ndaga dú hay kiyen.

²² Dú yewinin múu' moos, binaa Kowukii bii tah bi fuwii sagussúu, ba kaallúu ga dūuyba ba bassúu, ba taasuk teekcaagarúu.

²³ Iñaama laakaa, laa neblukat, dú koltuki, dú hami ndaga neehal wiyaak waa sekkúu ga dook-Kooh. Bicaasamba sodalsee seldíiga-Koohcaa fodaama.

24 Wayee nak, massa d'ú, ha'-alalcii ndaga d'ú laasin ðakkúu.

25 Massa d'ú bii d'ú kapin watidfa ndaga d'ú hay kiyaab.

Massa d'ú bii d'ú yen watidfa, ndaga d'ú hay ki'en ga coonu ee d'ú hay kikoduk.

26 Massa way, binaa buwii wo' garúu i'naa jofinaa, ndaga bicaasamba tumsee fodaama na buwaa tíkee hafba biseldiiga-Koohda ee lak sabohda.

*Yéesu nakoh kiwaa' ðaa saŋŋaa
(Mëccëe 5: 38-48; 7: 12a)*

27 Yéesu tíkka ga an:

- Wayee d'ú bii d'ú súkúrukkoofa, mi wo''úu an: waarat buwii heñohsirúuda, tumdat buwii saŋŋúuda i'naa jofin. 28 Kíimat Kooh ya barkeel buwii cojirúuda ee kíimdat buwii sodalirúuda. 29 Binaa bo' feekkaa ga ŋaamaa, eraari wíinoowaa ðan. Binaa bo' te' sabadooraagaraanaa, kaa sagi'ti túrkaa ðan. 30 Baa kíimmbaa yen béeb, laa onaari; ee ðaa te' i'naa en yuufunaa, kaa te'siswa. 31 Fodaa daa d'ú waa' bimooroombúu tumi'túuda, laa tumdatba i'naa manda.

32 Binaa en lak d'ú waa' buwii waa'túuda rekaa, ndamii wiida wëri d'ú laakan ga i'naama? Bi ga buwii júwussiida sah waa'sin buwaa waa'ðada. 33 Ee binaa en lak buwii tumdirúu yijófi'da bëri rek d'ú iki' i'naa jofinaa, ndamii wiida wëri d'ú laakan ga i'naama? Bi ga buwii júwussiida sah tumsinka. 34 Ee binaa en lak buwaa d'ú yaakaa' an ða hayyúu kifayda bëri rek d'ú wútíranaa, ndamii wiida

wërí dú laakan ga iñaama? Bi ga buwii júwussiida sah wúti'sin buwaa man nabada, lëehíraa ba laas iña hín na iña ba wútirohda. ³⁵ Kon waarat buwii saɲnguuda, tumdatba yijófi', erohat ee kaa séentukat dara ga, en danaa neehalaagarúu hay kiyak ee dú yah towutii Kooh yii ga dookaa-dookda, ndaga Kooh jofin ga buwii tookkiiri kigërëm ga iñcaa ya tumi'baɗa. ³⁶ Líifat na yërmaandi fodii dii Paambúu Kooh líif na yërmaandiɗa.

Yéesu wo''a an ken hanat ki'atti' mooroomci (Mëccëe 7: 1-5)

³⁷ Yéesu tíkka ga an:

- Kaa atti'at ken, en danaa Kooh atti'oorúu. Kaa tamat ken, en danaa Kooh tamoorúu. Bayalat bimooroombúu en danaa Kooh hayyúu kibayal. ³⁸ Onohat en danaa Kooh hayyúu ki'on: dú hay kinatɗu yen, dú go'ɗu yewin, yëngëlu bi deguk, líif bi aamuki, ndaga nataa dú nator buwiɗa wërí dú natorhohsan.

³⁹ Lëehí'ta, Yéesu liiwukkaba anee ban:

- Búumí' mín kinook búumí' mooroomcine? Baanaa béebba ba banak, ba keenanndii ga noge? ⁴⁰ Tëelíbee mínoo kipaaf baa jëgi'tida, wayee tëelíbeenaa mat ga jagaagarinaa hay kile' ga jëgirohaagari.

⁴¹ Inii tah ya fu malaki bolaa en ga kuhaskaa mooroomfu, ee fu mínoo sah kimalaksukoh dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa? ⁴² Fu yii fu hottii dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa, fu mínan na kiwo' mooroomfu an: «Fiilii, íisa mi nísí'taa bolii en ga kuhaskiigaraa»? Fu yii fu jófjófɗuki ga fíkií buwiɗa, dewaa kinís dúuñii

en ga kuhaskiigaraada, en d'anaa fu hay kihot dijófi' bi fu mín kinís bolaa en ga kuhaskaa mooroomfuda.

Yéesu jégírohha ga kedik na towutaa ka límda

(Mëccëe 7: 16-20; 12: 33-35)

⁴³ Yéesu tíkka ga an:

- Kedik kijófi' límoo kowukaa moroo ee kedikkaa d'úukoolin límoo kowukaa morin.

⁴⁴ Kedikkaa en béeb' ínohohsan ga towutaa ya laakda: ken beenoo towu een ga ka'ka' ee ken beenoo towu resej ga pëegii-ñaawaab.

⁴⁵ 'Bo' yijófi' tumi iña jofin, ndaga iñaama rek yéri ya d'aaak ga keeñaagari. 'Bo' yibóní' tumi iña bonin ndaga iñaama rek yéri ya d'aaak ga keeñaagari. Ee bo', iña ya meydohi ga kúuwcida, wërí líif ga keeñci.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kaancaa kanakcaada

(Mëccëe 7: 24-27)

⁴⁶ Yéesu tíkka ga an:

- Dú bayohhoo ya «*Ha'mudii, Ha'mudii» ee iñii mi nakirúuda d'ú tumoori? ⁴⁷ Baa hay garoo béeb' ee ya sükúruki wo'eenciigoo ee ya taabukica ga tumeenaagari, mi hayyúu kiwo' baa ya mëdírohu narida: ⁴⁸ Baa yaama mëdírohu na baa enee na kitawah kaan; ya acca bi huutta, ya dabpa atoh, ya yíppa kaanfaa ga d'ookgaa. Toñ wiyewin keennda bi baalaa líiffa, wambalaa tapukka ga kaanfaa ee mínndiifa kibúuk ndaga tawahaa kaanfaa yégíseera.

49 Wayee baa keloh ee taabukkii wo'eenci-igoo ga tumeenaagari, baa yaama mēdírohu na baa tawah kaan, yíppafa ga d'ook kakay ee accii dara. Waa wambalaa tapukka ga kaanfaa faama, ga saasi, fa bú'ta ee kaanfaa béeb yasukohha.

7

Yéesu wēkí'ta súrɡaa soldaaraa yiyaakyaa (Mēccēe 8: 5-13)

¹ Ga waa Yéesu léehí'ta kiwo' ińcaa ya waa-ree buwaa kelohda, ya ka'ta teeraa Kafarna-wom. ² Daama laakeera soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ga heńda. Baa yaama laakeera súrɡa, yaa ya keeńukin, lakanaa súrɡaa dúukoolin bi yaa yah kilēehduk. ³ Ga daa soldaaraama kelohee ińaa wo'u ga loo Yéesuda, ya wossa ga yaakcaa yaawú'caa kikiimbi ya hay kiwēkí' súrɡaagari. ⁴ Buwaa wosseedfa hayussa ga Yéesu, ba tuukki'tari tek, ba wo''ari an:

- Bii wossii garaada, calin kidímal, ⁵ ndaga ya waarin bu-dēkiigari, ee yeri tawah jaangu-yaawúuraagari.

⁶ Waa ennda da Yéesu yaa yah naba. Ga waa ba deeyca kaanfaa, soldaaraa yiyaakyaa wosissa ga fiiliimuncaagari, ba wo' Yéesu an:

- Kiyaakii, kaa sodal haffu, ndaga jobinndoo fu aas kaanndoo, ⁷ ińaama yeri tah bi mi wo' an jobinndoo mi hay na kihaffoo kihí-dohnee naraa. Wayee wo'aa wo'een wiinoo rek, súrɡiigoo wak. ⁸ Ndaga mi ga kihaffoo, mi laakin buwaa hanohhoo dook ee mi laakin

soldaa'caa hanohussoo kakay. Binaa mi wo' yii an karanaa, ya ka'; mi wo' yíinoo an hayanaa, ya hay; ee binaa mi wo' súrگاagoo an tumaa iñii yiinaa, ya tummbi.

⁹ Daa Yéesu kelohee wo'eencaama, ya waaru'a ga soldaaraa yiyaakyaa. Ya méeñ-sukka ga mbooloomaa taabukeerida, ya wo'a buwaa an:

- Mi wo'úu man, bi ga d'uuy Isarayeel sah mi mossii kihot baa laak ngëmaa hín na wii garoo. ¹⁰ Lëehi'ta buwaa soldaaraa woseeda boyukussa kaanfaa. Ba laakka súr-gaa dúukooleeda wakin peleŋ.

Yéesu mílisi'ta kowukaa baa yaalaa kaanin

¹¹ Lëehi'ta Yéesu ka'ta teeraa wo'si Nayinda. Tëelíbéecaagari na bo' biyewin taamsee nari.

¹² Ga waa ba deeyca aasaaraa dëkaa, ya hotta buwaa baa yah ki'acnee faraa. Baa kaanda, enee kowu kiinoo ga eeci; ee eemunaa, yaalaa kaanin. Laakeera bo' biyewin ga dëkaa, baa taam na betifaa ga waas acaa'caa. ¹³ Daa Yéesu Ha'mudii hotee eemunaa, ya laakka yërmaandi wiyaak gari, ya wo'ari an:

- Kaa koduk!

¹⁴ Lëehi'ta, Yéesu deeyca, le'a ga ñoyaa buwaa abohda, ba tuukka. Yéesu wo'a an:

- Oomaa-filii, mi nakkaa, kolka!

¹⁵ Baa kaaneeda kolukka, yuŋga yaa aaw kiwo'. Yéesu íkkari eemunaa. ¹⁶ Buwaa béebba tíitussa ga iñaama ee ba baa kañ Kooh, ba baa wo' an:

- Sëldíiga-Kooh yiyaak hotukin ga d'uuycuu, ee Kooh hayin kibaab bu-kaanci.

17 Iñaa aaw ga Yéesu yaa béestírukohu ga kúlkaa Yúudée béeb na iñaa wílwada.

*Saṅ-Bētís wosohha ga Yéesu
(Mëccëe 11: 2-19)*

18 Tëelíbéecaa Saṅ béestírussari iñcaa Yéesu tumeeda tóohca. Ya bayya banak gaḃa, 19 ya wossaba ga Yéesu, Ha'mudii, kimeekissi an: «Fu yëri en baa jom kihayḃanoo dí sekan bo' yiliis?»

20 Ga waa ba ka'ta bi ga Yéesu, ba wo''ari an:
- Saṅ-Bētís yëri wossíi garaa kimeekissaa ati fu yëri en baa jom kihayḃa wala dí sekan bo' yiliis.

21 Ga wahtaama sii', Yéesu wëkí'ta bo' biyewin ga dúukoolcaagaba, na ga iñaa mesikbaḃa, ya kaalla rabcaa ga buwaa ee búumí' biyewin, ya onndaba kihot. 22 Ya dalla buwaa kitaas an:

- Karat dú béestí'nee Saṅ iñcii dú hotḃa, na iñcii dú kelohḃa: búumí'cii bii hot, lafañcii bii tীন dijófi', gaanacii bii sétíru, ðekcii bii keloh, faraafcii cii mílís, nduulcii bii yéegalú Hewhewii winéwí'wii. 23 Baa mi tahhiiraa kisoof fenoo ga ngëmaagaraanaa, fu yewinin múu'!

Iñaa Yéesu wo' ga Saṅḃa

24 Ga waa buwaa Saṅ woseeda karussa, Yéesu aawwa kiwo' mbooloomaa iñaa aaw ga Saṅ, an:

- Dú karee kimalaknee ya ga ëgí'-dúndagaa? Pëegíi-përuúduúfaa en na ki'eguk ga

uurisaane? ²⁵ Enndiikanaa d'ú karee ya kimalaknee? 'Bo' yaa ekuk k'últi cim'óri?

En ki'ena, buwii ekuk k'últi cim'óri' ee d'eku ga i'naa newinda, bii ga kaancii buu'cii. ²⁶ Kon d'ú karee kimalaknee ya daama? S'eldíga-Koohe? Ee! Mi wo''úuka, baama paafin sah s'eldíga-Kooh. ²⁷ Saŋ y'eri en baa wo'u ga K'eyítfaada an: «Mi yii wos bo''oo, yaa d'ewrukanndaa, kiwaayuki'taa waasum.»

²⁸ Y'eesu t'ikka ga an:

- Mi wo''úuka, ga buwii l'ímukoh ga betida b'eebba, laakkii ga yaa w'ëñ Saŋ kiyak, wayee baa w'ëñ kijutuut ga Nguuraa Koohda y'eri w'ëñ Saŋ kiyak.

²⁹ B'eeb buwaa s'úkúrukeerida, bi ga juuticaa tookussa an Kooh júwin, ee Saŋ b'etisi'aba. ³⁰ Wayee F'erisiyeen'ca na j'égíroh-waascaa sagussa Saŋ b'etisi'ba, fodaama ba teewohee an ba faali''ii i'naa Kooh waari'ba. ³¹ Y'eesu t'ikka ga an:

- Kon buwii jamaanii wati, mi m'edírohanba na ba? 'Ba man na ba? ³² 'Ba man na oomaaca yugu ga paanaa d'ekaa, b'íinoo baa wo' bimooroomba an: «Dí mbiib'finndú ee d'ú hammii! Dí helein ee d'ú kodukkii!» ³³ Ndaga Saŋ-B'etis hayin, ya ñamoo ee anoo fodii buwii, ee d'ú wo' an: «Ya laak rab». ³⁴ Kowukii bii hayin, kii ñam, kii an, ee d'ú wo' an: «Malkat bii yii halaat kiñam doŋ na ki'an biiñ ee ya filiimunoh na juuticii na tumoh-baakaa'cii.» ³⁵ Wayee b'eeb buwii took kiñaankii Koohda ínohuunun an ka júwin.

Yéesu bayalla betifaa júbpíi ga kaan Simoŋ Fërisiyeegaa

³⁶ Laakka Fërisiyeegaa bay Yéesu kiñamnee nari. Yéesu ka'ta kaanfaa Fërisiyeegaa, ya yuŋga kiñam. ³⁷ Lak laakin ga teeraa beti, yaa júbpíi. Daa ya yéegee an Yéesu yaa ñam ga kaanfaa Fërisiyeegaa, ya haydohha kujúlúnkaa lífin na la'koleñ, jaa hëwrohu na atohaa wo'u albataa*. ³⁸ Ya tuukohha Yéesu fenoo, ga kotcaagari. Ya yaa koduk bi yaa tooyí' kotcaa Yéesu na mooncaagari. Lëehí'ta, ya yaa moos kotcaa na fenfaagari, ya yaa fu-unca, ee ya yaa leefca la'koleñ. ³⁹ Daa Fërisiyeegaa bayee Yéesu kiñamda hotee iñaama, ya yaa wo' ga helci an: «Bii yii enee seldíiga-Koohaa, eneenaa ya hay ki'ínoh bii en betifíi le' garída ati ya ba: eneenaa ya hay ki'ínoh an bii yii betifaa júbpíi.» ⁴⁰ Yéesu taassa wo''a Fërisiyeegaa an:

- Simoŋ, laakin iña mi waa'taa kiwo'.

Simoŋ taassa an:

- Jëgírohii, wo'a!

⁴¹ Yéesu wo''a an:

- Enee bo' banak, baa laaki' bo' kobot: yíinoo baydeeri denariyon† citéemée'-yétúus, yíinooyaa cidaaŋkaah-yétúus. ⁴² Ya múuñí'taba béeɓba banakbaa ndaga lak ba mínéeríiri kifay. Kon yiida wëñanndi kiwaa' ga buwaa banakbaama?

* **7:37** 7: 37 Malkat Mëccëe 26: 7. Albataa': iña heet atohaa pessi hen, hëwíru bi wa mín kitum la'koleñ. † **7:41** 7: 41 Denariyon Iña heet kopa' bu-Room ee wa hín na fay légëy noh-noh bo' yíinoo.

⁴³ Simon taassa an:

- Mi foon man yaa múuñdu kobotfaa wëñ kiyakda, yëri.

Yéesu wo''ari an:

- Fu wo'in kayoh.

⁴⁴ Lëehi'ta Yéesu méeñsukka ga betifaa, wo''a Simon an:

- Fu hotin betifi fine? Ya tisdinndoo kotciigoo na moonciigari, ya moosdinndoo na fenfiigari. Wayee fu, mi aasin kaanfu ee fu e'tiiroo músú kitís kotciigoo. ⁴⁵ Fu gatanukkiiroo fu fuunndoo, wayee iña mi aasee dii, ya íissii kifuun kotciigoo. ⁴⁶ Fu leeffii sah dúleen wi'éeeñi' ga hafigoo, wayee ya, ya leefin la'koleñ ga kotciigoo. ⁴⁷ Këri tah mi wo''aa man kiwaa'kii kiyaakkii en garida këri teewoh an baakaa'ciigari ciyewincii bayaluunun. Wayee bo', kiwaa'kaagari jutuutaa, lakanaa bayalu jutuut.

⁴⁸ Waa ennda da, Yéesu wo''a betifaa an:

- Baakaa'cumgaraa bayaluunun.

⁴⁹ Buwaa boksee nari kanuđa baa wo' ga helcaagaba an: «Bii yii ya ba, bi ya bayalli sah baakaa'?»

⁵⁰ Wayee Yéesu wo'issa betifaa an:

- Ngëmumgaraa músalinndaa, karaa na jam.

8

Beticaa taamsee na Yéesuda

¹ Lëehi'ta, Yéesu yaa ka' ga dëk-teeruca na dëk-kawcaa, yaa jangat ee yaa yéegaloh Hewhewaa winéwi'waa Nguuraa Kooh. Tëelíbee-caagari bidaanjkaah na banakbaa taamsee

nari, ² na ßifeti, ßaa wëkdusee ga raß na dñukool ciliis: enee Mëri ee ßaysi Mëri Makdala*, yaa raß ßiyitnabanak meydohsee garida; ³ Saan, ßeti Húusas tuukkoh-alalaa buu' Eroot; Súsaan na ßeti ßiyewin biliis ßaa dímalsee Yéesu na tēelíbéecaagari ga iñaá ßa laakda.

*Liiwukaa wo' ga loo sokohaada
(Mëccēe 13: 1-9; Marka 4: 1-9)*

⁴ Mbooloo wiyaak hídirukohha ee ga dēk-teeraa en béeb ßuwaa ßaa meyoḡ ga kihay ga Yéesu, ya wo''a liiwukii wii:

⁵ - Enee línoh, ya ka'ta kisoknee tesohtaa-gari. Ga daa ya en na kisokda laakka tesohtaa keen ga dook waasaa, kotcaa togisohhata, selcaa ñammbata. ⁶ Laakka tesohtaa keen ga dēkataa yewinin atoh, ta taa paal, ta súbpa ndaga ta laakéerií tooylaat. ⁷ Laakka tesoh tiliis taa keen ga dook yówée-lúp, ta paaldohha na lúpcaa, lúpcaa onndata. ⁸ Ee laakka tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooli, ta paalla, ta yakka, ta meydohha boḡ. Bogaa en béeb towu titéemée'.

Waa ya lēehí'ta kiliiwuk fodaama, ya wo''a ga dook an:

- Baá fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

*Iñii tah Yéesu liiwuki ßuwaa hendá
(Mëccēe 13: 10-17; Marka 4: 10-12)*

⁹ Tēelíbéecaa Yéesu meekissari iñaá liiwukaama waa' kiwo'da. ¹⁰ Ya taassaḡa an:

* **8:2** 8: 2 Mëri yaa dēk teeraa Makdala. Yëri wo'u Mëri-Malleen.

- Dú ßërí e'see ki'ínoh kúmpacaa Nguuraa Kooh. Wayee ßuwii tesda ßa kelohan ga liiwuk na liiwuk, doonaa «ßa mín kimalak ee ßa hotoo dara, ßa mín kikeloh ee ßa ínohoo dara.»

*Yéesu ßéestí'ta íña liiwukaa waa' kiwo'da.
(Mëccëe 13: 18-23; Marka 4: 13-20)*

¹¹ Yéesu wo'aaba an:

- Íñii yii yërí liiwukii waa' kiwo': pesohpaa përí en wo'eenaa Kooh. ¹² ßuwii ßíínoo madu na ðookgaanaa waasaa tesohtaa keenohda. ßa kelohin wo'eenii Kooh, wayee Seytaani hayinaa, nísiwa ga keeñcaagaba doo ßa gëmoo bi ßa mín kimúc. ¹³ ßíínoo madu na ðekataa yewinin atohda, ßërí en ßuwaa, binaa ßa keloh wo'eenaa Koohaa, ßa safaa' gawa kite', wayee ßa íisoo wo'eenaa yíp níil ga keeñcaagaba; ngëmaagaba maaño, ee Seytaani jéematuk-íbanaa, ßa tagohi nawa. ¹⁴ Tesohtaa keen ga yówée-lúpcaada, teewoh ßuwaa kelohsin wo'eenaa Kooh, wayee halaat na alal na neblaata äldúna abuða ga kipesba; íñcaama on wo'eenaa Kooh bi ßa mínoo kimat fodii pohoopaa ßay bogaa lúudin. ¹⁵ Tesohtaa keen ga kakayfaa laakin doolida, teewoh ßuwaa keloh wo'eenaa Kooh ee ßa amwa na keeñ wijófi', wijúwí' ee ßa yégis ga bi ßa tumi fodaa pohoopaa ßay boŋ wijófi'.

*Liiwukaa Yéesu wo' ga loo lampuda
(Marka 4: 21-25)*

¹⁶ Yéesu wo'aaba an:

- Ken taaloo lampu, lí' kanu ga, wala tofwa ga fildoo fayaaŋ, wayee fu líkanwa hen doonaa ßuwaa aas túuyaada, hot lee'laataa. ¹⁷ Íña

daakuk béeb hay kihotuk ee iñaa apoh kúmpa béeb hay ki'ínohu ee hay kimeydohu fañ. ¹⁸ Malaksukohat book ga dum d'ú s'úkúrukida, ndaga baa laakin hay kibaatdu; wayee baa laakoo, iñaa ya foon an ya laakinda sah hay kite'u gari.

*Eew Yéesu na bikēmēenki Yéesu
(Mëccēe 12: 46-50; Marka 3: 31-35)*

¹⁹ Eew Yéesu na bikēmēenki Yéesu hayussari kimalaknee. Wayee ba m'innii kile' bi gari ndaga mbooloomaa. ²⁰ Laakka baa yéegal Yéesu an:

- Eefu na bikēmēenkifu baa day, ga fooh, ba waa'taa kihot.

²¹ Wayee Yéesu taassaba béebba an:

- Eewwo na bikēmēenkíroo b'eri en buwaa s'úkúruki wo'eenii Kooh ee ba taabukiwa ga tumeencaagaba.

*Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak
(Mëccēe 8: 23-27; Marka 4: 35-41)*

²² Laakka bes Yéesu aassa na t'elíbéecaagari ga gaal-looci, ya wo'aba an:

- Du paafat giyyii bakaa hanoh gaada.

Ba baa yah. ²³ Yéesu neehha lak ba baa yah ga duuy giyyaa. Uuris wiyaak dalla kiyip ga giyyaa, m'usúmaa maa soruk ga loocaa bi waa waa' kilif ee tumuuntaagaba taa waa' ga ki'eem. ²⁴ Ba deeyca ga Yéesu, ba yúunndari an:

- Jégírohii, Jégírohii, kikaankii kii hayyuu!

Yéesu yúudukka, g'etta uurisaa na dúuscaa, ca seemmba, dekataa ennda cel.

²⁵ L'ehi'ta Yéesu wo'a t'elíbéecaagari an:

- Ngëmumgarúu narooda wada?

Wayee ba tíitta, ba waaru''a lool, ba baa wo' ga díkaantíba an:

- Moo, bii yii ya ba? Ya ebili sah uurisii na músúmii ee ca kelohfiri!

*Yéesu wékí'ta ha'-rab ga Gerasaa
(Mëccëe 8: 28-34; Marka 5: 1-20)*

²⁶ Yéesu na tëelíbéecaagari teerussa ga go-haa Gerasaa ëwrukoh na gohaa Gélíléeda.

²⁷ Yéesu yaa yoosuk ga gaal-loocaa, laak bo' yaa dëk-teeraa, yaa gú'dukohhi. Baama enee ha'-rab. Iña ya gëy ki'ekuk kúltí maañin lool ee ya dëkéerii ga kaan, ya dëkee ga loycaa.

²⁸ Daa ya hotee Yéesu hen, ya fiippa, ya jafukka ga kotcaa Yéesu, ya wo''a didóolí' an:

- Fu naroo ya, Yéesu, fu Kowukii Kooh yii ga dookaa-dookda? Mi kímmbaa hen, kaa tumboo iña meskin.

²⁹ Iñaama, baa wo'eeri ndaga Yéesu ebilee rawaa kimeyoh gari. Rawaama yewneerari kibúuki, en danaa buwaa tëhdohiri, yahcaa poku na ceen, ba jëengí kotcaa. Wayee ya gú' ceencaa, ya weel jéeŋcaa ee rawaa ëwdohiri ëgíraa. ³⁰ Yéesu meekissari an:

- Fu teeku na?

Ya taassa an:

- Mi teeku coogeel.

Ya wo'ee iñaama ndaga raɓ biyewin bëri abeer. ³¹ Raɓcaa ɓaa kím Yéesu an ya hanatɓa kiye' ga ɓu-baam†.

³² Lakanaa laakin yop-mbaam-parki wiyaak waa en na kiníiru daama ga janjagaa. Raɓcaa kímussa Yéesu ya onɓa ki'aas ga mbaam-caama. Ya onndaɓa iñaama. ³³ Raɓcaa meyussa ga ɓaa, aasussa ga mbaamcaa. Yop-mbaamaa írki sukohha janjagaa, keennda ga giiyaa, wa muu'ta.

³⁴ Daa nírohcaa hotee iña laak yaama, ɓa núppa, ɓaa béestí' iña hewɗa ga teeraa na ðék-kawcaa. ³⁵ Buwaa karussa kimalaknee iña hewɗa. ɓa ka'ta bi ga Yéesu, ɓa laak ɓaa raɓcaa meyoh garidɗa yugin kakay ga kotcaa Yéesu, ekukin kúltí, taabin na sagaagari. ɓa dalla kiniik. ³⁶ Buwaa hotee iña laakɗa ɓaa béestí'ɓa ga daa ha'-rawaa wëkduseeda. ³⁷ Waa ennda ɗa béeb buwaa en ga gohaa Gerasaada kímussa Yéesu ya úsaayɓa ndaga lak ɓa tíitin lool. Yéesu aasissa ga gaal-loocaa kiyah. ³⁸ ɓaa raɓcaa meyohee garidɗa kimmba Yéesu ki'íssi ya taam nari. Wayee Yéesu onndiirika, ya wo''ari an:

- Boykaa kaanfu ee fu béestí' tóoh iña Kooh tumi'taada. ³⁹ ɓaa ka'ta ga ɗuuy teeraa tóoh kiyéegalohnee iña Yéesu tumi'tida.

† **8:31** 8: 31 Bu-baam ɗekataa jafohsi raɓcaa ga bí' kakayɗa. Ga baahaa yaawú'caa, ɗekataama, ga bí' kakayɗa, raɓcaa ɗaaksi da, ɓa seki besaa ɓa atti'san kikaan bi taa'ɗa.

Yéesu wēkí'ta beti, mílísí'ta kowukaa Yayros

(Mëccëe 9: 18-26; Marka 5: 21-43)

⁴⁰ Yéesu boyukka tewisaa wiinoo, mbooloomaa tēebílukkari, ndaga béeb sekeeri. ⁴¹ Daama, laakka baa hay gari. Ya teeku Yayros ee kuliyukee ga jaangu-yaawúu'caa. Ya yí'a ga kotcaa Yéesu, ya kíimmba Yéesu ya hay kaanci, ⁴² ndaga kowukaagari kibetikaa ka kíinoo doŋ ya laakda kaa yah kilēehduk. Ka jom kilaak tíkíis tidaaŋkaah na tanak.

Ga daa Yéesu enee na kiyahda, buwaa baa ñuupuk gari bi ya yaa yah kipa'. ⁴³ Laakeera daama betifaa meyohee ñíf iña le'in tíkíis tidaaŋkaah na tanak. Iña ya laakeeda tooh leeha ga payohcaa ee yíinoo gaba mínndiiri kiwēkí'. ⁴⁴ Ya koorohha fenoo, le'a ga pawaa kúltífaa Yéesu: Ga saasi ñífaa aamki garífa gú'ta. ⁴⁵ Daama Yéesu meekisohha an:

- Bii le' garoo ba?

Waa baa en béeb yaa taasuk, Pee' wo''ari an:

- Jégírohii, man buwii wíluununndaa ee bii ñuupuk garaa!

⁴⁶ Wayee Yéesu tíkka ga an:

- Bo' le'in garoo kay, ndaga mi yéegin an laakin doolaa meyohee garoo.

⁴⁷ Ga waa betifaa ínohha an ya mínsiséeríi kídaakuk, ya yaa saak, yaa hay. Ya jafukneera ga kotcaa Yéesu. Ya béestí'ta ga fíkíi buwaa béebba iña tahee bi ya le'a ga kúltífaa Yéesu na daa ya wak ga saasífa. ⁴⁸ Yéesu wo''ari an:

- Jowu, ngëmumgaraa músalinndaa. Karaa na jam.

⁴⁹ Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, laakka baa meyoh kaanfaa Yayros, wo''a yaama an:

- Kowukaagaraa kibetikaa kaanin, calissiraa kisonlukohis Jëgírohii ga.

⁵⁰ Wayee Yéesu, daa ya kelohee iñaama, wo''a Yayros an:

- Kaa niik dara, gëmaa hen rek ee ka hay kipes.

⁵¹ Ga waa Yéesu le''a kaanfaa, enndii Pee', Saŋ, Saak, eew ku'oomaakaa na paamu-naanaa, ya tookkii bo' yiliis aas nari. ⁵² Buwaa béebba baa looyoh, baa fiipoh didóolí' ndaga ku'oomaakaa. Yéesu nak wo''aba an:

- Íisat kodukeenii, oomaanii kaanndii wayee ya en na kineeh. ⁵³ Daama buwaa baa ciib-sukki ndaga ba ínoheera an oomaanaa kaanin.

⁵⁴ Wayee Yéesu ammbari ga yahaa, lëehí'ta ya wo''a didóolí' an:

- Oomaanii, koluka!

⁵⁵ Fodaama fitaa ku'oomaakaa íkukka ga, ya kolukka ga saasi. Lëehí'ta, Yéesu nakohha oomaanaa eru ñamah. ⁵⁶ Paam ku'oomaakaa na eeci waaru'ussa lool, wayee Yéesu diŋn-gaba an ken hanat bo' kiwo' iña laakee yaama.

9

Yéesu wossa apotaa'caa bidaaŋkaah na banakbaa

(Mëccëe 10: 5-15; Marka 6: 7-13)

¹ Yéesu nēgírohha tēelíbēecaa bidaaṅkaah na banakbaa, ya e'taba dooli na kimín kikaal rabcaa béebba ga buwaa, na kiwēkí' dúukoolí'caaa. ² Lēehí'ta ya wossaba kiyéegaloh Nguurraa Kooh na kiwēkí' dúukoolí'caaa. ³ Ya wo''aba an:

- Dú en na kiyahaa, kaa baydohat dara; hanat ki'en doo' wala hēmbu, wala ñamah, wala kopa'. Ee kaa bayat yaa en béeb kúltí kanak. ⁴ Túuyaa dú aasoh béeb, tesat da bi ga daa dú kolkohan daama. ⁵ Ee binaa buwaa sagussúu kitook ga kaancaagabanaa, meyat dēkaa waama, yēekírukat pēndēlaa ga kotcaagarúuda. Iñaama hay kiteewoh kimúuykaagaba.

⁶ Tēelíbēecaa karussa, ba koo'ta ga dēk na dēk, ba baa yéegaloh Hewhewaa winéwí'waa ee baa wēkí' dúukoolí'caaa ga daa en béeb.

*Eroot jaahli''a ga iñaawo'u ga Yéesuda
(Mēccēe 14: 1-12; Marka 6: 14-29)*

⁷ Eroot, buuraa gohaa Gēlílée, yēeṅga iñaaheweeda tóoh. Ya jaahli''a ga ndaga laakeera buwaa wo'ee an:

- Saṅ yērí mílís ga buwaa kaanda.

⁸ Bii noo an:

- Ili yērí hay.

Bii noobaa an:

- Yii noo ga sēldiiga-Koohcaa waama yērí mílís.

⁹ Wayee Eroot wo''a an:

- Saṅ, mi gú'lukka hafa. Kon bii mi keloh ya wo'du iñcuma béebcada ya ba?

Ga iñaama ya aawwa kiheel kihot Yéesu.

Yéesu tummba kintaan ga mbúurú ciyétúus na jën kanak

(Mëccëe 14: 13-21; Marka 6: 30-44; Saŋ 6: 1-14)

¹⁰ Apotaa'caa boykussa, ba béestí'ta Yéesu tooh iñcaa ba tumeeda. Ya wo''aba ba taam nari, ya ka'ta naba daa wéetin, ga bak teeraa wo'u Betsaydaa. ¹¹ Daa buwaa yéeggeeka, ba taabukkari. Yéesu íissaba ba hay, lëehí'ta ya yaa wo'ba ga iñaa aaw ga Nguuraa Kooh, ee ya yaa wëkí' buwaa sooluk kipayuda.

¹² Tëelíbéecaa bidaaŋkaah na banakbaa deeyussa ga Yéesu lak Kooh yaa hoob, wo'us-sari an:

- Íisaa buwii ba aas dëk-kawcii na yopcii ga yahaaniida, ba heelnee daa ba neehan na iñaa ba ñaman ndaga dekatii du enohda laakoo dara.

¹³ Wayee Yéesu loffaaba an:

- Eratba na kihaffúu iñaa ba ñaman.

Wayee ba taassa an:

- Dí laakkii iñaa wëñ mbúurú ciyétúus na jën kanak. Hanaa dí ka' kilomnee ñamahcaa kap buwii bii béebba.

¹⁴ En ki'ena, laakeera daama iñaa le' yaal bijúnni-yétúus. Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:

- Yuŋdatba, ba nëgírukoh kom kom, buwaa le' bidaaŋkaah-yétúus.

¹⁵ Ba tummba fodaama. Ba yugi'taba béebba. ¹⁶ Yéesu beɓpa mbúurúcaa ciyétúus-caa na jëncaa kanakcaa, ya taaginukka dook, ya gërëmmba Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'so-hhaca, ya e'ta tëelíbéecaa ba waroh buwaa.

17 Buwaa béebba ñammba bi ba kappa pút, ee pañi cidaañkaah na kanak wookussa ga iña teseeda.

*Pee' wo''a an Yéesu yëri en Kiristaanii
(Mëccëe 16: 13-19; Marka 8: 27-29)*

18 Laakka bes, lak Yéesu enee na kikiim Kooh hañci ee tëelíbéecaagari ensee nari daama. Ya meekissaba an:

- Buwii wo'u an mi yëri en ba?

19 Ba taassa an:

- Laakin buwaa wo' an fu yëri en Sañ-Bëtís, bíinoo an fu yëri en Ili, bíinoobaa ban an fu seldíigaa mílis hen ee bok ga seldíiga-Koohcaa waama.

20 Ya meekissaba an:

- Haa dú, dú wo' an mi yëri en ba?

Pee' taassa an:

- Fu yëri en Kiristaanii Kooh wosda.

Yéesu yéegalohha an ya hay kikaan ee ya mílis

(Mëccëe 16: 20-28; Marka 8: 30-9: 1)

21 Yéesu díngaba na wo'een ciyégísi' an ken hanat kiwo' iña aaw ga. 22 Doo ya hanndaba kiwo' an:

- Kowukii bii jomin kikooroh ga mesiklaat ciyewin. Ha'-kaancaa, sarahohcaa biyaakbaa, na jégíroh-wascaa waa'sanndii gari kihot, ya hay ki'apu ee besaa wukaahaywaa tíkan ga kikaankaagarída, ya hay kimílis.

Kitaabuk Yéesu

23 Lëehí'ta Yéesu wo''a buwaa béebba an:

- Binaa bo' waa' kitaam ga fenooroona, ya alat hafci, ya kooruk kuraanaagari besaa en

béeb, ya taabukkoo. ²⁴ Ndaga baa fu waa' kisom kumuunfunaa fu hayka kiñak bi taa'; wayee baa mi tahhaa kiñak kumuunfunaa, fu hay kipes bi taa'. ²⁵ Ee kilaak iñcii ga ëldúnada tooh jeriñan bo' ya, en lak ya ñak hafcinaa wala ya sañku'aa? ²⁶ Ndaga baa mi enndaa kaci mi na wo'eeniigoonaa, fu hay ki'en kaci ga Kowukii bii bërínaa ya hayan ga ndamaagari na waa paamci na waa malaakacaa bisela'í'baa. ²⁷ Mi wo''úuka ee kayoh; bibo' ga buwii bii kaansoo ee ba hottii Nguurii Kooh.

*Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
(Mëccëe 17: 1-8; Marka 9: 2-8)*

²⁸ Ga waa Yéesu wo''a wo'eencaama bi tíkka ga iñaa le' bes ciyitnakaahay, ya wo''a Pee', Sañ na Saak ba taam nari, ya lappa naba ga dook janjagaa kikiim Kooh. ²⁹ Ga daa Yéesu enee na kikiim Koohda, fikiifaagari ennda filiis ee kúlticaagari yaanaawwa der bi caa melic. ³⁰ Ga dekataama, laakka bo' banak baa mey ga duuy ndamaa Kooh ee ba baa saawal nari: enee Móyiis na Ili. ³¹ Ba baa saawal nari ga iñaa aaw ga kikaankaagari yah kilaak ga Yéerúsaleemda. ³² Lak Pee' na buwaa ya taam naba da baa ga pëni fiyaak. Wayee ga waa ba yúudukda, ba hotta ndamaa Yéesu na buwaa banakbaa tuuksee narida. ³³ Ga wahtaa buwaama enu na kitagohu na Yéesuda, Pee' wo''a Yéesu an:

- Jëgírohii, dii newin garuu. Du yípat dii taal kaahay: wiinoo wuufu, wiinoo wuu Móyiis ee wiinoo wuu Ili.

Pee' ínohéeríi iñcaa ya wo'da.

³⁴ Lak Pee' yaa lís kiwo' fodaama, laakka yaayeelaa hay, úullaba. Tēelíbéecaa títussa ga waa ba en na ki'aas ga dūuy yaayeelaada. ³⁵ Ee ga dūuy yaayeelaa laakka koonakaa wo' an:

- Bii yii yērí en Kowukiigoo mi tanukda. Súkúrukatti.

³⁶ Ga waa koonakaa lēehí' kiwo'da, tēelíbéecaa hotsee Yéesu rek daama. Ba dekohussa na iñama, ee ga wahtaama ba béestí'tii ken iñaa ba hoteeda.

*Yéesu wēkí'ta oomaanaa laak rab
(Mëccēe 17: 14-18; Marka 9: 14-27)*

³⁷ Ga besaa tík gaḍa, Yéesu na tēelíbéecaa yoosukussa ga janjagaa, mbooloo wiyaak hay-yari kitēebíluknee. ³⁸ Ga dūuy mbooloomaa laakka baa en na kifip an:

- Kiyaakii, mi kúimmbaa, malakdaaroo kowukiigoo ndaga mi laakka doŋ! ³⁹ Leekleek rab búukki, ya aawi kifip. Rawii saylukohiri, kúuwkaa kúuwi; ya sodalli lool ee ya gaawoori ki'íis. ⁴⁰ Mi kíimin tēelíbéecegaraa ba kaal rawii wayee ba mínndii.

⁴¹ Yéesu taassa an:

- Dú, buwii wati, dú bii dú laakoo ngēm ee dú tumi iñaa joffiida, mi enan narúu bi kera? Mi múuñḍanndúu bi kera? Haydohaa kowukiigaraa dii.

⁴² Daa oomaanaa deeyee, rawaa fetallari kakay, yaa saylukohhi didóolí'. Wayee Yéesu gētta rawaa, wēkí'ta oomaanaa. Lēehí'ta ya íkkari paamci. ⁴³ Béeb buwaa waaru'ussa ga yaklaataa doolaa Kooh.

Yéesu yéegalohissa an ya hay kikaan ee ya milís

(Méccēe 17: 22-23; Marka 9: 30-32)

Buwaa béeb waaru'ussa ga tooh incaa Yéesu tumeeda, ya wo''a tēelíbéecaagari an:

⁴⁴ - Súkúrukat dijófi' inii mi yahhúu kiwo' yii: Kowukii bii hay kitíku ga yah buwii.

⁴⁵ Wayee ba inohhii inaa wo'eenaama waa' kiwo'da, ndaga wo'eenaa man na cah gaba, bi ba mínndii ki'inoh inaa wa waa' kiwo'da ee ba kaañnjiri kimeekisoh inaa aaw ga wo'eenaama.

Baa Yéesu wo' an yēri wēñ kiyak ga fíkii Koohda

(Méccēe 18: 1-5; Marka 9: 33-37)

⁴⁶ Tēelíbéecaa Yéesu enussa ga kinookoh ga duuyba ki'inoh baa wēñ kiyak gabada.

⁴⁷ Yéesu inohha inaa ba halaatda, ya bebpa ku'oomaa, tuuki'taja ga yahaaci. ⁴⁸ Lēehi'ta ya wo''aba an:

- Baa fu te' oomaanii yii ga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo, mi ga kihaffoo; ee baa fu te''oonaa, fu te' baa wossooda ban; ndaga baa wēñ garúu kijutuut béebpúuda yēri en yaa wēñ kiyakda.

⁴⁹ Sañ bebpa wo'eenaa, wo''a an:

- Kiyaakii, dí hotin baa enee na kikaal rab ga buwii ga teekiigaraa ee dí waa'tarika kihoonoh ndaga ya bokkii garuu.

⁵⁰ Yéesu loffari an:

- Kaa hoonohattika, ndaga baa lebirohhii naruunaa, fa' naruu.

Bu-Samaríi sagussa Yéesu aas dēkaagaba

51 Ga waa wahtaa Yéesu jomee kikolkoh äldúna, ya lap dook-Kooh le''a, ya tuukka tek ga kika' Yéerúsaleem. 52 Ya wossa bibo' ba dēwírukki. Ga waa buwaa karussa, ba aassa dēk-kaw ga gohaa Samaríi, kiheeli' Yéesu ga daa ya dalan. 53 Wayee bu-dēkaa sagussa Yéesu aas da, ndaga ya aawee Yéerúsaleem. 54 Daa tēelíbéecaa Yéesu, Saak na Saŋ hotee iñaama ba wo''a an:

- Ha'mudii, fu waarin dí nak kiwii, ka yoosuk asamaan, ka dúbí'bane?

55 Wayee Yéesu mēeñsukka gaba, yaa ña'ba*.

56 Lēehí'ta ba baa yah dēk-kaw wiliis.

*Baa waa' kitaabuk Yéesunaa
(Mēccēe 8: 19-22)*

57 Yéesu na tēelíbéecaagari ensee ga waas, laakka baa wo''i an:

- Daa fu yah tóoh, mi hayyaa kitaabuk.

58 Yéesu wo''ari an:

- Tílcii laakuunun d'úl ee selcii ga asamaanda laakuunun taal, wayee Kowukii bii laakoo daa ka leeman hafiigari.

59 Yéesu wo''a bo' yiliis an:

- Taabukaaroo.

Yaama taassari an:

- Ha'mudii, onaroo paay mi acnee paamm-boo.

60 Wayee Yéesu wo''ari an:

* **9:55** 9: 55 Laakin ga kēyítcaa deɓɓa, caa baat ga an: «ya wo''aba an: d'ú inohoo helii d'ú en nawaɓa. Kowukii bii hayyii dii kisaŋku' tumuuntii buwii wayee ya hayta kimusal.»

- Íisaa buwaa kaaninda ba ac buwaagaba kaanda, ee fu, tíida fu yéegalohnee Nguuraa Kooh.

⁶¹Bo' yiliis wo'issari an:

- Ha'mudii, mi hayyaa kitaabuk, wayee on-aaroo paay mi taŋkohnee na bu-kaanndoo.

⁶²Yéesu loffari an:

-Baa en na kilín, am mésiin, heeluki fenoocinaa, baa yaama mínoo kilégëy ga Nguuraa Kooh.

10

Yéesu wossa tēelíbee bidaaŋkaah-yitnabanak na banak

¹ Ga waa iñaama paaffa, Yéesu tannda bo' bidaaŋkaah-yitnabanak na banak biliis ee ya wossaba banak banak, ba kuliyukki ga teerucaa béebca na dekatcaa ya jomee kika' na kihafciida toohca.

² Ya wo'aba an:

- Piikii yewinin ee piikohcii caakussii. Kon, kiimat ha'-piikii ya baat kiwosoh bilégëyoh ga piikiigari. ³Tíidat! Mi yii wossúu fodii tupe' ga duuy bigumuu. ⁴Kaa baydohat kopa', hëmbu wala ñafa' ee kikëñdoh hanattúu kifaan ga waas. ⁵Kaanfaa dú mín ki'aas béeb, këñdohat paay an: «Jam namohat narú!».

⁶Binaa bo' jam en daamanaa, jamaa dú kiimi'tida hay kiyosuk gari; ee bo' jam enndii danaa, jamaa aaw garúu. ⁷Yugat ga kaanfaa faama, dú ñami dú ani iñcaa dú e'sanda ndaga lëgëyohaa en béeb jomin kifayu. Kaa taabat kaan na kaan.

⁸Teeraa dú aasoh béeb ee buwaa tookussúu

danaa, ñamat iñcaa dú teeβsandá. ⁹ Wëkírat dúukoolí'caa enu ga teeraamada, dú wo' bu-dëkaa an: «*Nguurii Kooh deeyinndúu». ¹⁰ Wayee teeraa dú aasoh ee dú tookussii danaa, meyat ga mbedicaa dú wo' an: ¹¹ «Dí bii përtuk sah ki'íkkúu pëndëlii dëkiigarúu ñaak ga kotciigaríida, wayee ínohat gaka an Nguurii Kooh deeyinndúu.» ¹² Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an: Mi wo''úuka, besaa yah ki'atti'ohuda le'aa, bu-Sodom bërí tani'an bu-dëkaa waama.

Dëkcaa sagu kigëmda
(Mëccëe 11: 20-24)

¹³ - Massa dú, bu-Korasee! Massa dú, bu-Betsaydaa! Ndaga kintaancii tumsee ga duuycúuda tumsee ga duuy dëkaa Tíi' na waa Sídoᅇaa eneena kumëeñí' ba ekukin saaku, ba yuᅇ ga wet kiteewoh an ba récukin baakaa'ciigaba. ¹⁴ Kërí tah besaa atti'ohsandá le'aa, bu-Tíi' na bu-Sídoᅇ bërí tani'anndúu atti'. ¹⁵ Dú, bu-Kafarnawom, dú yaakaa' an dú hay kibëwíru bi ga dook-Koohe? Ó'óo, dú yah kiyóoskídu bi ga bu-baam.

¹⁶ Ya wo'issa tëlíbéecaagari an:

-Baa súkúrukkúunaa lak súkúrukkoo ee baa saᅇngúu kite'aa lakanaa saᅇngoo kite'. Ee baa saᅇngoo kite'aa lakanaa saᅇ kite' baa wossooda.

Tëlíbéecaa Yéesu woseeda boykussa

¹⁷ Tëlíbéecaa bidaaᅇkaah-yitnabanak na banakbaa boykussa lak keeñba soosin seβ, ba wo''a an:

- Ha'mudii, ga teekiigaraa, bi ga raβcaa tookduunundii!

¹⁸ Yéesu wo'aba an:

- Mi hotee ga Seytaani ga waa ya dēegískoh dook en fan melicfa. ¹⁹ Malkat! Mi oninndúu dooli kikoo' ga dook goŋcii na dagalcii, na kinapañsoh dooli Seytaani ee dara mínoo yen garúu. ²⁰ Ga iñaama kaa neβlukat ga dii rabcii tookduunundúuɗa wayee neβlukat ga dii teekciigarúu bíduunun ga dook-Koohɗa.

*Yéesu ndammba Kooh paamci
(Mëccëe 11: 25-27; 13: 16-17)*

²¹ Ga saasi, ga tumeenaa Helaa yisela'í'ya, Yéesu líiffa na keeñ wisóosí', ya ndammba Kooh Paamci an:

- Buba, Ha'mudii dook na kakay, mi yii gërëmmbaa ga dii fu teewin buwii ínohsoo darada iña fu daak ha'-hamhamcii na buwii jaginda. Ee, Buba, iñaama laakohɗa ndaga neβpaa hen fu waa'taka.

²² Paammboo erinndoo iña en béeeβ. Ken ínohoo Kowukii enndii Paamudiinaa; ee ken ínohoo Paamudii enndii Kowukii na buwaa Kowukii waa'bari kiteewaa.

²³ Lëehí'ta ya méeñsukka ga tëelíbéecaagari ya wo'aba haŋba doŋ an:

- Ba yewinin múu' buwii hasciigaba hot iñcii dú hotɗa, ²⁴ ndaga mi wo'úu man seldíga-Kooh na buu' biyewin waaruunun kihot iñcii dú hotɗa na kikeloh iñcii dú kelohɗa wayee ba hottiica ee ba kelohhiica.

*Liiwukaa Yéesu wo' ga loo baa dëkee
Samaríɗa*

²⁵ Laakka jégíroh-waas yaa waaree kimalak-sukoh Yéesu, ya kolukka, meekissari an:

- Jégírohii, iñii yiida mi jom kitum bi mi laas bakkoo ga kipeskaa leehoo taa'da?

²⁶ Yéesu loffari an:

- Iñii yiida bídu ga Waasiiruu? Fu am ya ga iñaa fu jaŋ gaða?

²⁷ Baa taassa an:

- Fu waaran Ha'mudii Koohyiigaraa, na keeñaagaraa tooh na kipeskaagaraa tooh na doolaagaraa tooh na helaagaraa tooh ee ban fu waaran mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuda.

²⁸ Yéesu wo'ari nak an:

- Ee, iñum fu taasda júwin. Tumaa iñaama, fu pes bi taa'.

²⁹ Wayee jégíroh-waasaa waaree kilaak kayoh, ya dalla kimeekis Yéesu an:

- Bii yiida en mooroomboo?

³⁰ Daama Yéesu loffari an:

- Laakee yaalaa meyohee teeraa Yéerúsaleem, yaa yah teeraa Yéríkóo. Ya hídukohha ga bigúroh-waas. Ba te'a iñaa

ya bayeeda tooh, ba feekkari bi yaa yah kikaan, ba foñjari da, baa yah. ³¹ Laakka sarahohaa kooroh waasaama. Daa ya hotee baa, ya deennga di'úsaayí', yaa yah kotci.

³² Laakka ban bo', ee iñaa Léwít, le'a daama. Daa ya hotee baa, ya deennga di'úsaayí', yaa yah kotci.

³³ Wayee laakka baa dök kúlkaa Samaríi, yaa enee ga waas kibaaß, ya hayya bi ga yahaa baa, ya laakka yërmaandi wiyaak gari, ga waa ya hottida.

³⁴ Ya baatta kideey ga baa, tummba dúuleen na biiñ ga gaañcaa,

ya múullaca. Ya tíkkari ga baamaagari ya lapeeda, bayyari ga dekataa sagac dalífa ee ya toputu''ari dijófi'. ³⁵ Ga kooh-wíisfaa, ya meydohha hēelís denariyon kanak, e'ta ha'-dekataa, wo''ari an:

- Mi yii yah ee toputu'aari dijófi'. Binaa fu tum gari ínaa wēñdanaa, mi yēri yahhaawa ki'ík mi boykoh diinaa.

³⁶ Yéesu meekissa jégíroh-waasaa an:

- Ga buwaa baahaybaa baama, yiida gaba teewoh ki'en mooroom baa gúroh-waascaa feekeeda?

³⁷ Jégíroh-waasaa taassa an:

- Yaa teewoh kilaak yērmaandi garífa, yēri.

Yéesu nak wo''ari an:

- Tíida, ee fu ban, tumaa fodaama.

Yéesu aassa kaan biMarta na Mēri

³⁸ Lak Yéesu yaa ga waas na tēelíbee-caagari, ya aassa dēk-kaw. Daama, laakka betifaa teeku Marta, bayya Yéesu kaanci.

³⁹ Marta laakeera kēmēenkimun, yaa teeku Mēri. Yaama yugee ga kotcaa Ha'mudii, yaa súkúruk jégírohaagari. ⁴⁰ Marta nak, lak lēgēycaa dūuy waañaa hēpin gari, ya hayya ga Yéesu, wo''ari an:

- Ha'mudii, dii Mēri foñnjoo na lēgēyii tóohda, enndiiraa darane? Wo'aari kay ya amdohhoo!

⁴¹ Ha'mudii taassari an:

- Wari fu ban Marta, fu bitukin lool ga enaama ciyewin. ⁴² Wayee yen yíinoo doŋ yēri laak solu. Mēri tanukin bakaa gēnda ee ken te'oowa gari.

11

*Yéesu yeedírohha kikiim Kooh
(Mëccée 6: 9-13; 7: 7-11)*

¹ Laakka bes, Yéesu enee na kikiim Kooh ga ðekat. Ga waa ya lëehi'ta, yínoo ga tëelíbéecaagari wo'ari an:

- Ha'mudii, yeedíraarii kikiim Kooh fodaa Saŋ yeedíreeka tëelíbéecaagarida.

² Yéesu wo'aba an:

- Binaa dú en na kikiimaa, wo'at anee:
«Buba, béeb ínohat kisela'kii teekiigaraa;
Nguuriigaraa le'at dii.

³ Onaarii besaa en béeb ínaa dí jom kiñamda.

⁴ Bayalaarii baakaa'ciigarii,
ndaga dí, ga kihaffii, dí bayalin buwaa tooñ-
jiida.

Ee kaa íissii dí keen ga fí' Seytaani.»

⁵ Yéesu wo'issaba an:

- Enee an yínoo garúu laak filiimun, ya ka' gari ga leelo wek kiwo'i an: «Fiilii, lúudaaroo mbúurú kaahay. ⁶ Laak filiiroo yínoo yaa hay kibaab ga kaandoo ee mi laakoo dara ínaa mi eranndi.»

⁷ Ee yaama taassi ga duuy túuyaagari an: «Kaa tangaloo! Diima deŋ dí tëckin ee mi na bu-kaandoo dí faanukin. Mi mínissii kikuluk ki'e'taa mbúurú.»

⁸ Mi wo'úu man, luu enee an ya kolukkii e'ti mbúurú ndaga daa ba en bifiliimunda, ennaa ya hay kikuluk e'ti ínaa ya soolukda tooh ndaga daa yaama duucuk ga kikiimkaada.

⁹ Mi nak, mi wo'úu an: kíimat, Kooh hayyúu ki'on. Heelat, dú hay kihot. Fëekírat, dú hay kilégísdú.

¹⁰ En ki'ena, baa kíim béeb, onu; baa heel

béeb, hot; ee baa fëekí' béeb, hay kilégídsu. ¹¹ Paamudii yiida garúu eran kowuci goŋ binaa ka kíimbi jënaa? ¹² Wala ya e'ka dagal binaa ka kíimbi wakaa? ¹³ Kon ga dii dú hín kibonda, en lak dú bërí mín ki'on towutaa-garúu enaama cijófiraa, wëña ga Paamudii ga dookda. 'Buwaa kíimbi Helaa yisela'í'yaada, ya onoobayane?

*Yéesu yabussa kitaam na Seytaani
(Mëccëe 12: 22-30; Marka 3: 22-27)*

¹⁴ Laakka bes, Yéesu enee na kimeydoh ga bo' rawaa luublukohhi. Daa rawaa meyee, luuwaa aawwa kiwo' ee buwaa waaru'ussa. ¹⁵ Wayee laakka gaba buwaa wo' an:

- Belsebul, buurii rabcii, yëri onndi dooli kikaal rabcii ga buwii. ¹⁶ Laakka bo' biliis baa waareeri kimalaksukoh. 'Ba meekissari ya tumi'ba kintaanaa teewoh an ya meyoh ga Kooh. ¹⁷ Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaba ya wo'aba an:

- Kúlkaa hégískoh ga duuyka béeb, aaw ga kifaay. Túuycaa bú'sukoh waa en béeb ga dook mooroomci. ¹⁸ Kon binaa Seytaani hégískoh ga duuycinaa, nguuraagari tuman na bi wa lísi kituuk? Ndaga dú wo' an Belsebul yëri onndoo dooli kikaal rab ga buwii. ¹⁹ En lak an mi, Belsebul yëri onndoo dooli kikaal rawaa, haa bii on buwiigarúu dooli kikaal rab ba? Kon buwumgarúu, ga kihafba, bërí atti'anndúu. ²⁰ En ki'ena, en an mi kaali rabcii na doolii Koohaa, kon Nguurii Kooh le'in bi garúu.

21 Binaa baa laakin dooli ee bayin ganaay watuk kaancinaa, lak alalaagari béeb lewin.

22 Wayee baa wēñnji kilaak dooli hayaa, sooŋgi, mínndi, te' ganaaycaa ya yaakaa'lu-keeda tooh, waroh iñcaa ya bewoh garida.

23 Baa fa'tii naroonaa, heñoh naroo; ee baa nēgírohii naroonaa, yii tasarsoh.

Rab mín kiboyukis ga daa ya kaalohseedá
(Mëccëe 12: 43-45)

24 - Binaa rab meyoh ga bo'aa, ya túuti ga égíraa, ya heeli daa ya íkarukan, wayee waa ya hottii daa ya aasan, ya wo' ga helci an: «Mi naman kiboyuk kaanfaagoo mi meyoheeda.» 25 Binaa ya le' danaa nak ya laak kaanfaa paruunun bi setin, hēwíruunun bi jekin. 26 Fodaama ya yee kikoo'nee rab biy-itnabanak biliis baa wēñnji kisoot; ba aas ga kaanfaa, ba dēk ga. Faf baa yaama, ga daa ya madee kudewaada, wēñisda kiyiis.

Iñaa wēñ kineb ga kipesda

27 Laak Yéesu yaa wo' fodaama, laakka ga duuy mbooloomaa betifaa wo' ga dook an:

- Betifaa bayeeraa ga lookaagari, bēpí'taraa ga bíibcaagarida yewinin múu'!

28 Wayee Yéesu taassari an:

- Wo'aa kay an buwaa súkúruki wo'eenaa Kooh ee ba taabukiwada, bērí yewin múu'!

Buwaa waa' kihotu kintaan
(Mëccëe 12: 38-42)

29 Lak bo' biyewin nēgírukohuunun ga yahaa Yéesu, ya aawwa kiwo' an:

- Buwii jamaanii wati, fiibo' bibóní'. Ba waa' kihot kintaan, wayee kintaan wiinoo tookdu-sanndiiba, enndii waa Sonaasaa. ³⁰ Ndaga foda daa Sonaas enee mandarga ga bu-Nínífa, fodaama ban Kowukii bii yah mandarga ga buwii wati. ³¹ Besaa atti'ohsanda le' bəriinaa, buuraa yibetiyaa* kúlkoh iñaa hanoh meyaa'-noh ñaamfa hay kituuk ga fíkii buwii jamaanii wati, ya búlba. Ndaga ya meyohee gohcaa éldúna wěñ ki'úsaayfa kisúkúruknee wo'eencaa buu' Salomon líif na hamhamfa. Ee malkat, laakin dii baa wěñ Salomon! ³² Besaa atti'ohsanda le' bəriinaa, bu-teeraa Níníf hay kituuku ga fíkii buwii jamaanii wati, ba búlba ndaga bu-Níníf súpítseera kipeskaagaba ga waa ba keloh jangataa Sonaasfa; ee malkat laakin dii baa wěñ Sonaas.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo lampu na kuhasfa

(Mëccëe 5: 15; 6: 22-23)

³³ Yéesu liiwukka anee:

- Ken taaloo lampu, faanwa ga daa daakukin, [wala lí' kanu ga dookgaa]*, wayee fu líkanwa ga dook doonaa buwaa aasfa hotu lee'laataa. ³⁴ Kuhaskiigaraa kéri en lampii faanfiigaraa. Binaa dara enndii na kuhasfunaa, faanfaagaraa toohfa eni ga lee'laat. Wayee binaa kuhasfu wakkiinaa, faanfaagaraa eni ga ñuus ban. ³⁵ Kon watukaa lee'laatum en ga duuyfufa, wa ñúusi'. ³⁶ Kon binaa faanfu toohfa

☆ **11:31** 11: 31 Malkat 1 Buu' 10: 1-13. * **11:33** 11: 33 Ga këyitcaa defba, laakin caa bayyii wo'eencii fodii: wala lí' kanu ga dookgaa. Malkat ga Marka 4: 21.

en ga lee'laat ee laakkii bak wínoo waa en ga ñúusaa, béebfa yah ki'en ga lee'laat, man na fodaa daa lampu lée'díraa lañda.

Yéesu hassa Fërisiyeencaa na jëgíroh-waascaa

(Mëccëe 23: 1-36; Marka 12: 38-40)

³⁷ Ga waa Yéesu wo''a bi lëehí'ta, laakka Fërisiyeegaa bayyi kicuunohuk ga kaanci. Yéesu aassa, yuŋga kiñam. ³⁸ Fërisiyeegaa waaru''a ga waa ya hot Yéesu yuŋga kiñam ee tísukkii paayda. ³⁹ Wayee Yéesu Ha'mudii wo''ari an:

- Dú, Fërisiyeenccii, dú man anee, dú tisi bi ga bíiŋcaa kaascii na tanutii, wayee dñuuycúu líif na halaat kilok na halaat cibóní'. ⁴⁰ Dú bërí lohoy hel! Kooh yaa hëwí' iñaa hanoh foohda, enndii ya hëwí' iñaa hanoh dñuuyda bane? ⁴¹ Sarahohat iñaa en ga keeñnjúuda, en danaa iñaa en béeb hay garúu kiset.

⁴² Massa dú, Fërisiyeenccii! Dú tumi sah sarah fodii bakaa wudaan̄kaahwaa ga naana na nduu', ee ban ga iñcii tóoh línsi ga dë'da, wayee dñu saganohin kijúb na kiwaa' Kooh: iñiima yërí dú jomee kitum ee iñcaa cínoo hanat kisaganohu✧.

⁴³ Massa dú, Fërisiyeenccii! Ndaga dú waari kiyuŋ ga fíkíi ga dñuuy jaangu-yaawúu'caa ee dú waari kikeññdu yah kanak ga paancaa. ⁴⁴ Massa dú! Ndaga dú man na loyaa ken tummbii mandarga ga, buwaa tínsi ga dook

✧ **11:42** 11: 42 Malkat Dëteronom 14: 22-23.

gaa, ee ínohsoo gaka bi tahba kilíib ga fíkíi Kooh!

⁴⁵ Laakka jégíroh-waas yíinoo yaa wo''i an:

- Jégírohii, binaa fu wo' d'anaa, fu bassíi ban!

⁴⁶ Yéesu loffari an:

- Massa dú, jégíroh-waascii! Dú ban, dú koori buwii dofcaa ba hatinoo, ee dú tookoo jokonndúu jíinoo le' ga. ⁴⁷ Massa dú! Dú

hayaa dú mó'dí loycii sèldíiga-Koohcii, ee bipaambúu apeeba. ⁴⁸ Fodaama dú tee-

wohin an dú taabin ga iñcaa bicaasambúu tumeeda, ndaga ba apin sèldíiga-Koohcaa, ee dú bii móri' loycigaba! ⁴⁹ Kèrí tah Kooh

ga hamhamaagari, wo''a an: «Mi hay gaba kiwosoh bisèldíiga-Kooh na biyéegaloh; ba hay ki'ap bíinoo, ba hatal bíinoobaa ga kipesba.»

⁵⁰ Iñaama yèrí tahan bi ñífaa sèldíiga-Koohcaa béeb aamsee ga waa èldúna saku bi watída hay kikípuk ga hafcii buwii wati, ⁵¹ aboh ga

ñífaa Abeel† bi ga ñífaa Sakarí yaa apsee ga díkaanti daa sarahcaa tèkí'sída na dekataa wisela'í'waa‡. Ee mi yèrí wo''úuka, iña laakee yaama hay kikípuk ga hafcii buwii wati!

⁵² Massa dú, jégíroh-waascii, dú nisin kucèwíikaa lègísi halaa tahi bo' ki'ínohda: dú, ga kihaffúu, dú aasoo ee baa waa' ki'aas béeb dú kokohhi.

⁵³ Ga waa Yéesu meyoh daamada, jégíroh-waascaa na Fèrisiyeeŋcaa baa tamoh ga

† **11:51** 11: 51 Malkat ga Sènees 4: 11: waama Kayeeŋ apee këmèeŋkíci Abeel ndaga ki'iñaan. ‡ **11:51** 11: 51 Malkat Koroník 24: 20-22, mbooloomaa appa Sèldíiga Sakarí ga d'uuy Kaanfaa Kooh.

dookci ee ba baa meekissi iñaa en tooh: ⁵⁴ ba baa heelli kifi' doonaa ya eldoh bi ba balaŋ yen ga wo'enaagari.

12

*Yéesu hoonohha tēelíbéecaagari
kijóǰóǰduk fodii Fērísíyeencaa
(Mēccēe 10: 26-27)*

¹ Lak waama, buwaa nēgírúkohsee iñaa le'in bo' bijúnni ciyewin bi bíinoo baa toŋ ga bimooroomba. Yéesu wo''a paay na tēelíbéecaagari an:

- Abukat ga jíkii Fērísíyeençii en kijóǰóǰduk en fan kuuncaa kaañohinda. ² Laakkii iñaa mín kidaakuk bi hotukoo ee laakkii iñaa bo' mín kidaak bi meydohsoo faŋ. ³ Kērí tah iñaa dú mín kiwo' na wek béeb, hay kikelohuk ga noh taŋ, ee iñaa dú mín kimēedíroh ga duuy túuyaa daakukin béeb, hay kiyéegalohu ga leelo paancaa.

*Baa cal kiniikda
(Mēccēe 10: 28-31)*

⁴ Yéesu wo'issa an:

- Mi wo' narúu, dú bii dú en filiimuncii-gooda: kaa niikat buwii api faanfii ee paaf iñaamanaa, ba mínsoo kitumis dara yiliis. ⁵ Mi hayyúu kiwo' baa dú jom kiniikda: niikat baa wēe'taa ga an yii, ap bi lēehíraa, mín kijaf ga safara. Ee, mi wo''úuka baa yaama yērí dú jom kiniik!

⁶ «Tudiindii' tiyētúus toonohsirii dērēm kanake? Moona déy, Kooh alukkii jínoo gata.

⁷ Bi ga fenfii ga hafciigarúudfa sah, toohfa

kíduunun. Kon kaa niikat dara, ndaga d'ú wēñ solu tóoh diindii'cii.

Iñaa Yéesu wo' ga loo buwaa tookki na buwaa taasukkiida

(Mëccēe 10: 32-33; 12: 32; 10: 19-20)

⁸ Yéesu tíkka ga an:

- Mi wo''úuka: béeb̃ baa fu tookkoo ga fíkíi buwiinaa, mi Kowukii bii, mi hayyaa kitook ga fíkíi malaakacaa Kooh. ⁹ Wayee baa fu taasukoonaa, fu hay kitaasku ga fíkíi malaakacaa Kooh.

¹⁰ Béeb̃ baa fu wo' iñaa moroo ga Kowukii biinaa, fu hay kibayalu, wayee baa fu bas Helaa yisela'í'yaa béeb̃, fu bayalooka.

¹¹ Binaa d'ú bayu ki'atti'u ga jaangu-yaawúu'caa wala ga fíkíi atti'ohcaa na ga fíkíi buwaa kuliyuki ga nguuraadanaa, helciigarúu dalat ga daa d'ú taasan ga iñaa d'ú yabuda na iñaa d'ú wo'anda. ¹² Ndaga Helaa yisela'í'yaa, ga wahtaama, hay ki'ek garúu iñaa d'ú joman kiwo'da.

Liiwukaa wo' ga loo ha'-alalaa taabuk ki-laak donda

¹³ Laakka ga mbooloomaa baa wo' Yéesu an:

- Jégírohii, wo'aa yaakkoo ya waroh naroo iñaa d'í lamda.

¹⁴ Yéesu taassari an:

- Moo yaalii yii, bii yiida fallooo ki'atti''úu wala kiwarohhúu alalaagarúu?

¹⁵ Lëehí'ta ya wo''a buwaa an:

- Watukat ee abukat ga kiwaa' kilaak, ndaga kilaak alal bayyii kipes bo' luu alalaa yewin yewin.

¹⁶ Ya wo'aŋa kon liiwukii wii:

- Enee ɓo' yaa laakin alal, ya laakka yoon ee yooncaa laabpa lool. ¹⁷ Ya yaa halaat ga helaagari an: «Mi tuman na ee mi laakoo daa mi ɗapan iñcii mi píikɗa?» ¹⁸ Lëehí'ta ya wo'a an: «Iñii yii yëri mi tuman: mi búran dapciigoo henaar, mi tawah ciliis, caa wëñ kiyak, en ɗanaa mi nëgíroh tohootiigoo ga tóoh na iñcii mi laakɗa tóohca. ¹⁹ Lëehí'raa, mi wo' haffoo an: Mbë', fu laakin alal wiyewin waa mínin-ndaa kibay tíkíis tiyewin. Íikaraa faanfiigaraa, fu ñami, fu ani, fu mbúumbaayuki.» ²⁰ Wayee Kooh wo'ari an: «Fu yëri lohoy hel! Ga wekii wati sah sah kipesfu hay kileeh. Kon iñcii fu waayukdee haffuɗa tóohca, ɓii yahca kilaak ɓa?»

²¹ Yéesu tíkka ga an:

- Iñaama yëri dalan ɓaa fu nëgírohi' haffu alal ee Kooh hottii kilaak-alalfu.

Tëelíbéecaa Yéesu jomu kiyaakaaru ga Kooh

(Mëccëe 6: 25-34)

²² Lëehí'ta Yéesu wo'a tëelíbéecaagari an:

- Iñaama tah mi wo'úu an: Kaa halaatat ga ñamahaa dú laakan sooli ga kipesohɗa wala yëerícaa dú laak sooli ki'ekuk ga faanndúuda.

²³ Ndaga kipes kërí wëñ kilaak solu ñamah ee faan fëri wëñ kilaak solu yëerí. ²⁴ Malkat ga hëekërúucii, ɓa sokoo, ɓa píikoo, ɓa laakoo dap-kaan, ɓa laakoo dap fenoo kaan wayee Kooh yaa ñëmí'ɓa. Ee dú wëñ selii solu fúuf!

²⁵ Bii yiida garúu mín kibaat iña hín na siñɗaa jokon ga kipesci bi ya ɓítuki ga coonucaagari?

²⁶ En lakanaa iñaama donj d'ú mínoo kitum dara ganaa, d'ú yah ya kihalaat ga iñcaa cínoo?

²⁷ Malkat ga pëegíi-nduhumfii fimórí'fii ga ëgíriida: fa lëgëyoo ee fa foliloo. Wayee mi wo''úuka, bi ga buu' Salomon na alalaagari tooh ekukkii kúltícaa hín kimo' na wínoo ga pëegíi nduhumcii. ²⁸ En lakanaa Kooh yërí móri' fodaama pëegíi-nduhumfii fimórí'fii

ga ëgírii wati, ee kuwisaa fa yah kijafu ga kiwii donjanaa, wëña ga, d'ú ga kihaffúu, ya ekoorúu bi jofe? Ngëmiigarúu daal dooyyii!

²⁹ Kaa halaatat rek ga kiheel iña d'ú ñaman na iña d'ú anan. ³⁰ Iñciima toohca buwii ga ëldúna ee ínohsoo Koohda bërí tumi lëgëy

kiheelca, wayee d'ú, Paambúu yii ga d'ookda ínohin an d'ú laakin sooli ga. ³¹ Namat kiheel Nguuraa Kooh, iña tes d'ú laak sooli gada, Kooh hayyúuri ki'e'.

*Heelat kilaak alalaa ga d'ookda
(Mëccëe 6: 19-21)*

³² Yéesu wo'issa an:

- D'ú, yopiigoo wiyínwii, kaa niikat ndaga newin Paambúu ya bokdohúu ga Nguuraa-gari . ³³ Toonat iñum d'ú laakda, d'ú erohwa sarah. Heeldat haffúu nafa'caa magatoo, alalaa leehoo taa' ga d'ook-Kooh: daama lok mínoo gaca kilaas ee maasoh mínooca kiyasoh. ³⁴ Ndaga daa alallúu enoh béeb, keeñjúu waa da ñan.

Súrgacaa Yéesu jom kineehu kimalak

³⁵ Yéesu tíkíssa ga an:

- Pëkírukat bi yëgís dñj, dú taal lampucumgarúu, dú seki. ³⁶ Ee madat na sùrgacaa en na kiseku ha'-kaanba, yaa yah kimeyoh cikílook, bi ba mínndi kilëgísi', ya le'i ee fëekíri halaanaa. ³⁷ Ba yewinin múu' sùrgacaama, binaa ha'-kaanfaagaba hayaa, laakanba lak baa lís kineeh kimalak! Mi wo''úuka ee kayoh; ya hay kipëkíruk, ya yugi'ba kiñam ee ya taam gaba ya nori'ba ba ñam. ³⁸ Luu ya hayee ga leeloo wek wala iñaa paafda sah, binaa ya laakba lak neehussii béeb, ba yewinin múu'. ³⁹ Ínohat iñii yii bi jof: binaa ha'-kaan ínohee wahtaa lokaa hayandanaa, eneenaa ya hay kiwatuk ee íisoo kaanfaagari fa pooku. ⁴⁰ Dú ban, waayukat, ndaga Kowukii bii hayan ga wahtaa dú fooganndii.

*Liiwukaa wo' ga loo sùrgacaa banakbaa
(Mëccëe 24: 45-51)*

⁴¹ Pee' dalla kimeekis Yéesu an:

- Ha'mudii, fu wo' narií ga liiwukumanoo, fu wo' na buwii béebba ban?

⁴² Ha'mudii taassari an:

- Kon bii yiida yërí en sùrgaa tookdín ha'-kaanci ee teeyin? Yërí en yaa ha'-kaanci tikan ga fíkíi sùrgacaagari, doo ya e'ba yaa en béeb iñaa ya jom kiñamda, binaa wahtaa le'aa. ⁴³ Ya yewinin múu', sùrgaama, binaa ha'-kaadaagari boyuk, laakki ga lëgëyaamanaa. ⁴⁴ Mi wo''úuka ee kayoh; ha'-kaanci hayyi kitík ga dook iñcaa ya laakda tooh. ⁴⁵ Wayee binaa sùrgaama wo' ga helaagari an: «Ha'-kaanndoo kolukkii kihay», bi tah ya en ga

kifeek súrɡacaa biyaalɓaa na bibetibaa, ya en ga kiñam na ki'an na kilaal rek, ⁴⁶ ha'-kaadaa súrɡaama hay kihay ga besaa ya fooganndii na wahtaa ya ínohanndii: ya hayyi kifeek doo' ciméeski', ya wa'ti iñaa sek buwaa saŋ kigëmu Koohda.

⁴⁷ Súrɡaa ínohin iñaa ha'-kaanci waa'da ee ya saŋ kipari', ya tum iñaa ya nakudanaa, ya hay kirípu ngee' ciyewin. ⁴⁸ Wayee súrɡaa ínohoo iñaa ha'-kaanci waa'da ee tumi iñaa tahanndi kifeeku, yaama súrɡa feeksan ngee' cijutuut. Baa onu yewin béeb hay kimeekisohu yewin, ee ɓaa eru kiɗaak iñaa yewinin béeb hay kimeekisohu iñaa yewinin.

*Yéesu tahin buwaa kihégískoh
(Mëccëe 10: 34-36)*

⁴⁹ Yéesu tíkka ga an:

- Kiwii kërí mi hayee kihaydoh ga ëldúna, ee dii mi waaree ka am kimëeñí'da! ⁵⁰ Wayee mi jomin kiñooduk ga mesiklaat, ee ka bítinndoo moos bi ga daa iñaama laakohanda! ⁵¹ Ati dú foon an mi haydoh jam ga ëldúna? Ó'óo, mi wo''úuka, mi haydoh kihégískoh. ⁵² Diima deŋ ɓo' biyëtúus ɓaa bok hal hay kihégískohu, ɓaahayɓaa keenu ga dook ɓanakɓaa tesɗa ee ɓanakɓaama keenu ga dook ɓaahayɓaa. ⁵³ Buwaa hay kihégískohu: paamun keen ga dook kowuci kiyaal ee kowukaagari kiyaalkaa keen ga dookci, eemun keen ga dook kowuci kibeti ee kowukaagari kibetikaa keen ga dookci, payamun yiβeti keen ga dook βeti

kowuci ee betifaa kowukaagari keen ga dookci✧.

*Kimalaksukoh iñcii en na kilaak watida
(Mëccëe 16: 2-3)*

⁵⁴ Yéesu wo'ee mbooloomaa ßan an:

- Binaa dú hot húy kolukoh aasaa'-nohaa, dú aawi kiwo' an: «Kooh hay kitob», ee iñaama laak. ⁵⁵ Ee binaa dú yéey uuris wëpoh ßakii hanoh meyaa'-noh yah-seŋdanaa, dú aawi kiwo' an: «wati Kooh hay kitam noh», ee kërí laaki. ⁵⁶ Dú, ßii dú jófjófduki ga fíkíi ßuwiida! Dú mínin kimalaksukoh iñcii meyi ga asamaan na ga kakaydanaa; haa tum na dú mínoo kimalaksukoh iñii hew watida?

*Heelaa kijúwoh na ßaa fu coowoh nari
(Mëccëe 5: 25-26)*

⁵⁷ Yéesu wo'issa an:

- Iñii tah ya ßan dú malaksukohoo na kihaffúu iña júwin? ⁵⁸ Binaa fu laakoh na ßo' bi dú taam kiyee ga buuraa, leenaa gaawaa nari kibëgískoh ga waasaa, fodaama ya le'noo naraa ga atti'ohaa, yaama tíkkaa ga yah ëlkëetaa ee ëlkëetaa tëccaa ga kasu. ⁵⁹ Mi yéegallaa man, fu meyohoo daama ee fu fayyii iña fu laaki'tida tooh, bi ga fíftínaa méeñdohda.

13

Súpítat kipeskiigarú wala dú sanƙu'

¹ Ga wahtaama, laakka ßuwaa hay ga Yéesu kibéestí'ti ßuwaa Pílaat aplukee ee boksee ga

✧ 12:53 12: 53 Malkat Mísee 7: 6.

bu-Gëlílée, lak ba en na kitumi' Kooh sarahda.

² Yéesu taassaba an:

- Dú foon an binaa buwaa bok ga Gëlílée baama apu fodaamanaa, iñaama waa' kiteewoh an ba enee ha'-baakaa'caa wëñ kiyak ga bu-Gëlíléeda tóohe? ³ Mi wo''úu man ó'óo. Wayee binaa dú súpíttii kipeskiigarúunaa, dú hay kisaŋku' béebpúu fodaama. ⁴ Haa buwaa bidaaŋkaah na biyitnabaahaybaa tawahaa wi-hoo'tawaa ga Sílowee* keenee ga dookba, ap-pabada; dú foon an bërí wëñee kitum baakaa' ga bu-Yéerúsaleem béebbane? ⁵ Mi wo''úu man ó'óo. Wayee, binaa dú súpíttii kipeski-igarúunaa, béebpúu dú hay kisaŋku' fodaama.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo eena laakoo towuda

⁶ Lëehí'ta Yéesu wo''aba liiwukii wii:

- Enee bo', yaa laakee bos een ga duuy yoonci. Ya ka'ta kibeenee ga towutaa, wayee ya hottii dara ga. ⁷ Ya wo''a súrugaagari an: «Tíkíis taahay tee, taa mi hayi kiheel towu ga eenii wii, ee mi hotoo dara ga. Gúraawa! Inñii tahan ya wa ñami kakayfii sooy?» ⁸ Wayee súruga wo''ari an: «Kiyaakii, íissisaawa kíiskii wíis bi mi ac bosii bi wíil, lëehíraa mi tum kotol ga. ⁹ Heyna fayuuraa wa hay kitum towu. Límmbiinaa, fu gú'lukwa.»

Yéesu wëkí'ta betifaa túurukin ga bes Sabat

¹⁰ Ga bes Sabat, Yéesu enee na kijégíroh ga duuy jaangu-yaawúu'. ¹¹ Laakeera daama

* **13:4** 13: 4 Sílowee enndii dëk ga kihafwa, wayee wa en dekat ga teeraa Yéerúsaleem

betifaa raβ am, ekkari dúukool iñaa le' tíkiis tidaaŋkaah na tiyitnataahay; ya ñogukka ee mínissii kiyoloh. ¹² Daa Yéesu hotee betifaa, ya bayyari, wo''ari an:

- Betifii, fu múcin ga dúukooliigaraa.

¹³ Lëehí'ta, Yéesu tíkka betifaa yahcaagari; ga saasi betifaa yolohha, ee ya ennda ga kikañ Kooh. ¹⁴ Wayee, baa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraada, keeñci tamma lool ga daa Yéesu wëkíree bo' ga bes Sabatda, ya dalla buwaa kiwo' an:

- Bes ciyitniinoo cii ga, caa bo' jom ga kilëgëy. Hayat kon kiwëkdu ga bescaama wayee hanat ki'en ga bes Sabat!

¹⁵ Ha'mudii loffari an:

- Dú jófjófduki hen ga fíkí buwii! Bii yiida garúu, en ga bes Sabataa, pëkísoo enohfaagari wala baamaagari ga daa ya sawoheerida, ya bayyi ki'ëni'nee? ¹⁶ Haa betifii fii bok ga nílaa Abaraham ee Seytaani bageeri iñaa le'in tíkiis tidaaŋkaah na tiyitnataahayda, ya joméerii kibëgísu ga bes Sabat hene?

¹⁷ Daa Yéesu wo'ee fodaama, buwaa eneeri na kiheñohda lífussa na kaci. Wayee mbooloomaa béebwa neblukka lool ga tumeencaa Yéesu laakoo ga fenda.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kowu-fúdankaada

(Mëccëe 13: 31-32; Marka 4: 30-32)

¹⁸ Yéesu wo''a an:

- Inii Nguurii Kooh man nawaða ya? Inii mi mín nawa kimëdírohda ya? ¹⁹ Wa man na kowu-fúdankaa bo' beb, sokka ga dëraagari;

ka paalla, ka ennda kedik kiyaak bi selcaa taalussa ga toytaa ka laakda.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kuuncaa kaaño-hinda

(Mëccëe 13: 33)

²⁰ Yéesu wo'issaba an:

- Inii mi mëdírohan Nguurii Kooh nawada ya? ²¹ Wa man na moloŋ-kuunaa beti beβ, tumwa ga dŋuuy kanu kuun, íiswa ga bi ga daa kuuncaa béeb kaañohan.

Kuhalkaa jiyínjaa jëri aaw ga Nguuraa Kooh

(Mëccëe 7: 13-14,21-23)

²² Yéesu kooree ga dëk-teerucaa na ga dëk-kawcaa, ya jëgírohi, lak ya aawee bak Yéerúsaleem. ²³ Laakka baa meekissi an:

- Kiyaakii, bo' bijutuut rek bëri yah kimúc ga buwiine?

Yéesu taassari an:

²⁴ - Guu'guulukat, dú aasoh halaa wiyínwaa, ndaga mi wo''úuka, bibo' biyewin hay kiheelu ki'aas ee mínsanndiika. ²⁵ Bërínaa ha'-kaanfii kolukan, ya laŋ halaagari ee dú en ga fooh, dú aaw kifëekí' halaa na kiwo' an: «Kiyaakii, lëgísdaaríi.» Ya hayyúu kitaas an: «Mi ínohoo dii dú meyoħda!» ²⁶ Daama, dú hayyi kiwo' an: «Dí bokin naraa kiñam na ki'an ee fu jëgírohin ga mbedicaa teerucaagaríi.» ²⁷ Wayee ya hayyúu kiwo'is an: «Mi ínohoo dii dú meyoħda. Úsaayatoo béebpúu, dú bii, dú meerin kitum ínaa joffiida!» ²⁸ Daama kikodukoh na ki'úñoh síis yah kilaak. Dú hot Abaraham na Ísaak na Yakoop na seldíiga-Koohcaa béebba

ga duuy Nguuraa Kooh, ee lak d'ú faanuunun ga fooh. ²⁹ 'Bibo' hay kimeyohu ga bakcii ga éldúnada tooh, ba bok kanu ga Nguuraa Kooh. ³⁰ Ee fodaama, bíinoo ga buwii méeñdohu watida, yahu ga fikíi ee buwii bíinoo kuliyuku watida, yahu ga fenoo.

Yéesu yéegalohha kipookkaa Yéerúsaleem (Méccée 23: 37-39)

³¹ Ga wahtaama, laakka Férísiyeençaa hayu ga Yéesu wo'ussari an:

- Kolkohaa dii fu yee dekat wiliis ndaga buu' Eroot waa'taa ki'apluk.

³² Ya taassaba an:

- Tíidat, d'ú wo' baama ñaañ bi fan bo-daada an: «Mi yii ga kikaal raß ga buwii na kiwékí' d'úukoolí' wati na kuwis ee besaa wukaahaywaanaa, mi hay kiléehí'.» ³³ Wayee mi jomin kitíin waasiigoo wati, kuwis na paafkuwis, ndaga seldíiga-Kooh jomoo ki'apu ga daa enndii Yéerúsaleem.

³⁴ - Éey, d'ú bu-Yéerúsaleem, d'ú bii d'ú lagi tumuuntii seldíiga-Koohcii, ee d'ú tapisohi na atoh bi d'ú ap buwii Kooh wos garúuda! Waas cera céri mi heellúu kinégíroh fodaa daa pabu négírohi towutaagari ga fíldoo paßcaagarida, ee d'ú tookkiika? ³⁵ Kon nak, Kooh hay kifoñluk dékumgarúu. Ee mi wo''úu man d'ú hotsisanndiiróo bi ga besaa bérii d'ú wo'an: «Fu yii fu hay ga teekii Ha'mudiida, fu barkeelin.»

14

Yéesu wékí'ta d'úukoolí' ga bes Sabat

¹ Ga bes Sabat, bērii Yéesu karee kiñam ga kaan bo' yíinoo ga buwaa kuliyyuk ga Fērísiiy-eeñcaada. Buwaa ensee daamaɗa enussa yēñ gari. ² Laakka ɓaa tuuk ga fíkíci ɓay dúukool soonuk. ³ Yéesu dalla kimeekis jégíroh-waascaa na Fērísiiyeeñcaa an:

- Waasiiruu onohin kiwēkí' bo' ga bes Sabat wala onohhiika?

⁴ Buwaa ɗekohussa cel. Yéesu dalla kile' ga ɓaa, wēkítari. Lēehí'ta Yéesu íissari yaa yah.

⁵ Waa ennda ɗa, Yéesu wo''aɓa an:

- Yiida garúu, binaa kowuci wala enohci keen ga ɗuuy ne'aa, ya gaawoori kimeydoh, luu enee ga bes Sabat?

⁶ Ba laakkii iñaa ɓa lofanndi ga wo'eenaama.

Kihanoh fíkí ga hew na kinakoh hew

⁷ Yéesu malaksukohha ga daa sagaccaa heelsee rek kihanoh fíkíɗa, ya liiwukkaba an:

⁸ - Binaa fu ɓayu kiñam ga hewaa, kaa ka' fu yugohnee fíkíi. Ndaga mín ki'en ɓaa wēñjaa teek ɓayuunun da. ⁹ Ee ɓaa ɓayyúu kiñam, dú ɓanakɗa, mínin kihay wo''aa an: «Íisɗaari ɗekatum.» Fodaama, fu hay kika' na kaci, fu yugohnee fenoo. ¹⁰ Wayee binaa fu ɓayu kiñam ga hewaa, kara, fu yugohnee fenoo doonaa ɓaa nakkaa hewaada hayaa, wo''aa an: «Fiilii, yugohaa fíkíi.» En ɗanaa iñama hay ki'en ndam ga fíkíi ɓéeb ɓuwaa fu bok naba kiñamɗa. ¹¹ Ndaga ɓéeb ɓaa fu ɓewí' haffunaa, fu hay kiyóoskíɗu, ee ɓaa fu yóoskí' haffunaa, fu hay kibewíru.

¹² Léehee'ta Yéesu wo''a baa bayeeri kiñamda ban an:

- Binaa fu bëytoh cuunoh wala cuuninaa, kaa bay filiimuncaagaraa wala bikëmëen'kifu wala buunfu, wala buwaa dëk naraa ee laaku-unun alalda; enndiikanaa, ba ga kihafba, ba minndaa kibay kiñam ban, ee fodaama fu ëlïdu inaa fu tumee gabada. ¹³ Wayee binaa fu bëytoh kiñam jamaa, namaa kibay nduulcaa na buwaa Kooh nëebsinda na lafañcaa na búumí'caa. ¹⁴ Fu tumkanaa keeñfu hay ga kisoos, ndaga inaa, ba mínooraari ki'ëlin. Kooh hayyaari ki'ëlin bëriinaa kimilískaa buwii júwindá.

Liiwukaa wo' ga loo buwaa baysee kiñamda (Mëccëe 22: 1-10)

¹⁵ Laakka yíinoo ga sagaccaa ensee daamada, ga waa ya kelohha wo'eencaa caama, ya wo''a Yéesu an:

- Baa yaama yah kibok kiñam ga Nguuraa Koohda, yewinin múu'!

¹⁶ Yéesu liiwukkari an:

- Enee bo', ya tíklukka cuunoh fiyaak, baylukka fiibo' biyewin ba hay kiñam. ¹⁷ Ga waa cuunohfaa pari'da, ya wossa súrgaagari kibaynee buwaa nakseedá an: «Hayat gii, cuunohfaa pari'in diima.» ¹⁸ Wayee yaa en béeb yaa tok sooli foda mooroomci. Yaa súrgaa dëwohda wo''a an: «Mi lom yoon ee mi jominwa kimalaknee. Mi kíimmbaa hen fu bayalloo ga.» ¹⁹ Yaa tík gada wo'issari an: «Mi lom naal bidaaŋkaah ee mi jominba kitagatnee. Mi kíimmbaa hen fu bayalloo

ga.» ²⁰ Yiliis ßan wo'issari an: «Mi han kipań beti, keri tah mi minandii kihay.»
²¹ Súrgaa boyukka, wo''a ha'-kaanci ińaa ya taasuda. Ha'-kaanfaa aylukka, wo''a súrgaa an: «Karaa diima-diima ga paancii na mbedicii ga teeriida fu haydoh nduulcii na buwaa KooH neewisinda, búumí'cii na lafańcii.» ²² Ennda kiis, súrgaa hayya, wo''ari an: «Kiyaakii, ińaa fu nakoheeda tumuunun wayee daa bo' mín kiyuń lís kilaak.» ²³ Ha'-kaanfaa wo'sissa súrgaa an: «Meyaa dekii, fu ka' ga waascii, na ga díń-díńcii, fu gagal buwaa ßa hay doo kaanndoo líif.» ²⁴ Mi wo''úuka, yíinoo ga buwaa mi dewee kibay kińamda yooHoo ga cuunohfiigoo!

*Ińaa bo' jom kitum binaa ya waa' ki'en
 teelibeé Yeesuna
 (Mecce 10: 37-38)*

²⁵ Mbooloo wiyaak taabee na Yeesu. Yeesu meeńsukka ga buwaa, wo''aba an:

²⁶ - Binaa bo' hay garoo ee mi gėnėlli-iri paamci wala eeci, betici wala towutaa-gari, biyaakci na bikėmeenkici biyaal wala bibeti, wala hafci sahaa, ßaa yaama minoo ki'en teelibeeroo. ²⁷ Baa fu koorukkii kuraanaagaraa, fu taabukkoona, fu minoo ki'en teelibeeroo. ²⁸ En ki'ena, yiida garu, binaa ya waa' kihewi' tawah wihoo'tanaa, dewoo kiyuń paay, ya malak ińaa jom kika' ga tawa-haada tooh, doo ya inoh ati ińaa ya laakda hay kidooy kimeti' legėyaa? ²⁹ Enndiikanaa, binaa ya dal kiyip tawah ee ya minndiwa

kilëestíraa, béeb buwaa hotanwada hay ki'enu ga kiñaawalli ³⁰ an: «Malkat bii yii dalin kitawah ee mínndiwa kilëestí'.» ³¹ Ee ban buurii yiida, binaa ya yah kiheñohnee na buu' yiliisaa, dewoo kiyuŋ paay, ya malak ati ya hay kimín, na bo' bijúnni-daan̄kaah, kilen̄koh na buuraa taam na bibo' bijúnni-daan̄kaah-kanak? ³² Ya mínndiinaa, ya wos bo' ga buuraama, en lak ya lís nari ki'úsaayohaa, kimeekissi iña ya tuman bi ba mín kijúwohda. ³³ Fodaama deŋ, baa en béeb garúu, fu mínndii kifoñ tóoh iña fu laakda fu taabukkoona, fu yaama, fu mínoo ki'en tēelíbéeroo.

Maraama laakoo saflaat
(*Mëccëe 5: 13; Marka 9: 50*)

³⁴ Yéesu tíkka ga an:

- Maraa jofin. Wayee binaa maraa safissiinaa, ma daanohsan na ya? ³⁵ Ma laaksisoo jeriñ ga kakayfii, ma mínoo ki'en kotol. Ma jafsan ga lēedúu. Baa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

15

Baalaa múuyee ee hotukkada
(*Mëccëe 18: 12-14*)

¹ Juuticaa na buwaa bíinoo júwussiida deeyussa béebba ga Yéesu kisúkúrukki.

² Fërisiyeen̄caa na jégíroh-waascaa baa jambat ga dikaantiba an:

- Bii yii tookin kiyuŋ na buwii júwussiida ee ya ñami naba!

³ Ga dekataama, Yéesu liiwukkaba an:

4 - Yiida garúu binaa ya laak baal bitéemée', ee ya múuyluk yínoo ganaa, ya foñoo bidaaŋkaah-yitnanikiis na biyitnanikiisbaa, ɓa tes ga ègíraa? Lèehíraa ya ka' kitèebí'nee yaa múuyɗa, bi ga daa ya hotanndine. ⁵ Ee binaa ya hottinaa, ya túŋkulukki na keeñ wisóosí'. ⁶ Ee ya le' kaancinaa, ya ɓay filiimuncaagari na buwaa dèk naríɗa, ya wo'ɓa an: «Neblukat naroo, ndaga mi hotin baalaagoo, yaa múuyeeda.» ⁷ Fodaama, mi wo''úuka, binaa ha'-baakaa' yínoo récuk baakaa'caagarinaa, ga iñaama, dook-Kooh hay kiweñ ki'en ga húmbal loo ɓibo' bidaaŋkaah-yitnanikiis na biyitnanikiis ɓaa júwin ee laakussii sooli ga kirécuk baakaa'caagaɓa. Mi wo''úuka, malaakacaa Kooh hay kiweñ kineɓluku binaa ha'-baakaa' yínoo rek récuk baakaa'caagarinaa loo ɓo' bidaaŋkaah-yitnanikiis na biyitnanikiis ɓaa júwin ee laaksoo sooli ga kirécuk baakaa'.

Koparaa múuyee ee hotukkaɗa

⁸ Yéesu tíkka ga an:

- Wala ɓetifii fiida ɓan, binaa ya laak hēelís* cidaaŋkaah ee múuyluk wínoo ganaa, taaloo lampu, ya paruki, raasi dijófi' bi ga daa ya hotanwa? ⁹ Binaa ya hotwanaa, ya ɓay húnísmuncaagari na ɓeticaa dēku naríɗa, ya wo'ɓa an: «Neblukat naroo ndaga mi hotin hēelísaagoo múuyeerooda.» ¹⁰ En fodamaana mi wo''úuka man, malaakacaa Kooh

* **15:8** 15: 8 Hēelísaama teeku Darahma ga kiGerek ee hín na Denariyon wínoo dooli

hay kinebluku ga daa ha'-baakaa' yíinoo rek récukin baakaa'caagaríða.

Kowukaa múuyee ee hotukkada

¹¹ Yéesu wo'issa an:

- Enee bo' yaa laak towu tanak tiyaal. ¹² Yaa wëñ ki'en oomaada wo''a paamci an: «Buba, eraaroo inii mi joman kilaak ga alaliigaraada.» Waa ennda da, paamudaa warohha towutaa tanaktaa alalaagari. ¹³ Tíkka ga bes cera, kowukaa kiyínkaa toonnda incaa ya e'seeda toohca, yaa yah kúl ki'úsaayí'. Daama ya enukohha ga inaa neŋpi bi ya yasohha heelísaa toohwa. ¹⁴ Ga waa ya yasohha inaa ya laa-keeda toohwa, a' wiyaak laakka ga kúlkaa kaama, ee kibúŋ kiméeski' dabpari. ¹⁵ Ya ka'ta kisúrğa'uk ga bo' ga gohaama. Yaama nakkari kinii' mbaam-parki ga yooncaa. ¹⁶ Helci eneera ga kiñam ga yiikcaa mbaamcaa e'sida wayee ken onéeriiri ga. ¹⁷ Daama, ya malakka helci, ya wo''a an: «Bilëgyoh bera bëri enu ga kaan paamboo, ba ñami bi ba tésdí', ee mi en dii, mi kaani na a'! ¹⁸ Mi hay kikuluk, mi boyuk ga buba, mi wo''i an: Buba, mi baakaarin ga fikii Kooh ee mi tooñinndaa. ¹⁹ Mi jomissii kibayu kowufu. Kon abohaaroo fodii yaa en béeb ga lëgyohciigaraa.» ²⁰ Ya kolukka, yaa boyuk kaan paamci.

Ga daa ya enee na kihay di'úsaayí'da, paamudaa séenndari, laakka yërmaandi wiyaak gari, ya yaa fool kihídohnee nari, gatawukkari, fuunndari. ²¹ Kowukaa dallari kiwo' an: «Buba, mi baakaarin ga fikii Kooh ee mi

tooninndaa, mi jomissii kibayu kowufu.»

²² Wayee paamudaa wo'a sùrgacaagari an: «Gaawat kihaydoh sibidooraa wëñ kimo'da, dú ekkiwa, ekatti kipii ga jokon na ñafa' ga kotcii.

²³ Haydohat doonaa dú yafaleeda, dú appi, dú aaw kiñam na kimbúumbaayuk, ²⁴ ndaga kowukiigoo dú hot kii kaaneera ee soofsin ga kipes, ka múuyeera ee ka hotukin.» Fodaama, ba dalla kimbúumbaayuk.

²⁵ Waama lak kowukaa baa kisaawkaa kaa ga yooncaa. Daa ka hayee bi ka deeyca kaanfaa, ka kelohha típcaa na tiyeek-taa. ²⁶ Ka bayya yíinoo ga sùrgacaa,

meekissari iñaa hewda. ²⁷ Yaama wo'ari an: «këmëenǵífu yëri hay, ee paapu apǵinndi doonaa yafalseeda, ndaga daa ya hotsinndi na jamda.» ²⁸ Kowukaa kisaawkaa dalla ki'ay-luk, sañga ki'aas kaanfaa. Paamci meyc,

kíimbari ya aas. ²⁹ Wayee kowukaa wo'a paamci an: «Malka, tíkiis tiyewin tee, taa mi lëgëyi'taa, mi mosoo kikëldúk wo'eenfu ee fu mosooroosah ki'on kupe', mi mbúum-baayuk na filiimunciigoo. ³⁰ Wayee kowuki-igaraa kii, ga wii ka hayda, ya yii ya yaso-hin alalaagaraa na cagacaada, fu apǵinndi doonaa yafalseeda.» ³¹ Paamudaa dalla kitaas

an: «Kowuroo, fu yii naroo besaa en bééβ, ee iñaa mi laak tooh yuufu. ³² Wayee dí jomee kimbúumbaayuk hen na kineβluk ndaga këmëenǵífu yii yii kaaneera ee soofsin ga kipes, ya múuyeera ee ya hotukin.»

16

Enee tuukukoh-alal

¹ Yéesu wo'issa tēelibéecaagari an:

- Enee ha'-alalaa laakee baa tuukd̄iri ga iñaa ya laakda. Tuukukohaama ēpirohussa ga ha'-alalaa an ya yaa yasoh alalaagari.

² Ha'-alalaa baylukka tuukkohaagari, wo''ari an: «Iñii mi keloh wo'u garaada ya ya? Teewaaroo iñum fu tum ga lēgēyiigaraada, ndaga diimada, fu yahissii kituukuk alalii-goo.»

³ Tuukukohaa wo''a ga helci an: «Mi tuman na ga dii kiyaakii yahhoo kinis ga kituukuk alaliigarida? Hanaa kilín kakayfii, wayee mi laakoo doolaa gawa, ee kisarahtuk, mi rúusinka.

⁴ Mi ínohin iñaa mi yah kitum bi laak buwaa bewussoo ga kaanba, binaa mi kaalu ga lēgēyiigoonaa!»

⁵ Waa ennda da, ya baylukka yínoo yínoo, béeb buwaa baydee ha'-kaanci kobotda. Ya wo''a yaa defda an: «Fu laaki' ha'-kaanndoo hín na?»

⁶ Yaama taassa an: «Hēndiraan dúuleen citéemée'.»

Ya wo''ari an: «Bewaa kēyít-kobotfigaraa, fu gaaw kiyuñ, fu bín cidaañkaah-yētúus.»

⁷ Lēehí'ta ya wo''a yaa tík gađa an: «Haa fu, fu laaki' ha'-kaanndoo hín na?» Yaama taassa an: «Saaku citéemée' ga beli.»

Tuukukohaa wo''ari an: «Kēyít-kobotfigaraa fee, bídaa cidaañkaah-yitnakaahay.»

⁸ Ha'-alalaa kañnja tuukukohaagari júbpiida ndaga kiñaañkaa ya tumda. Ndaga buwii waa' ēldúna donđa weñ kiyúuduku ga iñcaa ba tumi ga díkaantibada loo buwii boku ga lee'laataa meyoh ga Kooh.

⁹ Yéesu tíkka ga an:

- Ee mi, mi wo''úu an: pokat kifiliimun na alal ëldúna, en ðanaa, bërínaa d'ú laakissii daranaa, d'ú ðapu ga kaancaa ðëkohsan bi taa'da. ¹⁰ Baa fu en go' ga enaama cijutuut, fu hay ki'en go' ðan ga enaama ciyewin; ee baa fu júþpii ga enaama cijutuut, fu júwoo ðan ga enaama ciyewin. ¹¹ Kon binaa d'ú júþpii ga kituukuk alal ëldúnanaa, bii ðínkaanandúu alalaa wiwóorí'waa ða? ¹² Ee binaa d'ú enndii go' ga ñaa enndii yuurúunaa, bii yahhúu ki'e' ñaa en yuurúu ða?

¹³ Ken mínoo ki'en s'úrga ha'-kaan ðanak. Faw fu saŋ yínoo, fu waa' yaa tesða; fu taabuk yínoo, fu foñluk yaa tesða. D'ú mínoo ki'atukoh kitop Kooh na kitop hëelís.

Yéesu taassa Fërsiyeencaa ga loo Waasaa Móyís

(Mëccëe 23: 23-28; 5: 17-20)

¹⁴ Fërsiyeencaa, na waareen hëelísaagaba, s'úkúrukussa tóoh ñnaa Yéesu wo'da, ee ða baa yensirukohhi. ¹⁵ Yéesu wo''aba an:

- D'ú bërí en buwii tíksi hafba ðibo' ðijúwí' ga hascii buwiida, wayee Kooh ínohin ññii en ga keeñciigarúuda. Ndaga ñncii buwii tík fodii ñnaa yakinda, sepi'in ga fíkíi Kooh.

¹⁶ Móyís na këyítcaa s'ëldíiga-Koohcaa bínseedá cërí teewohee Waasaa Kooh bi ga jamaanaa Saŋ hayohða. Ñnaa aboh ga hayaa Saŋ waama, Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguurii Koohða yéegalohuunun, ee ðaa en ðéeb yaa tum doolici ga kiheel ki'aas ga Nguuraa Kooh. ¹⁷ Ee kibewoh dii asamaanii

na kakayfii wěñ kiyooḅ kinís kufiis jíinoo rek ga Bíncii Waasii.

¹⁸ Béeḅ ɓaa fu kaal betifu, fu pañ beti filiisaa, fu deegin waas fu yaa faanuk na beti filiis, ee ɓaa fu pañ betifaa yaalaa kaalli henaar, fu deegin waas fu yaa faanuk na beti mooroomfu.

Ha'-alalaa na nduulaa teeku Lasaa'da

¹⁹ Enee ɓo' yilëeki'-alal, yaa daanee ki'ekuk kúlti cimóri' caa seerin, ee besaa en béeb ya tumi ga kaanci mbúumbaay ciyaak.

²⁰ Laakeera ɓo', enee nduul ee teeksee Lasaa', ya daanee kifaanuk ga hal-kaadaa ha'-alalaa, faanfaagari tooh líifee na puus. ²¹ Helci teseera lool ga kiñam iñcaa wúunee ga kankaa

ha'-alalaa ñamoheeda; ee wěñaa ga baaycaa hayunaa deewsi puuscaagari. ²² Ga waa nduulaa kaannda, malaakacaa Kooh ɓayussari ga yahaa Abaraham. Ha'-alalaa ɓan kaannda, acussa. ²³ Ha'-alalaa enee ga coonu ciyaak ga

ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakuda. Ya ɓewi'ta hascaagari, ya hotta Abaraham di'úsaayi' na Lasaa' ga yahaaci. ²⁴ Ya yaa ɓayyi didóolí' an: «Cica Abaraham, yërëmaaroo, fu wos Lasaa' ya ñoon siñdaa jokonjiigari ga músú ee ya tooyiri'too perimpiigoo ndaga mi yii kaanan ga kiwiikii.» ²⁵ Wayee Abaraham taassari an:

«Kowuroo, níndískaa an fu laasin neɓlaatfu ga kipeskaagaraa ga ëldúnada ee Lasaa' enee ga iñaa meskin ɓan. Diimada nak, ya yii dii kilaas jamiigari, wayee fu, fu yii ga coonu.

²⁶ Ee ɓaatta ga, ga díkaantirii narúu laakin noŋ wiyaak, doonaa fodaama, ɓuwaa waaran kikkoloh dii karu garúu mínsanndiika ee ɓan

ken mínoo kikkolcoh garúu hay dii.» ²⁷ Ha'-alalaa wo''ari an: «Kon, mi kíimmbaa, cica Abaraham, fu wos Lasaa' kaan paammboo, ²⁸ ndaga mi laakin këmëenĵímun ßiyëtúus. Eneenaa ya karaa, ya wo'ba an ba hanat kiman ga daa mi madeeda, en d'anaa ba ban, ba hayoo ga dekatii wii líif na coonuda.» ²⁹ Abaraham taassari an: «wo'eencaa Móyíis na caa seldiiga-Koohcaa caa na këmëenĵímuncaagaraa, ba súkúrukata!» ³⁰ Ha'-alalaa wo''ari an: «Iñaama dooyoo, cica Abaraham. Wayee binaa enee an baa mílís ga kikaan yëri ka' gabanaa, eneena ba hay kisúpít kipeskaagaba.» ³¹ Wayee Abaraham loffari an: «Binaa ba súkúrukkii Móyíis na seldiiga-Koohcaanaa, luu enee an baa mílís ga kikaan yëri ka' gaba, tahoo bi ba took iña yaama wo'anbada.»

17

*Yéesu nakoh kibayaloh baakaa' na kigëm
(Méccëe 18: 21-22; Marka 9: 42)*

¹ Yéesu wo''a tēelíbéecaagari an:

- Iña ekan bo' ga kitum baakaa' ñakanndii, wayee massa baa iñaama koorohan garida!

² Kipoku atoh wiyaak ga koonaa ya jafu ga giiyaa, kërí gën gari loo ya tah bi jínoo ga tu'oomaatii tii keen ga baakaa'. ³ Kon watukat haffúu!

Binaa mbokfu tooña, ñaraari ee binaa ya récukkanaa, bayalaari. ⁴ Binaa ya tooñjaa waas ciyitnakanak ga bes wínoo ee kotaa en

beeβ ya hayyaa kiwo' an: «Mi récukinka», leenaa bayalaari.

⁵ Apotaa'caa Yéesu wo'ussa Ha'mudii an:

- Baataaríi ngëm.

⁶ Ha'mudii wo''a an:

- Binaa dú laakee ngëmaa hín na kowu fúdan dogaa, eneenaa dú hay kimín kiwo' kedikkii kii an: «Dofuka, fu yípuknee ga giiyaa!» ee eneenaa ka tum iñaa dú wo'fa.

Iñaa súrğa jom kitumfa

⁷ Yéesu wo'sissa an:

- Bii yiida garúu, binaa ya laak súrğaa línđiri wala yaa níi'diri, ee súrğaa meyoh yooncaanaa ya wo''i an: «Deeya, fu yuŋ kiñam»? ⁸ Man ya namiri kiwo' an: «Tíkdaaroo cuuníin, fu pëkiruk, fu tumi'too mi ñam, mi an, bi mi lëehíraa fu ga kihaffu, fu han kiñam, fu an.»

⁹ Ha'-kaadaa laakđin súrğaagari gërëm ndaga daa ya tum iñaa en lëgëycidane? ¹⁰ Dú ßan, binaa dú tum iñaa en lëgëyyúudanaa, leenaa wo'at an: «Dí bisúrğa doŋ, dí tum iñaa dí jomee kitumfa.»

Yéesu wëkí'ta bo' bidaaŋkaah ßaa gaana'in

¹¹ Lakanaa Yéesu enee na kiyah Yéerúsaleem, ya koorohha díkaanti gohaa Samaríi na waa Gëlílee. ¹² Daa ya enee na ki'aas ga dëk-kaw wíinoo daamafa, laakka bo' bidaaŋkaah ßaa gaana'in, hayussa ga fikíici. Ba ceella palah*. ¹³ Ba ßaa wo''i didóolí' an:

- Yéesu, kiyaakii, yërëmaaríi!

* 17:12 17: 12 Malkat Léwítík 13: 45-46.

14 Daa Yéesu hoteeba, wo'aba an:

- Karat, dú teewohnee haffúu ga sarahohcaa✧.

Ga wii ba en na kiyahda, ba wakka ga waas.

15 Yíinoo gaba, daa ya hotee an ya wakin, ya yaa boyuk ga kotcaagari, yaa ndam Kooh didóolí'. 16 Ya keennda ga kotcaa Yéesu, yíppa púkaa kakay, yaa gërëm Yéesu. Baa yaama dëkee kúlkaa Samaríi. 17 Yéesu wo'ari an:

- Enndii bidaaŋkaahbaa béebba bërí wak hanaa? Haa biyitnanikiisbaa bíinoo bada?

18 Dal bii yii ee enndii yaawúu'danaa, laakkii yíinoo gaba yaa boyuk kigërëm Kooh!

19 Lëehí'ta Yéesu wo'a baa an:

- Kolka fu yee, ngëmumgaraa músalinndaa.

*Iñii laakan binaa Kowukii bii haysisaa
(Mëccëe 24: 23-28,36-41)*

20 Fërisiyeencaa meekissa Yéesu besaa Nguurii Kooh yah kihayda. Yéesu taassaaba an:

- Nguurii Kooh yahhii kihay fodii iñaa baa en béeb hotan wa hayi, bi le'. 21 Ken wo'anndii an: «Malkat, weema!» wala «Wa wúunee!» ndaga ínohat an Nguurii Kooh wii ga leeloorúu.

22 Lëehí'ta Yéesu wo'a tëelíbéecaagari an:

- Bes hay kihay, dú hay kiwaa' kimaasoh luu enan bes wíinoo ga bescaa hayaa Kowukii bii, wayee dú maasohanndiiwa. 23 Ee dú hay kiwo'u an: «Ya yaa dúunee wala ya yii dii!». Kaa karat ee kaa foolat da. 24 Ndaga fodii dii melic eni tareet, léerí' asamaan, aboh bakii wii, top ga bakaa wíinoowaada, Kowukii bii

✧ 17:14 17: 14 Malkat Léwítík 14: 2-3.

madan da bëríinaa ya haysanaa. ²⁵ Wayee Kowukii bii jom kideb kison hen paay, ee ya sagu ga buwii wati. ²⁶ Iña laakee ga jamaanaa Noweeda hay kilaaksis fodaama ga jamaanii hayii Kowukii bii. ²⁷ Buwaa ensee ga kiñam na ki'an, kipañ na kipajuk bi ga besaa bëríi Nowee aasoh ga gaal-giiyaa wiyaakwaada: Kooh hannda kitob músú miyewin, ma taakka ga kakayfii tooh bi onnda béeb. ²⁸ Fodaama ban, yah kiman na iña hewee ga jamaanaa Lotda: buwaa ensee ga kiñam na ki'an, kilom na kitoon, kilín na kitawah. ²⁹ Wayee besaa bëríi Lot mey dëkaa Sodomda, Kooh tobpa kiwii na atohcaa tamin ga dook dëkaa, tēkí'taba béebba. ³⁰ Iña manda yērí laakan bëríinaa Kowukii bii teewukohsisan ga buwiida.

³¹ Besaa bëríi, baa fu en ga dook cakaraa* túuyaagaraa ee fu laak yen ga duuy túuyaanaa, kaa yoosuk kibebneeca. Fodaama ban baa fu en na kilégëy ga yooncaanaa, kaa boyuk kaan. ³² Níindísukat iña dalee beti Lotda☆! ³³ Baa fu heel kisom kipesfunaa, fu hayka kiñak, wayee baa fu ñakkanaa, fu hayka kilaas. ³⁴ Mi wo''úuka, wekaa bëríi, bo' banak baa bok fayaañ: yíinoo hay kibewu, yíinooyaa foñu. ³⁵ En beti banak baa bok ki'o': yíinoo hay kibewu, yíinooyaa foñu. [³⁶]†

* **17:31** 17: 31 Malkat iña wo'u ga Lúkkaa 5: 19 ☆ **17:32** 17: 32 Malkat Sēnees 19: 26. † **17:36** 17: 36 «Yaal banak hay kiboku ki'en ga yoon wíinoo: yíinoo hay kibewu, yíinooyaa foñu»: Wo'eencuma hotukkii ga ciyewin ga kēyítcaa dēbda.

37 Tēelíbéecaa meekissari an:

- Ha'mudii, iñaama yah gada kilaakoh?

Yéesu taassaba an:

- Daa mídi enoh, daama ban suulcaa hí-dohsan da.

18

Liiwukaa wo' ga loo atti'ohaa na betifaada

¹ Yéesu wo'issaba liiwukii wii, kiteeβba an ba jom kidēk ga kikiim Kooh ee ba hanat kisoof fenoo ga:

² - Enee atti'oh ga dēk-teeru, yaa niikéeríi Kooh ee ya yéegéeríi ken. ³ Laakeera ban ga dēk-teeraama betifaa yaalci kaanin. Fa hayee leekleek ga atti'ohaa kiwo'i an: «Eraaroo kayoh ga dook bii tooñjooda.» ⁴ Atti'ohaa saɲnga iña maañ. Lēehí'ta ya wo'a ga helci an: «Luu enee an mi niikkii Kooh ee mi yéengii bo', ⁵ ga dii betifi fii onndiiroo jamda, mi namanndi ki'e' kayoh. Enndiikanaa, ya hay kilísi kihay bi faf mi kap ga.»

⁶ Ha'mudii tíkka ga an:

- Dú kelohin iñaatti'ohaa yibóní'yaa wo' yaamaɗa! ⁷ Haa Kooh eranndii buwaa ya tanukɗa kayoh, ba baa ba fiipi dímal gari wekoo nohoodane? Ya hayba kiseklukohe?*

⁸ Mi wo'úuka, ya hayba kigaaw ki'e' kayoh. Wayee binaa Kowukii bii hayisaa, ya hay kilaak ga éldúna buwaa gēm garine?

* **18:7** 18: 7 Lēegísoh wiliis laakin fodii: Luu enee an ya gaawwiiβa kitaase? **8** Mi wo'úuka, ga wahtaagari, ya hayba ki'e' kayoh ga iña wēñ kigaaw.

Liiwukaa wo' ga loo Fērísíyeegaa na juutaada

⁹ Yéesu wo'issa liiwukii wii, ewdohhawa ga buwaa tíksee hafba bíbo' bijúwí' ga fíkíi Kooh ee ba tikkii ken bo':

¹⁰ - Enee bo' banak, ba ka'ta Kaanfaa Kooh kikiimnee Kooh; yíinoo enee Fērísíyeen, yíinooyaa enee juuti. ¹¹ Fērísíyeegaa tuukka,

yaa kiiim Kooh ga d'uuyci anee: «Fu Kooh, mi gērēminndaa ga dii fu tummbiirōo mi man na buwii bíinoo loksi, tumsi iñaa júβpii, faanuksi na βeti jaambuu', wala ban fodii juutii yii.

¹² Siminaa en béeb, mi oori ga bes kanak, ee iñaa mi laak béeb, bakaa wudaan̄kaahwaa mi tumwa sarah.» ¹³ Juutaa nak ceella palah ee kaañéeríi sah kihíilsuk kimalak d'ook-Kooh, wayee ya yaa tıp keñaa ndaga kirécuk, ee yaa wo' an: «Cēy Kooh, yērēmaaroo, mi ha'-baakaa'.» Yéesu tíkka ga an:

¹⁴ - Mi wo''úuka, ga waa baa yaama soof kaancida, Kooh tookeera an ya júwin, wayee Kooh tookkii Fērísíyeegaa. Ndaga béeb baa fu βewí' haffunaa, fu hay kiyóoskíru; ee baa fu yóoskí' haffunaa, fu hay kibēwíru.

*Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Mèccée 19: 13-15; Marka 10: 13-16)*

¹⁵ Bíbo' haydohdussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari ga d'ookta. Daa tēelíbéecaa hotsee iñama, ba baa ña' buwaa. ¹⁶ Wayee Yéesu haydohlukka tu'oomaataa, wo''a an:

- Íisat oomaacii ba hay garoo! Kaa hoono-hatba ndaga Nguurii Kooh wuu buwii man

nabaða. ¹⁷ Mi wo''úuka ee kayoh; ßaa fu tookkii Nguuraa Kooh fodii ku'oomaanaa, fu aasoo ga.

*Ha'-alal waa' ki'aas ga Nguuraa Kooh
(Mëccëe 19: 16-30; Marka 10: 17-31)*

¹⁸ Laakka bo' yaa kuliyuk ga yaawúu'caa, meekissa Yéesu an: Jëgírohii yijófi'yii, mi tuman na bi mi laak ßakkoo ga kipeskaa leehoo taa'ða?

¹⁹ Yéesu wo''ari an:

- Iñii tah ya fu wo' kijof garoo? Ken joffii, endii Kooh rekaa. ²⁰ Fu ínohin iñii Waasii Móyíis nakoh kitumða: «Kaa dúk betifu wala yaalfu, fu faanuk na bo' yiliis, kaa laŋ kumuun bo', kaa lok, kaa seedi' saboh, kelohðaa paamfu na eefu.»

²¹ Baa taassari an:

- Mi taabukin iñcuma tóoh, ga ki'oomaaroo bi wati.

²² Ga waa Yéesu kelohha iñaama, ya wo''ari an:

- Laakin iñaa tesohhaa. Toonaa iñcaa fu laakða tóoh, fu waroh nduulcii koparaama, fodaama fu hay kilaak alalaa leehoo taa' ga ðook-Kooh, læhíraa fu hay, fu taabukkoo.

²³ Daa ßaa kelohee wo'eencaama, keeñci leehha lool ndaga ya enee ha'-alal yiyaak.

²⁴ Yéesu hottari ya safarissii dara, wo''a an:

- Ki'aas ha'-alal ga Nguuraa Kooh daal yooßpii. ²⁵ Geeleem paaf ga noŋ kúuc kërí wëñ kiyooß ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii Kooh.

²⁶ Buwaa súkúrukeerida wo'ussa an:

- Kon baanaa ßii mín kimúc ßa?

²⁷ Yéesu wo''aba an:

- Iña wook' bo' wook'njii Kooh.

²⁸ Pee' dalla kiwo' an:

- Malka, dí, dí foñin tooh, iña dí laakeeda, dí taabukinndaa.

²⁹ Yéesu loffaba an:

- Mi wo'úuka ee kayoh; baa Nguurii Kooh tahhaa kifoñ kaanfu, betifu, bikēmēenkifu wala biyaakfu, eefu wala paapu wala towu-taagaraanaa, ³⁰ fu hay kilaak yewin ga ëldú-naanii wati ee kuwisaa fu laak kipeskaa leehoo taa'da.

Waasaa wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagarída.

(Mëccëe 20: 17-19; Marka 10: 32-34)

³¹ Yéesu bayya tëelíbéecaa bidaañkaah na banakbaa hañ, wo'aba an:

- Malkat, du bii yah Yéerúsaleem, ga daa wë'taa ga dii tooh iña sëldíiga-Koohcii bínsee ga loo Kowukii biida laakohan.

³² Ndaga ya hay kitíku ga yah yiifa'caa gëmussii ga Koohda, ba ñaawalsohiri, ba basiri, ba toossohiri. ³³ Ba hayyi kitíp laawoo, ba lëehíraa, ba appi. Ee bes kaahay tík ganaa, ya mílis.

³⁴ Wayee tëelíbéecaa ínohussii dara ga iñaama, ndaga iña wo'eencaagari waaree kiwo'da daakkee gaba hen, ee ba ínohéerii iña Yéesu enee na kiwo'da.

Yéesu wëkí'ta búumí' ga Yéríkóo

(Mëccëe 20: 29-34; Marka 10: 46-52)

³⁵ Daa Yéesu hayee bi deeyca Yéríkóo, laakka búumíraa yuñ ga yahaanaa waasaa, yaa

sarahtuk. ³⁶ Ya kelohha coowaa mbooloomaa enee na kipaafda, ya meekisohha iñaa hewda.

³⁷ Ya yéegalussa an Yéesu Nasareet yé'í en na kipaaf. ³⁸ Daama, ya yaa fiip an:

- Éey Yéesu, kucaasamunkii Dēwít, yērēmaaroo!

³⁹ Buwaa hanohsee fíkíi mbooloomaada baa ña'ti, wayee ya yaa wēñ kifíip an:

- Kucaasamunkii Dēwítóo, yērēmaaroo!

⁴⁰ Yéesu tuukka, nakohha an ya haydohdussi. Ga waa búumíraa hayya bi gari,

⁴¹ Yéesu meekissari an:

- Fu waa' ya mi tumi'taa?

Búumíraa taassari an:

- Ha'mudii, tumdaaroo bi mi mín kihotsis.

⁴² Waa ennda da Yéesu wo''ari an:

- Mínsisaa kihot! Ngēmiigaraa músalinnda.

⁴³ Ga saasi, búumíraa mínnda kihot, ee ya yaa taabuk Yéesu, ya yaa ndam Kooh. Daa buwaa hotee iñaama, béebba baa ndam Kooh ban.

19

Yéesu aassa kaan Sakee

¹ Yéesu aassa Yérikóo, ya koorohha duuy teeraa yaa yah. ² Laakeera daama baa teeku Sakee, yé'í kuliyukee ga juuticaa, ee ya laakeera alal wiyewin. ³ Ya heella kihot baa en Yéesuda, ya mínndiika ga mbooloomaa ndaga ya enee bo' yilohoy. ⁴ Fodaama ya foolla, kuliyukka ga fíkíi, lappa ga kedik kiyaak, en dānaa ya hot Yéesu ndaga ya jomee kikooroh

daama. ⁵ Ga waa Yéesu hayya bi le''a daama, ya taaginukka, wo''ari an:

- Sakee, yoosuka gaaw, ndaga wati mi yah kidal ga kaanfu.

⁶ Sakee gaawwa kiyosuk, safa'ta lool ga ki'ek Yéesu kaanci. ⁷ Wayee béeb buwaa hotee iñaamada baa jambat an:

- Malkat, Yéesu ka' kisagacuknee ga kaan baa júbpíi!

⁸ Sakee nak kolukka, wo''a Ha'mudii an:

- Ha'mudii, malka, mi hay kiwaroh nduulcii bakii alaliigoo wínoowii, ee en lakanaa mi dúkeera bo' mi ñammba hēeliscinaa, mi hayyi ki'ík iña hín dā waas cinikiis.

⁹ Yéesu wo''a gari an:

- Bu-kaanfii fii músaluunun wati, ndaga bii yii ban kucaasamun Abaraham. ¹⁰ En ki'ena, Kowukii bii hay dii kibay na kimúsal buwii múuyda.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa buuraa foñdee kopa'da

(Mëccëe 25: 14-30)

¹¹ Yéesu wo'issa na buwaa súkúrukee wo'eencaamada. Lak ya deeyin Yéerúsaleem ee baa en béeb foogee an Nguuraa Kooh yah kiyosuk ga wahtaamaa. ¹² Yéesu liiwukkaba, dallaba kiwo' an:

- Enee bo' yilëeki'-teek, ya enee na kiyah kibaaß ga kúl ki'úsaayi', kifalu buu' daama. Lēehíraa, ya boyuk kúlba. ¹³ Balaa ya karaa, ya bayya ga súrgacaagari bidaañkaah, ya warohhaba hanja'-wúrúus cidaañkaah, yaa en béeb wínoo, ya wo''aba an: «Lëgëyat ga

koparum bi ga daa mi hayan.» ¹⁴ Wayee bu-kúlkaagari waa'séeríi gari kihot, ßa wossa bibo' ga fenooçi, kiwo' an: «Dí waa'tii buum yuma buu'.» ¹⁵ Wayee ya falussa buu', ya boyukka kúlba. Ya baylukka súrgacaa ya foñdee kopa'da, ki'ínoh yaa en béeb íñaá ya laakda. ¹⁶ Yaa ðeb kihayda wo''a an: «Kiyaakii, hanja'-wúruusaa fu ereerooda, límin cidaanakaah ciliis.» ¹⁷ Buuraa wo''ari an: «Waaw guureway, waa fu enin go' ga íñaá yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga teeru cidaanakaah.» ¹⁸ Lëehí'ta yukanakyaa hayya, wo''a an: «Kiyaakii, hanja'-wúruusaa fu ereerooda límin ciyétúus.» Buuraa wo''a yaama an: ¹⁹ «Fu ßan mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga teeru ciyétúus.» ²⁰ Lëehí'ta, súrga yiliis hayya, wo''a an: «Kiyaakii, hanja'-wúruusiigaraa wee, mi loyeewa hen ga líil, mi ðaakka. ²¹ Mi niikeeraa hen ndaga fu bo' yisúwí' ga keeñ, fu ßewi íñaá fu faandii ee fu píiki íñaá fu sokkii.» ²² Buuraa wo''ari an: «Súrgii yibóní'yii, mi hayyaa ki'atti' ga wo'eenciigaraa. Fu ínoheera an mi súwin ga keeñ, mi ßewi íñaá mi faandii, mi píiki íñaá mi sokkii. ²³ Kon íñii tah ya fu wútírohi'tiiroo hëelísiigoo? Eneenaa mi boyukaa, mi mínwa kilaas na íñaá wa límda.» ²⁴ Lëehí'ta ya wo''a buwaa enee daamaða an: «Te'at hanja'-wúruusumgari, ðú e'wa yum bay cidaanakaahcumða.» ²⁵ Buwaa wo''ari an: «Kiyaakii, man ya yii na hanja'-wúruus cidaanakaah.» ²⁶ Ya taassa an: «Mi wo''úuka,

baa laakin hay kibaatdu, wayee baa laakoo, ki'iñkaa ya bayda sah hay kite'u. ²⁷ Ee nak buwii sagohee naroo ee waa'seerii mi en bu-u'baa, haydohatba dii, du apba ga fikiiroo.»

*Yeesu aassa Yeerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Marka 11: 1-11; Sañ 12:
12-19)*

²⁸ Ga waa Yeesu wo'a fodaama, ya kuliyukka ga fikii mbooloomaa kiyah Yeerúsaleem. ²⁹ Ga waa ya deeyca dekaa Betfasee na waa Bétanii ga bak tégelaa wo'u tégelaa Ólíwiyéecaada, ya wossa banak ga teelibeecaagari, ya wo'aba an:

³⁰ - Karat dek-kawum ga fikiirooda.

Binaa du le' danaa, du hay da kilaak cúmbú'-baamaa pokuunun, ee ken mosoori kilap. Pékisatti, du haydohhi dii.

³¹ Ee binaa bo' meekissuu an: «Du pékisoohi ya?» Taasatti an: «Ha'mudii yeri laak sooli ga.»

³² Buwaa wosseedá karussa, ba laakka da tooh fodaada daa Yeesu wo'eebakada.

³³ Lakanaa ba baa pékis cúmbú'-baamaa, ha'muncaa wo'ussaaba an:

- Du pékisoohi cúmbúrii ya?

³⁴ Ba taassa an:

- Ha'mudii laak sooli ga.

³⁵ Waa ennda da, ba haydohi'ta Yeesu cúmbúraa, ba la'ta paltucaagaba ga dook cúmbúraa, ba lepi'ta Yeesu ga. ³⁶ Ga daa ya enee na kiyahda, buwaa baa la' paltucaagaba ga dook waasaa. ³⁷ Ga wii ba yoosuk irkisa tégelaa Ólíwiyéecaa bi ba baa deey

Yéerúsaleemda, iña en tëelíbee tooh yaa kañ Kooh didóolí', na keñ wisóosí' ndaga tooh kintaancaa ba hot Yéesu tumda. ³⁸ Ba baa wo' an: «Ha'mudii barkeelat buurii hay ga teekiigarida! Jam laakat ga dook-Kooh ee ndam aawat ga Yaa ga dookaa-dookda!»

³⁹ Laakka Fërsiyeencaa ensee ga mbooloomaa, wo'ussa Yéesu an:

- Jëgírohii, dekohdaa tëelíbeeciigaraa.

⁴⁰ Yéesu taassaba an:

- Mi wo''úuka, binaa ba dekohaa, atohcii cëri yah kitum coow!

Yéesu yaa koduki' bu-Yéerúsaleem

⁴¹ Ga waa Yéesu hayya bi deeyca teeraa Yéerúsaleem, ee ya tíkka kuhasci gawa, ya yaa koduki' bu-dëkaa ⁴² an:

- Dú ban, enee an sah dú ínohee wati inii mínndúu ki'on jamdanaa! Wayee diima deñ, iñaama daakukin ga hasciigarúu, dú mínoori kihot. ⁴³ Ndaga bessúu waa hay, waa buwii sagoh narúuda gúranndúu, ba gekkúu, ba soonngúu ga bakaa en béeb. ⁴⁴ Ba hayyúu kidúbí', dú na dëkumgarúu, ba foñdoorúu sah atoh wíinoo waa tíkuk ga mooroomwa, ndaga jamaanii Kooh hayyúu kibaabda, dú ínohhiwa!

Yéesu ga duuy Kaanfaa Kooh

(Mëccée 21: 12-17; Marka 11: 15-19; Sañ 2: 13-22)

⁴⁵ Yéesu aassa Kaanfaa Kooh ee ya yaa kaal toonohcaa en daamada, ⁴⁶ ya wo''aba an:

- Bídu ga Këyítfaa Kooh an: «Kaanndoo yah ki'en kaanfaa kíimohohsan Kooh.» Wayee dú, dú tumfa d'aaakkaa' lok.

⁴⁷ Yéesu enee ga kijégíroh besaa en béeb ga Kaanfaa Kooh. Buwaa kuliyuk ga sarahohcaada, jégíroh-waascaa, bi ga buwaa biyaakbaa ga dēkaada heelseeri ki'ap.

⁴⁸ Wayee ba hotéerii daa ba tuman, ndaga daa buwaa béeb líksee helba ga Yéesu, ba baa súkúrukkida.

20

*Yéesu meekisohussa baa onndi sañsañda
(Mëccëe 21: 23-37; Marka 11: 27-33)*

¹ Laakka bes, ga daa Yéesu enee na ki-jégí' buwaa ga duuy Kaanfaa Kooh, na kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waada, sarahohcaa biyaakbaa na jégíroh-waascaa, na yaakcaa hayussa, ² ba meekissari an:

- Wo'aaríi iñcum fu tumda fu ayca ga ba? Bii onndaaca kitum ba?

³ Yéesu taassaba an:

- Mi ban, mi hayyúu kimeekis yen yíinoo. Wo'attoo: ⁴ Bētísaa Saṅ tumeeda, meyohee ga Kooh wala ga bo'-súusúus?

⁵ Wayee ba baa wo' ga díkaantiba an:

- Binaa du taas an: «Meyohee ga Koohaa», ya hayyuu kilof an: «Iñii tah ya dú gëmbii ga Saṅ?» ⁶ Ee du wo' an: «Meyohee ga bo'-súusúusaa», buwii béebba hayyuu kitapisoh na atoh bi du kaan ndaga wóorinba an Saṅ enee seldíiga-Kooh. ⁷ Ba taassari an:

- Dí ínohoo baa wa meyohee garida.

⁸ Yéesu loffaba an:

- Kon baanaa, mi ban, mi wo'anndiirúu iñcii mi tumda ati mi ayca gaba.

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa bisóotí'baa

(Mëccëe 21: 33-46; Marka 12: 1-12)

⁹ Lëehí'ta, Yéesu yaa liiwuk buwaa anee:

- Enee bo', yíppa tedik-resen ga yoonci. Ya bebpa bilínoh, sassaba kilégëy yoonaa. Ya ka'ta kibaab iñaa maañin ga ín. ¹⁰ Ga waa yoonaa lúunda, ya wossa súruga ga línohcaa ba e'ti bakci ga iñaa yoonaa meydohda. Wayee línohcaa feekussa súruga, kaalussari yah buucuuc. ¹¹ Ha'-yoonaa wosissa súruga yiliis. Yaama ban, línohcaa feekussari, basussari, kaalussari yah buucuuc. ¹² Ya wosissa súruga yukaahay; yaama ban, ba gaañsohhari, ja-fussari ga fooh. ¹³ Ha'-yoonaa wo''a ga helci an: «Moo, mi tuman na? Hanaa mi wosan kowukiigoo mi keeñukda, heyna ba hayyi ki'on cée'.» ¹⁴ Wayee ga waa línohcaa hotussa kowukaa kaa hay, ba baa wo' ga díkaantiba an: «Yii jom kilamda yeema hayi; du apatti, en danaa du lam yoonaa.» ¹⁵ Ba meydohhari yoonaa, ba appari.

Yéesu meekissaba an:

- Haa ha'-yoonaa tuman buwaama na? ¹⁶ Ya hay kihay, ya ap línohcaa, ya ek fibo' biliis ga yoonaa.

Daa buwaa kelohee wo'eencaa Yéesu caama, ba wo''a an:

- Taris! Iñaama hanat kilaak múk!

¹⁷ Wayee Yéesu yíppaba has, wo''aba an:

- Kon wo'eenii wii bídu ga Këyítfaa Kooħda, wa waa' ya kiwo':

«Atoħaa tawahohcaa jafeeħa, atohaa waama, enin atoh-koñ!»

¹⁸ Baa keen ga ġook atohaamanaa hay kiweelsukoh ee ġaa wa keen ga ġookcinaa, wa hayyi kinapañsoħ.

Lempu jomin kifayune?

(Mëccëe 22: 15-22; Marka 12: 13-17)

¹⁹ Ga waħtaama, jëgíroh-waascaa na sarahohcaa ġiyaakġaa ġaa heel kitík yah ga Yéesu, ndaga ġa ínoheera an ya wo'ee naġa ga li-iwukaagari, wayee ġa niikka ndaga ġuwaa.

²⁰ Waa ennda ġa, ġa ġeġpa ġibo', eġilussaba ga Yéesu ee ġa ġaa malak gari. Ģuwaama tumussa ġaġa fodii ġuwaa júwin doonaa ġa mín kifí' Yéesu ga wo'een, fodaama ġa on ġuwaa wosseeġaħa iñaa ġa ġayohan Yéesu ga waas, buu' tík yah gari. ²¹ Ģuwaama wo'ussa Yéesu an:

- Jëgírohii, ġí ínohin an iñcii fu wo'ħa na iñcii fu jëgírohħa júwin, ee fu fa'tii na ken wayee fu jëgíroh kayoh ga iñaa Waas-Kooħ naħohħa. ²² Wo'aarii, ġí jomin kifay Sesaa', ġuuraa ġiyaakyaa lempu wala ġí jomoo?

²³ Wayee Yéesu ínoħha iñaa ġa heeħħa, wo''aba an:

²⁴ - Teewattoo ġeelís denariyon wíinoo, Nataalii wii na teekii en ġaħa ġuħa?

Ģa taassari an:

- Ģuu buu' Sesaa'.

²⁵ Ģaama Yéesu taassaba an:

- Kon en d'anaa, erat Sesaa' iñaa Sesaa' laak, d'ú e' Kooh iñaa Kooh laak.

²⁶ Ba m'innndiiri kifi' ga wo'een ga f'íkii buwaa. Hanaa kay lofaa Yéesu lofbada nammbaba kibet, ba ennda tii'.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa buwaa kaanda

(Mëccëe 22: 23-33; Marka 12: 18-27)

²⁷ Laakka Saduseyeençaa hayu ga Yéesu. Ba baa, ba sagin an laakin kimílís ga buwaa kaanda. Ba meekissari ²⁸ an:

- Jégírohii, Móyíis nakeeruu kitum iñii yii: «Binaa bo', yaa pajin ee laakin këmëenjímun, kaan ee lak foñnjii betici na kowaa, këmëenjímunaa jomin kilam betifaama, ya laaki' yaakci kowu ga.» ²⁹ Waama laakee yaal biyitnabanak, baa bokee paamun na eemun. Yaakkaa pañnja beti, kaannda ee laakkii kowu. ³⁰ Yukanakyaa pañnja betifaa, ³¹ lëehí'ta, yukaahayyaa tíkka ga. Ennda d'a ga biyitnabanakbaa béebba. Ba kaannda ee ken foñnjii kowu. ³² Ga waa béebba leehha, betifaa kaannda ban. ³³ Kon bériinaa buwii m'ílísan ga kikaanaa betifaama yah yuu ba? Ndaga yaa en béeb ga biyitnabanakbaa tumeerari beti.

³⁴ Yéesu taassaba an:

- Buwii ga jamaanii watida pañsin ee pajuksin. ³⁵ Wayee buwaa joommbiiba kibok ga buwaa yah kimílísda, na kipes ga jamaanii hayanda pañsoo ee pajuksoo. ³⁶ Ba mínsisanndii kikaan ee ba pesan madu na malaakacaa, ba bitowu Kooh ndaga ba límuk ga kikaan. ³⁷ Móyíis ga kihafci teewohin an

buwaa kaanda hay kimíísu. Ga jangataa wo' ga loo pëegíifaa abee kiwiífa ya bay Ha'mudii «Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak na Koohyii Yakoop[☆]». Yéesu tíkka ga an: ³⁸ Kon nak Kooh enndii yuu buwaa kaanda wayee yuu buwaa pesda, ndaga ga Kooh kipeskaa kaa ga baa en béeb.

³⁹ Waa ennda da, laakka jégíroh-waascaa wo' Yéesu an:

- En ki'ena, Jégírohii, inii fu wo'da kayoh.

⁴⁰ Ba wo'ee inaama ndaga ba kaañsiséeríiri kimeekisohis dara.

Inaa Yéesu wo' ga loo díkaantici na Dëwítfa (Mëccëe 22: 41-46; Marka 12: 35-37)

⁴¹ Yéesu wo'issaba an:

- Buwii mín na kiwo'u an Kiristaanii kucaasamun Dëwít? ⁴² Ndaga Dëwít ga kihafci wo'in ga Këyítfaa Kañcaa an:

«Kooh wo''a Ha'mudiigoo an:

Yugohaaroo yah-ñaam,

⁴³ bi ga daa mi tuman buwii saŋgaada ditogaa' kotfu.»[☆]

⁴⁴ Fodaama Dëwít bayyi «Ha'mudii». Kon Kiristaanii mín na ki'en ban kucaasamun Dëwít?

Yéesu hoonohha tëelíbéecaagari kitum foda jégíroh-waascaa (Mëccëe 23: 1-36; Marka 12: 38-40)

⁴⁵ Lak buwaa béeb baa súkúruk Yéesu, ya wo''a tëelíbéecaagari an:

☆ **20:37** 20: 37 Malkat Eksoot 3: 2-6; Mëccëe 22: 32.

☆ **20:43** 20: 43 Malkat Kañcaa 110: 1.

46 - Abukat ga kiman na jégíroh-waascii safaru ga kitíidisuk na kúltí ciyaak, na kikēñdu yah kanak ga paancaa; ba heeli kiyugoh fíkíi ga duuy jaangu-yaawúu'caa, na kiyugoh fíkíi en ga hewaa. 47 Ba dúuri alalcaa beticaa yaal-caagaba lísussiida, ee ba kíimi kíim-Koohaa ínohoo kileeh, doo buwaa foog an ba bibo' bijúwí'. Atti'aagaba wēñan kimesik!

21

Saraha betifaa laakoo daraða (Marka 12: 41-44)

1 Yéesu bēwí' hascaagari hen, ya hotta ha'-alalcaa baa ek sarahcaagaba ga iñaa sarahcaa te'ohsi ga Kaanfaa Koohða. 2 Ya hotta ban betifaa laakoo ee yaalci kaanin, yaa ek ga duuygaa tudērēm tanak. 3 Yéesu dalla kiwo' an:

- Mi wo''úuka ee kayoh; en ki'ena betifii laakoo fii ee yaalci kaaninda ekin iñaa wēñ inii buwiima béebba ekða. 4 Ndaga buwiima béebba tumu sarah ga iñaa ba wēñí'da, wayee betifii fii ga kinduulci, ya erohin tóoh iñaa ya jomee kipesohða.

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kibú'

(Mëccëe 24: 1-2; Marka 13: 1-2)

5 Laakka bibo' baa enee na kiwo' ga loo Kaanfaa Kooh. Ba wo'ee an fa morin lool, na atohcaagari cimóri'caa, na mo'laatcaa tumdu Kooh dada. Wayee Yéesu wo''a an:

6 - Bes waa hay, iñii d'ú niiruk yii tesannidii atoh wínoo waa t'íkiskoh na mooroomwa; tóoh hay kibú'.

Iñcii yah kihew balaa ëldúna túki'aa

7 Buwaa meekisussa Yéesu an:

- Jégírohii, iñcaama yah kilaak kera? Mandargii wiida teewohan an iñcii cii jomin kilaak?

8 Yéesu loffaɓa an:

- Watukat kidúku ndaga ɓo' biyewin hay kihayohu teekkoo, ɓa wo'i an: «Mi yëri en Kiristaanii na: «Wahtii deeyin» wayee kaa taabukatɓa. 9 Binaa d'ú keloh yëngël heñ wala an ɓiɓo' ɓaa heñoh kilaak haɓɓanaa, kaa t'it'at. Ndaga iñcaama jomin kilaak paay, wayee enndii an ëldúna yah kitúki' ga saasi-saasi.

10 Lëehí'ta ya t'ikka ga an:

- Kúl hay kikoluk, keen ga dook kúl mooroomci, ee nguu' hay kibewuk keen ga dook nguu' mooroomci. 11 Kakayfii hay kiyëngëluk, yëngël wiyaak ee ga dekat ciyewin, a' na d'úukoolcaa karohin hay kilaak. Ee ɓan yen ciyewin caa t'italohin hay kilaak, mandarga cidóoyí'-waa' hay kimeyoh ga dook asamaan. 12 Wayee balaa iñcaama tóoh laakaa, buwii hay kitíku yah garúu, d'ú hatalu ga kipessúu, d'ú ɓayu ki'atti'u ga jaanguyaawúu'caa, ee d'ú hay kitëcu ga kasu. Dú hay kibayu ga f'íkii buu'caa na buwaa laak nguuraada ndaga teekiigoo. 13 Iñcaama hayyúu kimín ki'on kituukukkoo. 14 Tumat ga helci-irúu an d'ú jomoo kihalaat ga iñaa d'ú wo'an ga

fíkíi buwaa yabussúuda, ¹⁵ ndaga mi hayyúu ki'e' kiñaañ na wo'eencaa wée'taa ga an cii yíinoo ga buwaa heñohussúuda mínandii yen ga, wala ba mín kisañ iñcaa dú wo'anda. ¹⁶ Bi ga buwaa límmbúuda, na buwaa dú bok naba eemun na paamunda, mbokcaagarúu na filiimuncaagarúu hayyúu kitoonu ga buuraa, ee bíinoo garúu hay kitíku kikaan. ¹⁷ Béeb buwii waa'sanndii garúu kihot ndaga teekii-goo. ¹⁸ Wayee kufen jíinoo booyukanndii ga hafciigarúu. ¹⁹ Kiguu'guuluk keri tahanndúu kipes.

*Yéesu yéegalohha kitaskaa Yéerúsaleem
(Mëccëe 24: 15-21; Marka 13: 14-19)*

²⁰ - Binaa du hot bisoldaa' wiil Yéerúsaleem kúrkúndúlaa, du hay ki'inoh an waa yah kipookisohu. ²¹ Le' bérinaa, buwaa iñaama laakan gohaa Yúudéeda, ba nupat ba yee bak janjancaa; buwaa iñaama laakan duuy Yéerúsaleemda, ba úsaayat daama, ee buwaa iñaama laakan dek-kawcaada ba hanat ki'aas teeraa. ²² Ndaga bescaa ciméeski'caa caama céri Kooh yah kikoroh bu-Isarayeel doonaa tooh iñcaa binsee ga Këyítfaada laak. ²³ Massa beticaa bescaama laakanba na look, na baa ensan na kibëpi'da, ndaga bu-dëkaama hay ki'enu ga coonu fiyaak ee aylukaa Kooh hay kiyosuk ga dook buwaama. ²⁴ Ba hay ki'apu na kalaß, ba abu ñaam ga leelo heetcii ga ëldúnada tooh, ee yiifa'caa hay kimóki' Yéerúsaleem bi daa nguuraagaba daamada leehan.

*Kowukii bii hay kihayis**(Mëccëe 24: 29-31; Marka 13: 24-27)*²⁵ Yéesu tíkka ga an:

- Hay kilaak mandargacaa hotuk ga nohii, ga ñiidii, na ga olcii. Ga kakayfii, buwii hay kilëyu lool ndaga kitíit ga yëngëlaa giyyii na dúusciigari. ²⁶ 'Bifo' hay kikaanu na kitíit ndaga kihalaat ga iñaa yah kidal ëldúnada, ndaga iñcii laak ga dook asamaanda tóhca hay kihíciskoh. ²⁷ Fodaama, Kowukii bii hay kihotu, ka yoosuki ga duuy yaayeelcii ee ka taam na dooli na ndam wiyaak. ²⁸ Binaa iñcuma dal kilaakaa, leenaa yolohat, dú taaginuk dook, ndaga lak dú hayin kimúsalu.

*Jagaa tediktaa teewohda**(Mëccëe 24: 32-35; Marka 13: 28-31)*²⁹ Yéesu liiwukissa buwaa anee:

Malkat ga een na tediktii tíinoo: ³⁰ Binaa dú hot ca dal kitapisaa, dú ga kihaffúu, dú ínoh an lahum deeyin. ³¹ Fodaama ßan, binaa dú hot iñcaama ca laakaa, ínohat an Nguurii Kooh deeyin. ³² Mi wo''úuka ee kayoh; bi buwii wati kaanu béebßanaa, iñcaama tóh hay kilaak. ³³ Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee wo'eenndoo faayoo múk.

Yéesu nakoh kiwatu

³⁴ - Watukat haffúu; kaa líkat helciigarúu ga kiñam na ki'an kihëpí' na halaat ëldúna, enndiikanaa besaa bërii hayyúu kibet lool, ³⁵ fodii mbëp; wa hayan da ga dook buwii tóh enu ga ëldúnada. ³⁶ Kon kaa neehat, dú kíimi Kooh wahtaa en béebß, doonaa dú laak dooli

kisaan ga iñcaa yah kihay caama, ee dú mín kituuk ga fíkíi Kowukii bii.

³⁷ En na nohaa, Yéesu jégírohi ga duuy Kaanfaa Kooh, wayee wekaa le'aa ya yee ki-neehee ga tégèlaa wo'u tégèlaa Ólíwíyéecaa.

³⁸ Ee ga kím cuut buwaa béeb hayya gari ga Kaanfaa Kooh kisúkúrukki.

22

Sarahohcaa na jégíroh-waascaa pokohussa Yéesu nof

(Méccée 26: 1-15; Marka 14: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

¹ Lak feetaa Paak ee ñamohsi mbúurúcaa tumoo lëwii'da deeyin. ² Sarahohcaa biyaakbaa na jégíroh-waascaa baa heel daa ba tuman bi ba apluk Yéesu ee ken yéegoo ndaga ba kaañéeríi buwaa.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu

(Méccée 26: 14-16; Marka 14: 10-11)

³ Fodaama Seytaani aassa Yúdaa, yaa baysi Iskariyotda ee bokee ga tēelíbéecaa bidaaŋkaah na banakbaa. ⁴ Yúdaa ka'ta, hotohneera na sarahohcaa biyaakbaa na buwaa kuliyuk ga pokkoh-liibcaa ga Kaanfaa Koohda, ga daa ya tuman bi ya tík Yéesu ga yahbada. ⁵ Keeñba soossa ga bi ba diŋngari kopa'. ⁶ Yúdaa tookka, yaa heel besaa ya jekalukan, ya tík Yéesu ga yahba ee mbooloomaa yéegooka.

Yéesu nakohha kiwaayukdu ñamahaa Paakaa

(Mëccëe 26: 17-25; Marka 14: 12-21; Saŋ 13: 21-30)

⁷ Besaa hewaa mbúurúcaa tumoo lëwii'da ee tubaaltaa apsi ga kitík cuuníinfaa ñamsi ga Paakda le''a, ⁸ Yéesu wossa Pee' na Saŋ, wo''aba an:

- Karat, dú waayukdinee haffuu cuuníinfii Paak.

⁹ Ba meekissa Yéesu an:

- Fu waa' dí waayukneefa gada?

¹⁰ Yéesu taassaba an:

- Súkúrukat, binaa dú aas teeraanaa, hay kilaak yaalaa hídukoh narúu, kooruk kujataa músú. Taabukatti bi ga duuy kaanfaa ya aasanda, ¹¹ ee dú wo' ha'-kaanfaama an: Jëgírohii meekisoh an túuyaa ya ñamohan Paak, ya na tēelíbéecaagarída wada?

¹² Fodaama, ya hayyúu kiteeḅ túuy wiyaak waa hanoh dook ee hēwíruunun bi jekin; dú waayukan ñamahcaa ga dekataama.

¹³ Ba ka'ta, ba laakka tóoh foda daa Yéesu wo'eebakada, ba aawwa kon kiwaayuk ñamahaa Paak.

Cuuníinfaa fisela'ífaa Yéesu ñam na apotaa'caagarída

(Mëccëe 26: 26-30; Marka 14: 22-26; 1 Korenti 11: 23-25)

¹⁴ Waa wahtaa le''a, Yéesu yuŋga kiñam na apotaa'caa. ¹⁵ Ya wo''aba an:

- Helloo teseera lool ga kibok narúu kiñam cuuníinfii Paakii wii balaa mi sodalunaa!

¹⁶ Ndaga mi wo''úuka; mi yahissiifa múk

kiñamis bi ga daa iñaa fa waa' kiwo'da matan bërínaa Kooh tuukiran Nguuraagarida.

17 Waa ennda da, ya beɓpa kaas-biiñ, gërëmmba Kooh ga, lëehí'ta ya wo''a an:

- Uunat, d'ú warohwa, 18 ndaga mi wo''úuka, aboh ga wati mi ansisoo anahaa meyoh ga kowu resej bi ga daa Kooh tuukiran Nguuraagari.

19 Lëehí'ta ya beɓpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh ga, ya weelsohhawa, ya e'tabawa an:

- Iñii yii faanfigoo, mi eroh ndaga d'ú. Tumat iñii yii, d'ú níindisukohiroo.

20 Waa ba lëehí'ta kiñamda ya beɓpa kaas-biiñ, tummba fodaama an:

- Iñii yii, kifiliimunkii ki'askii Kooh narúu ee poku na ñifiigoo aamdussúuda. 21 Wayee malkat bii yahhoo kitoonda yii ekoh naroo yah dii. 22 En ki'ena, Kowukii bii hay kikaan fodaa daa Kooh na' gakaɗa, wayee massa baa toonndi yaama!

23 Waa ennda da, apotaa'caa baa heel ki'ínoh ga duuyba, baa yah kitum iñaamada.

Baa Yéesu wo' an yëri wëñ kiyakda

24 Laakka daama nookoh ga díkaanti apotaa'caa ki'ínoh yaa ba halaat an yëri wëñ kiyak gabaɗa. 25 Yéesu wo''a an:

- Buu'cii ga ëldúnada nguuruksi ga dook buwaa ba laakda, ee buwaa tíki yah ga dook buwaamada waa'si kibayu «buwaa tumsi yi-jófi' rek.» 26 Wayee iñaama enndii da garúu. Hanaa kay yaa wëñ ki'en yaak garúuda joman kiman na yëri wëñ ki'en oomaa; ee yaa en

ga fíkiinaa joman kiman na súrğa. ²⁷ En ki'ena, yaa yuŋ ga kankaa kiŋamda, na yaa enndi na kinori'da; banakbaama, yiida weñ ga kiyak? Man yaa yuŋ ga kankaa kiŋamda yeri ya, enndii dane? Mi nak, mi yii ga dikaantiruu fodii súrğa. ²⁸ Du, du beri en buwaa dekee kitaam naroo ga coonucii mi dayeeda. ²⁹ Ee foda daa paammboo onndoo kinguurukda, mi oninnduu kinguuruk naroo fodaama. ³⁰ Fodaama du boka naroo kiŋam na ki'an ga daa mi yah kinguurukda ee du yugan ga paancaa ki'atti' nilcaa bu-Isarayeel cidaankaah na kanakcaa.

*Yeesu yee galohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Meccae 26: 31-35; Marka 14: 27-31; Saŋ
13: 36-38)*

³¹ Yeesu wo'a an:

- Simoŋ, Simoŋ! Malka: Seytaani kiim an du onussi ya lassuu fodii baa las tohoo.

³² Wayee mi kiimdinndaa Kooh doonaa ngemum fu laak garooda leehoo. Ee binaa fu boykis garoonaa, leenaa baataa dooli buwaa fu bok naba ngemda.

³³ Pee' wo'ari an:

- Ha'mudii, mi pari'in ki'en naraa bi ga kitecu ga kasu wala ki'apu.

³⁴ Yeesu taassari an:

- Pee', mi wo'aa an bi siik-pabu kon watinaa* fu hay kitaasuk ki'inohhoo bi en waas kaahay.

* **22:34** 22: 34 Ga baahaa yaawuu'caa, bes dali ga noh-soos bi ga daa noh-soos haysisan

Iñcaa Yéesu wo' tēelíbēecaagari an ba jomin kicoluk gacada

³⁵ Lēehí'ta Yéesu wo''aba an:

- Ga waa mi wossúu ee d'ú baydohii kopa', hēmbu wala ñafa'da, d'ú ñakeera yene?

Ba taassa an:

- Dí ñakéeríi dara.

³⁶ Ya wo'issa an:

- Diimada nak, béeb baa fu laakin hēelísaa, bewaawa, ee baa fu laakin hēmbaa bewaawa ban; ee baa fu laakoo kalawaa, toonaa palt-ufaagaraa fu lom kalaβ. ³⁷ Ndaga mi wo''úuka, iñaa wo'u ga Kēyítfaa an: «Ya kíduunun ga tumoh-kofeelciida» hay kilaak garoo. Ee iñaa wo'u aaw garoo yaama yii yah kilaak.

³⁸ Tēelíbēecaa wo'ussari an:

- Ha'mudii, kalaβ kanak cee.

Ya loffaba an:

- Dooyin da.

Yéesu yaa kíim Kooh ga tēgēlaa Ólíwiyéecaa

(Mēccēe 26: 36-46; Marka 14: 32-42)

³⁹ Yéesu meycā teeraa, ya ka'ta tēgēlaa Ólíwiyéecaa, fodaa daa ya meereeka kitumda.

Tēelíbēecaagari taabussa nari. ⁴⁰ Ga waa ya le''a dekataa, ya wo''aba an:

- Kíimat Kooh doonaa d'ú keenoo ga fíraa Seytaani.

⁴¹ Lēehí'ta ya úsaayya iñaa hín na wéeséeatoh, ya yí'a, yaa kíim Kooh ⁴² an:

- Buba, en lak fu waarinkanaa, úsaaydaa kaas-coonufii fii garoo. Wayee hanat ki'en iñaa mi waa'da wayee iñaa fu waa'da laakat.

[43 Waa ennda da, laakka malaakaa Kooh meygari, baattari dooli. 44 Hídaa ga daa keeñci leehda tooh, Yeesu yaa baat kiweñ kikiim Kooh. Anagaagari mannda na ñifaa en na kisiit kakay.]†

45 Waa ya kiimmba Kooh bi ya leehi'tada, ya kolukka, ya boyukka ga teelibeecaagari. Ya laakba baa neeh ndaga lak keeñba nebpai.

46 Ya wo"aba an:

- 'Dú neeh ya? Kolkat, dú aaw kikiim Kooh doonaa dú keenoo ga fíraa Seytaani.

Yeesu abussa

(Meccée 26: 47-56; Marka 14: 43-50; Saŋ 18: 3-11)

47 Lak Yeesu yaa lís kiwo', bo' biyewin meycalañ. Yúdaa yaa bok ga teelibeecaa bidaaŋkaah na banakbaada, hanohee fiki. Ya hayya ga Yeesu kifuunndi. 48 Daama, Yeesu wo"ari an:

- Yúdaa, fu toon Kowukii bii na kifuunndine?

49 Ga waa buwaa taabee na Yeesuda hotussa iŋaa yah kilaakda, ba meekissari an:

- Ha'mudii, dí yobsohatba na kalawe?

50 Yiinoo gaba meydohha kalaɓfaagari, yobpa súrgaa baa kuliyukee ga sarahohcaa biyaakbaada, gú'ta nofaa ñaabaa. 51 Wayee Yeesu wo"aba an:

- Iisat, dooyin.

Ya le"aa ga nofaa baa, wa ikukka ga daa wa eneeda. 52 Leehi'ta Yeesu wo"aa sarahohcaa biyaakbaa, na buwaa kuliyuk ga soldaa'caa

† 22:44 22: 44 Laakin ga Kéyitcaa deɓda, caa laakoo bincaa aboh ga 43 bi ga 44.

ga Kaanfaa Koohda na yaakcaa yaawú'caa hayseeri ki'amda an:

- Mateerarúu kihay na kalaḅ na doo' fodii buwaa dawuk tumoh-kofeele? ⁵³ Mi enéeríi narúu besaa en béeb ga duuy Kaanfaa Koohe? Ee dú tíkkii yah garoo. Wayee wahtii wii wuurúu, dú na doolii laak wekda.

Pee' taasukka Yéesu

(Mëccëe 26: 57-58,69-75; Marka 14: 53-54,66-72; Saḡ 18: 12-18,25-27)

⁵⁴ Ba amba Yéesu, ba bayyari kaanfaa sara-hohaa kuliyuk ga sarahohcaa biyaakbaada. Pee' yaa taabukba di'úsaayí'. ⁵⁵ Kiwii taalseera ga leeloo hëtaa kaanfaa, Pee' hayya, yuḡnga ga duuy buwaa wílkada. ⁵⁶ Laakka súrga yibeti yaa hot Pee' ga lee'laataa kiwiikaa. Ya yíppari hascaa, wo''a an:

- Bii yii ḅan enee nari!

⁵⁷ Wayee Pee' taasukka an:

- Mi ínohoori de, betifi fii!

⁵⁸ Ennda kiis, laakka ḅo' yiliis yaa hotti, wo''ari an:

- Fu ḅan fu bok gaba!

Wayee Pee' taassa baama an:

- Mi bokkii gaba de, yaalii yii!

⁵⁹ Tikka ga iḡnaa le' wahtu, ḅo' yiliis yéḡissa ga wo'eenaagari an:

- Wóorin an bii yii enee nari, ndaga ya kúlkoh Gëlílee.

⁶⁰ Wayee Pee' loffari an:

- Mi ínohoo iḡnum fu waa' kiwo'da, yaalii yii.

Ga dekataama, wii ya lëehdan kiwo'aa, siik-pabu konnda. ⁶¹ Ha'mudii heelukka, yíppa

Pee' hascaa. Pee' níndísukka ińaa Ha'mudii wo'eerida an: «Bi siik-pabu kon watinaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.»✧

⁶² Ya meycā kaanfaa, yaa koduk mooncaa leehoo.

Yéesu ńaawalussa, feekussa
(*Mëccëe 26: 67-68; Marka 14: 65*)

⁶³ Waa ennda da, buwaa ensee na kiwatak Yéesuda, baa ńaawalli, baa feekki. ⁶⁴ Ba pokka hascaagarinaa, ba meekisiri an:

- Líiruka, bii feekkaada ba?

⁶⁵ Ba baa ífi wo'een ciliis cisépí'í.

Yéesu bayussa paanaa wiyaakwa
(*Mëccëe 26: 59-66; Marka 14: 55-64; Saŋ 18: 19-24*)

⁶⁶ Ga waa Kooh wíisda, yaakcaa yaawúu'caa na sarahohcaa biyaakbaa na jégíroh-waascaa hídohusa. Ba baylukka Yéesu ga fíkii paanaa wiyaakwaama. ⁶⁷ Ba meekissari an:

- Fu yèrí en Músalkaatiine? Wo'aarí!

Yéesu loffaba an:

- Binaa mi wo''úukanaa, d'ú gëmanndiiroo, ⁶⁸ ee binaa mi meekissúu yenaa, d'ú taasanndiiroo ga. ⁶⁹ Wayee ińaa aboh diima, Kowukii bii yah kiyuŋ ga yah-ńaabaa Kooh yaa weń béeb doolida.

⁷⁰ Buwaa béeb meekisohussari an:

- Kon fu yèrí en Kowukii Koohe?

Ya taassaba an:

- D'ú wo'inka an mi yèrí.

⁷¹ Ba dalla kiwo' an:

✧ **22:61** 22: 61 Malkat 22: 34.

- Du laakis ya sooli ga wo'een seedi? Du kelohin ga kúuwci na kihaffuu!

23

Yéesu bayussa ga fíkii Pílaat
(*Mëccëe 27: 1-2,11-14; Marka 15: 1-5; Saŋ 18: 28-38*)

¹ Waa ennda da, bu-paanaa béeɓba kolukussa, bayussa Yéesu ga Pílaat. ² Daama, ba ennda ga kipoki'ti wo'eenca an:

- Dí laak bii yii, yii híciŋsoh kúlkii: ya hoonohi buwii kifay buu' Sesaa' lempu, ee ya wo' an ya en Kiristaa, buu'.

³ Pílaat meekissa Yéesu an:

- Fu yëri en buurii yaawúu'ciine?

Yéesu taassari an:

- Fu wo'inka.

⁴ Pílaat wo''a sarahohcaa biyaakɓaa na mbooloomaa an:

- Mi hottii iŋaa bii yii tum bi cal buu' tík yah gari.

⁵ Wayee ba wëñnja kiyëgís ga wo'eenaagaba an:

- Ya yii yëngël bu-dëkii na iŋcii ya en na ki-jëgírohda ga duuy kúlkii Yúudée. Ya dalohnee gohaa Gëllílee, ya hayin bi dii.

Yéesu bayussa ga fíkii Eroot

⁶ Daa Pílaat kelohee wo'eencaama, ya meek-isohha an:

- Bii yii dëk Gëllíleene?

⁷ Ee waa ya ínohha an Yéesu meyoh gohaa Eroot en buu' gada, ya ebilohha kibay Yéesu ga Eroot, lak Eroot yaa ga Yéerúsaleem ga

bescaama. ⁸ Daa Eroot hotee Yéesu, ya safa'ta lool; ndaga ya waareera kihot Yéesu kiméeñí' ndaga iñcaa ya kelohee buwaa wo'ee ga Yéesuda, ee ya waareera kihot Yéesu tum kintaan. ⁹ Ya meekissari yen ciyewin, wayee Yéesu taassiiri. ¹⁰ Sarahohcaa biyaakbaa na jégíroh-waascaa ensee daama, baa poki' Yéesu kiwo' ga daa ba wēñ kimín. ¹¹ Eroot na soldaa'caagari tíkussii Yéesu bo', ee baa ñaawalsohhi, lēehí'ta Eroot nakohha ki'ek Yéesu kúltí fimóri', ya ebilohha kiboyukidoh Yéesu ga Pílaat. ¹² Eroot na Pílaat ga daa ba sagoheeda tóoh, enussa bifiliimun bērii.

Yéesu atti'ussa kikaan

(Mëccēe 27: 15-30; Marka 15: 6-19; Saŋ 18: 39-19: 16)

¹³ Pílaat hídírohha sarahohcaa biyaakbaa, na buwaa kuliyuk ga yaawúu'caada, na iñaa en yaawúu' tóoh, ¹⁴ ya wo''aba an:

- Dú bēri haydoh bii yii garoo, dú wo' an ya en na kihícisoh kúlkii. Mi meekisinndi ga fíkírúu ee mi hottii gari yen yínoo ga iñcii dú yambida. ¹⁵ Ee Eroot ban hottii dara gari, ndaga ya íkinnduuri. Kon bii yii tummbii yen yínoo yaa cal ya tíku kikaan. ¹⁶ Mi hay kitēmóhí' faanci, mi íssi ya yee. [¹⁷]*

¹⁸ Wayee buwaa béebba bokussa kifip an:

- Apaa buum yuma, ee fu lēgísi'tí Barabaas!

* **23:17** 23: 17 «Ga fetaa Paak en béeb, Pílaat jomeeba kiméyí' bo' yínoo ga buwaa abu ga kasuda.» Wo'eencii ciima laakoo ga Kēyítcaa def kidebda.

¹⁹ Barabaas təcsee ga kasu ndaga ya bokee ga heñaa na nguuraa Room laakee ga teeraada ee ya apee bo'. ²⁰ Pílaat baatta kiwo'is na buwaa ndaga ya waaree ki'íis Yéesu. ²¹ Wayee baa fiip didóolí' an:

- Daayaari ga kuraa! Daayaari ga kuraa!

²² Pílaat wo'issa naba kotaa kukaahaykaa an:

- Bii yii tum ya yibóní'? Mi hottii dara gari iñaa tahan kumuunci hín ga. Kon mi hay kitëmóhí' faanci, mi íissi ya yee!

²³ Wayee ba súbpa ga rek, ba baa fiip ga daa ba wěñ kimín an Yéesu daaysat ga kuraa. Tifiptaa buwaa wěñnja dooli: ²⁴ Pílaat dalla kiwo' an ya hayba kitumi' iñaa ba meekisohda. ²⁵ Ya méyi'taba baa ba meekisohee ee təcsee ga kasu ndaga kiheñoh nguuraa Room na ki'ap bo'da. Lëehí'ta, ya tíkka Yéesu ga yahba, ba tum gari iñaa ba waa'.

Yéesu daayussa ga kuraanaa

(Mëccëe 27: 32-44; Marka 15: 21-32; Saŋ 19: 17-27)

²⁶ Ga daa ba enee na kibay Yéesuda, ba hídohha na bo' yiyaal yaa meyoh yooncaa, teeku Simoŋ ee dëk Síreen. Ba ammbari, ba tíkkari kuraanaa, ya taam ga fenoo Yéesu.

²⁷ Mbooloo wiyaak ga bu-dëkaa taabussa ga fenoo Yéesu, na ban bibeti baa ensee ga kilooyoh, baa fiipoh ndaga Yéesu. ²⁸ Yéesu méeñsukka gaba wo''aba an:

- Dú, beticii bu-Yéerúsaleem, kaa kodukattoo! Kodukat haffúu na towutiigarúu!

29 Ndaga bes waa hay, waa buwii wo'an an: «Beticii mínsoo kilaak kowu na bii mosoo ki'en na look ee mosoo kibépi'da déy, yewinuunun múu'!». 30 Le' bəriinaa, buwii hay kiwo' janjancaa an: «Búrat ga dookkii!» ba wo' tégelcaa an: «Úubattii!» 31 Kon, en lak kedik ki'iilii kéri tumu aneena, haa kisúwí'kaa yah na kitumu?

32 Ba baydoheera tumoh-kofeel banak baa jomee kidaayu ga kuraa fodaa Yéesu. 33 Ga waa ba le''a bi ga dekataa teeku «Loon-hafda†», ba daayca Yéesu ga kuraa daama, ba daayca ban tumoh-kofeelcaa banakbaa, yaa en béeb ga kuraa; yii hanohha Yéesu yah-ñaam, yíinoo hanohhari yah-seŋ. 34 Yéesu wo''a an:

- Buba, bayalaaba ga ndaga ba ínohoo inii ba tumda.

Ba yípooha tudoo' kiwaroh kúltícaa Yéesu. 35 Mbooloomaa tuukka waa malak. Buwaa kuliyuk ga yaawú'caada baa ñaawaloh Yéesu an:

- Ya músalin fiibo', kon ya músalat hafci en lakanaa yéri en Músalkaatii, yii Kooh tandanaa!

36 Soldaa'caa ban baa ñaawalohhi; ba deeyca gari, ba e'tari biiñ wipiriiki', 37 ba wo''ari an:

- En lak fu yéri en buurii yaawú'ciinaa, somaa haffu!

† 23:33 23: 33 Loon-hafda wéri léegísoh ga kiGerek wo'eenaa «Golgotaa» ga ki'Arameyee.

³⁸ Laakka ban ñaa bídu ga kuraanaa, tíimmba hafa Yéesu an: «Bii yii yëri en buurii yaawúu'cii.»

³⁹ Yíinoo ga tumoh-kofeelcaa daayu ga kuraanaada, yaa bas Yéesu, yaa wo'i an:

- Hanaa enndii fu en Kiristaanii? Somaa haffu, fu sommbii ban!

⁴⁰ Wayee yíinooyaa, yaa ña'ti, yaa wo'i an:

- Hanaa fu niikkii Kooh, fu yii fu tíku kikaankii ya tíkudá? ⁴¹ Kikaankii du tíkudá koo' ga waas, ndaga du fayu ñcaa cibóní'caa du tumeeda, wayee ya, ya tummbii dara ñaa bonin. ⁴² Lëehí'ta ya wo'a Yéesu an:

- Yéesu, leenaa níindísukaaroo, bëríinaa fu hayan ga nguuriigaraanaa.

⁴³ Yéesu taassari an:

- Mi wo'aaka ee kayoh: wati fu yah ki'en naroo ga aljana.

Kaanaa Yéesu

(Mëccëe 27: 45-56; Marka 15: 33-41; Saŋ 19: 28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ga bak mídí, nohaa ñaakukka, ñúus wiyaak laakka ga duuy kúlkaa béeb, abo-hha ga wahtaama bi ga wahtu kigoonaluk. Rídoonaa ñaak ñekataa wisela'í'waa ga Kaanaa Koohda, ña'ta ga le'naa. ⁴⁶ Yéesu fiippa didóolí' an:

- Buba, mi yii tik fítiigoo ga yahfu.

Daa Yéesu wo'ee wo'eencaama, ya lëehduukka. ⁴⁷ Soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ga heñda hotta ñcaa heweeda, yaa kañ Kooh an:

- Wóorin an bii yii enee bo' yijúwí'.

⁴⁸ Béeḅ buwaa hayee ga mbooloo wiyaak kilaay ga iñaa heweeda, ga waa ba hotta iñaa laakda, keeñba leehha ga, ba baa típ keeñcaa, ba baa boyuk kaanba. ⁴⁹ Fiiliimuncaa Yéesu, na beticaa meyohee nari gohaa Gélílee bi daamada, ceelussa palah, baa malak ga iñaa hewda.

Yéesu bayussa loycaa

(Mëccëe 27: 57-61; Marka 15: 42-47; Saṅ 19: 38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Laakeera daama baa teeku Yoseef, ya dëkee Arímatee, teeru yaawúu'. Baa yaama enee bo' yijófi', bo' yijúwí' ee ya abeera yaakaa' lool ga kihaykaa Nguuraa Kooh. Ya bokee ga paanaa atti'ohcaa wiyaakwaa, wayee ya júwohéeríi na atti'ohcaa ga iñcaa ba abee kitum na iñcaa ba tumeeda. ⁵² Ya ka'ta ga Pílaat, ya meekissari faraaffaa Yéesu. ⁵³ Fodaama, ya yóoski'ta faraaffaa ga kuraanaa, ya múullafa ga píis fodii mēlíkaan, lēhí'ta ya faanndafa ga noṅ-loyaa yotu ga atoh wiyaak, daa ken mossii ga kifaanu. ⁵⁴ Iñaama enee ga besaa waayukaa feetaa, lak Sabat waa yah kidal.

⁵⁵ Beticaa daansee kitaam na Yéesu, iñaa aboh ga gohaa Gélílee bi daamada, taabukussa Yoseef; ba malakka loyaa, na daa faraaffaa Yéesu faanu gada. ⁵⁶ Lēhí'ta ba sooffa kihēwí'nee cúuraaycaa na la'koleñcaa tumsan ga faraaffaa Yéesuda.

Ga duuy besaa Sabat, ba íikarukka fodaa daa Móyíis nakohkada.

24

Yéesu mílissa

(Mëccëe 28: 1-10; Marka 16: 1-8; Saŋ 20: 1-10)

¹ Teel ga kímáa besaa tík ga besaa Sabatda, beticaa karussa loycaa, ba baydohha cúuraaycaa na la'koleñcaa ba hëwíreedá. ² Ba laak atohaa lagohsee loyaada pírgínuunun di'úsaayí'. ³ Ba aassa duuy loyaa wayee ba laakkii faraaffaa Yéesu, Ha'mudii, daama. ⁴ Ga dii ba enee daama na kijaahli'baada, laakka yaal banak baa ekuk kúltí cimélící', meyussa gaba jalañ. ⁵ Beticaa títussa lool, hiilussa kakay. Buwaa banak baa wo'ussaba an:

-Dú raas baa en na kipes ya ga leeloo buwaa kaaninda? ⁶ Ya gaa dii; mílisiin. Níindísukat iña ya wo'eerúu lak ya lís ga Gëllíleeda. ⁷ Ya wo'eerarúu an: «*Kowukii bii, jomin tíku ga yah ha'-baakaa'caa, ya daayu ga kuraa, ya kaan, ya mílís ga besaa wukaahaywaa*».

⁸ Daama, ba níindísukka wo'eencaa Yéesu. ⁹ Ba kolkohha loycaa, ba béestí'neera tóoh iñaama tēelíbéecaa bidaaŋkaah na yíinooyaa, na béeb buwaa tesda. ¹⁰ Beticaa ensee Mëri yaa dëk Makdalaada, Saan na Mëri eew Saak. Beticaa bíinoo taamsee nabada béestírussa apotaa'caa fodaama ban. ¹¹ Wayee ba ammba wo'eencaama fodii wo'een heeyoh, ee ba saŋga kigëm iña beticaa wo'da. ¹² Pee'nak, kolukka yaa fool bi ga loyaa; ga waa ya le'a, ya hëebduukka, ya hotta daama lëmícaa

✧ 24:7 24: 7 Malkat 9: 22; 17: 25; 18: 32-33.

múulsee ga faraaffaafa. Ya jaahli'a ga iñaa laakee yaama, ya yaa boyuk kaanci.

Yéesu feeñukka ga tëelíbee banak ga waas Emayus

(Marka 16: 12-13)

¹³ Ga besaa bërii, laakka bo' banak ga tëelíbeecaa Yéesu baa enee na kiyah dëk-kawaa teeku Emayus. Wa úsaayohin na Yéerúsaleem iñaa hín na wahtu kanak ga kitíin. ¹⁴ Ba baa saawal ga loo béeb iñcaa laakee ga bescaamada. ¹⁵ Ee ga dii ba enee na kiwo', na kisaawaldá, Yéesu sah-sah dabpaba, taamba naba. ¹⁶ Wayee ba ínohsohhiiri ndaga lak man na hascaagaba kúnuk hen.

¹⁷ Yéesu meekissaba an:

- Dú en na kisaawalukoh ya ga waasii?

Daama ba tuukka, keeñba leehha tak.

¹⁸ Yíinoo gaba ee teeku Kelewopaas, loffari an:

- Hanaa fu doŋ fu dëk Yéerúsaleem ee fu yéeŋgii iñcii hewee ga bescii ciida!

¹⁹ Yéesu meekissaba an:

- Iñii hewee ya?

Ba taassari an:

- Hanaa iñaa aaw ga Yéesu Nasareet! Ya enee seldiiga-Kooh yiyaak ga fikii Kooh na ga fikii buwii béebba: tumeencaagari yakeera ee wo'eencaagari laakeera dooli. ²⁰ Wayee sara-hohciigarii biyaakbii na buwii kuliyuk garíida bayussari waas doo ya atti'u kikaan, ee ba daayinndi ga kuraa. ²¹ Dí yaakaareera an yéri en baa yah kilaas bu-Isarayeelda. Wayee baatta ga iñaama, wati wéri en besii wukaa-haywii, iñaa iñcaama laakee bi wati. ²² En

ki'ena, laakin beticaa boku garíi, ee ba tahin hafciigaríi kikúnuk. Ga kím cuut, ba karin bi ga loyaa ²³ ee ba hottii faraaffaa Yéesu daama. Ba boyukka, kiwo'íi an ba hotin sah malaakacaa feeñukba, wo'ussaba an Yéesu yaa pes[☆]. ²⁴ Laakka bibo' ga buwaa ensee naríída baa ka' bi ga loyaa, ba laakka tóoh fodaa daa beticaa wo'eekada, wayee Yéesu ga kihafci, ba hottiiri.

²⁵ Yéesu dallaba kiwo' an:

- Dú daal, dú bəri lohoy hel ee dú bəri yéeh ga kigëm iñcaa seldíiga-Koohcaa yéegaloheeda! ²⁶ Hanaa Kiristaanii joméeríída kison, balaa ya aas ga ndamaagarine?

²⁷ Léehee'ta, Yéesu léegeesohi'taba iñaa wo'see gari ga Kéyítfaada tóoh, daloh ga kéyítcaa Móyíis bídeeda bi ga caa seldíiga-Koohcaa béebba.

²⁸ Ga waa ba hayya bi ba deeyca dëkaa ba yahoheeda, Yéesu tummba en fan baa yah kipaaf fíkíi. ²⁹ Wayee ba tēhdohhari, ba wo'ari an:

- Tesaa naríi ndaga nohii soosin ee wekii wii hay.

Ya aassa kon, ya tessa naba. ³⁰ Ya yuñnga naba kiñam, ya beɓpa mbúuraa, ya gërēmmba Kooh ga; léehee'ta, ya weellawa, e'tabawa.

³¹ Waa ennda da, hascaagaba kúníisukka, ba hanndari ki'ínohsoh; wayee ga saasi, Yéesu ennda meles ga fíkíiba, ba hotissiiri. ³² Ba baa wo' kon ga dikaantiba an:

☆ 24:23 24: 23 Malkat 24: 1-11.

- Laakéeríi fodii keeñ-soos wiyaak ga du-uycuu, ga wii ya en na kiwo' naruu ga waasaada, ee ya yaa lëegísohi'tuu iñcaa bídu ga Këyítfaadane?

³³ Ba dalla kikoluk, baa soof Yéerusaleem. Ba laakka daama tëelíbéecaa bidaañkaahbaa na yíinooyaa, lakanaa hídirukohuunun na buwaa bíinoo taamsee nabaða, baa wo'ba an:

³⁴ - Ha'mudii mílsin kayoh-kayohða! Simoñ hotinndi!

³⁵ Ee tëelíbéecaa banakbaa baa béestí' buwaa iñaa hewee ga waasaada na daa ba ínohsohee Yéesu ga waa ya weel mbúuraa kiñamða.

*Yéesu feeñukka ga tëelíbéecaagari
(Mëccëe 28: 16-20; Marka 16: 14-18; Sañ
20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)*

³⁶ Lak ba baa lís kiwo', Yéesu ga kihafci meyca jalañ ga leelooba, kēñí'taða an:

- Jam enat narúu.

³⁷ Ba yëecírukka, tíitussa lool ndaga ba foogee an ba hot raß. ³⁸ Wayee Yéesu wo''aba an:

- Iñii tah hafciirúu kimúuy ya bi dú laaki hel kanak ga iñii dú hotða? ³⁹ Malkat yahciigoo na kotciigoo: bii mi sah-sah! Le'at garoo dú malak, ndaga raß bayoo faan bayoo yoh fodii dii dú hot mi bayða.

⁴⁰ Ga waa ya wo''a iñaama, ya teebpaba kotcaagari na yahcaa. ⁴¹ Wayee ga daa keeñba sooseeða ee ba jaahli'ada ammbaba bi ba mínndii kigëm bi wati. Yéesu meekissaba an:

- Dú laakin iñaa bo' ñaman diine?

⁴² Ba e'tari jën wi'útu ⁴³ Ya beɓpawa, ñamm-bawa ga fikiíba. ⁴⁴ Lëehí'ta ya wo''aba an:

- Ga wii mi en narúudá, mi wo'eerúu an béeb iña wo'uunun garoo ee bíduunun ga këyítfaa Waasaa Móyíis, na këyítfaa seldíga-Koohcaa, na këyítfaa Kañcaa jomeera kilaak.

⁴⁵ Waa ennda dá, Yéesu lëgísi'taba helcaagaba doonaa ba ínoh iña bídu ga Këyítfaada, ⁴⁶ ya wo''a ba an:

- Iñii yii yëri bídu: Kiristaanii hay ki'en ga coonu, lëehíraa ya mílís ga buwaa kaanda, ga besaa wukaahaywaa, ⁴⁷ ee daloh ga Yéerúsaleem, buwii ga ëldúnada tooh jomin kijangatu, bi ba súpít kipeskaagaba, ba bayalu baakaa'caagaba ga teekii Kiristaanii. ⁴⁸ Dú bëri en seedi ga iñcuma béebca. ⁴⁹ Ee mi, mi hay kiwosoh garúu iña Paammboo dígoheeda; wayee dú, tesat ga dëkii bi ga daa dú úulsan na doolaa meyoh dook-Koohda.

Yéesu boyukka ga Kooh

(Marka 16: 19-20; Tumeen 1: 9-11)

⁵⁰ Lëehí'ta Yéesu meydohha tëelíbéecaagari teeraa, ba ka'ta bi ga bak dëkaa Bétaníi. Daama, ya bëwí'ta yahcaagari, ya barkeellaba.

⁵¹ Ee ga dii ya enee naba kibarkeelda, ya yaa tagoh naba, ya bëwírussa aawwa dook-Kooh. ⁵² Tëelíbéecaa nak, yí'ussa ga fikiíci baa gërëm Kooh, lëehí'ta ba boyukka Yéerúsaleem na keeñ wisóosi'. ⁵³ Ee besaa en béeb, ba eni ga Kaanfaa Kooh, ba kañi Kooh.

**Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiliimunkii
ki'askii**

**Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiliimunkii
ki'askii New Testament**

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Noon)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Sep 2022 from source
files dated 2 Jun 2022

7c1cfb93-c4c9-5127-ac22-ecb23adca870